

INSTYTUT TURYSTYKI

GŁÓWNY KOMITET KULTURY FIZYCZNEJ I TURYSTYKI

SEMINARIUM

WSPÓŁPRACA UCZELNI WYŻSZYCH Z JEDNOSTKAMI TURYSTYCZNYMI W PRZYGOTOWANIU PRAKTYCZNYM STUDENTÓW

MATERIAŁY

MRAĞOWO 11-14.03.1986

BK
INSTYTUT TURYSTYKI

GŁÓWNY KOMITET KULTURY FIZYCZNEJ I TURYSTYKI

SEMINARIUM

WSPÓŁPRACA UCZELNI WYŻSZYCH Z JEDNOSTKAMI TURYSTYCZNYMI W PRZYGOTOWANIU PRAKTYCZNYM STUDENTÓW

MATERIAŁY

do użytku służbowego

796.5:378

MRĄGOWO 11-14.03.1986

6002

Instytut Turystyki, ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa,
tel. 44 12 63, 44 63 47 Pow. IT zam. nr 23/87, nakł. 120

W dniach 11-14 marca 1986 roku w Mragowie /woj. olsztyńskie/ w hotelu "Mrongovia" odbyło się seminarium zorganizowane przez Instytut Turystyki w porozumieniu z Głównym Komitetem Kultury Fizycznej i Turystyki poświęcone współpracy uczelni wyższych z jednostkami turystycznymi w przygotowaniu praktycznym studentów. Było to trzecie, kolejne spotkanie z cyklu seminariów dla pracowników naukowych prowadzących zajęcia dydaktyczne na kierunkach turystycznych wyższych uczelni. Celem tego seminarium było przedstawienie i przedyskutowanie wzorów praktyk oraz określenie niezbędnych działań prowadzących do zwiększenia efektywności nauczania poprzez lepszą realizację praktyk.

W seminarium wzięło udział 30 osób. Reprezentowane były następujące uczelnie: Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu - Filia w Jeleniej Górze, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Łódzki. W seminarium uczestniczyli również przedstawiciele Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki, Zrzeszenia Polskich Hoteli Turystycznych, Państwowego Przedsiębiorstwa "Orbis" /z Warszawy, Kołobrzegu, Krakowa, Poznania/, Gorzowskiego Przedsiębiorstwa Turystycznego "Warta-Tourist", Wydziału Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie oraz pracownicy Instytutu Turystyki.

Tematyka seminarium skupiała się wokół praktyk zawodowych studentów w przedsiębiorstwach turystycznych. Podstawą do dyskusji były dwa referaty wprowadzające: ze strony uczelni referat doc. dr hab. Stanisława Liszewskiego /Uniwersytet Łódzki/ "Rola ćwiczeń terenowych i zajęć praktycznych w kształceniu studentów dla potrzeb turystyki" /dostarczony na piśmie uczestnikom/ oraz ze strony praktyki mgr Bogdana Cichego /P.P. "Orbis"/ "Praktyki zawodowe studentów w przedsiębiorstwach turystycznych".

Referaty te były oparte na ankietach rozesłanych do uczelni wyższych i przedsiębiorstw turystycznych. Rozszerzenie stanowiły trzy referaty o zajęciach praktycznych w trzech typach uczelni: dr Jerzego Kuczyńskiego z Akademii Ekonomicznej w Poznaniu "Przygotowanie i przebieg praktyk zawodowych na specjalności Ekonomika i Organizacja Turystyki w uczelniach ekonomicznych", doc. dr Teofili Jarowieckiej z Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie "Przydatność praktyczna studiów na wydziale Turystyki i Rekreacji" oraz dr Jerzego Grocha i dr Włodzimierza Kurka z Uniwersytetu Jagiellońskiego "Program i realizacja praktycznych ćwiczeń z geografii turystyki na studiach geograficznych w Uniwersytecie Jagiellońskim". Uzupełnieniem były referaty i doniesienia zgłoszone przez uczelnie.

Dyskusja nad dostarczonymi uczestnikom materiałami koncentrowała się wokół metod zainteresowania przedsiębiorstw turystycznych praktykami studenckimi, programu pobytu studentów w przedsiębiorstwie, określenia zadań zakładu pracy i uczelni w przygotowaniu, realizacji i ocenie praktyk oraz szerokiego wachlarza problemów organizacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem czasu, miejsca praktyki i formy zatrudnienia studentów.

Na ocenę współpracy wyższych uczelni z przedsiębiorstwami turystycznymi w przygotowaniu praktycznym studentów istotny wpływ ma szereg czynników i stereotypów. Do najczęściej wymienianych zaliczyć należy:

1. Opinię, iż uczelnie chcą kształcić menadżerów turystyki, podczas gdy przedsiębiorstwa oczekują na konkretnych specjalistów /kierowników gastronomii, recepcji, pracowników działów ekonomicznych itp./.
2. Brak wiary u dyrektorów przedsiębiorstw w skuteczność praktyk studenckich i nie wiązanie ich z systemem naboru kadry.
3. Niską rangę opiekuna praktyk na uczelni i w zakładzie pracy.
4. Niepełną informację, a często brak informacji o programie praktyki w przedsiębiorstwie turystycznym, a z drugiej strony częsty brak wiedzy o możliwościach przedsiębiorstw turystycznych na terenie wyższej uczelni.
5. Opinię dużej części studentów, iż najlepszą formą praktyki jest zapoznawanie się kolejno z poszczególnymi komórkami organizacyjnymi przedsiębiorstwa, podczas gdy zakłady pracy wola-

łyby zatrudniać studentów w czasie wakacji na konkretnych stanowiskach.

Większość dyskutantów skłaniała się ku stwierdzeniu, iż system praktyk winien umożliwić studentowi zapoznanie się z nowoczesnym /wzorcowym/ zakładem pracy, ale jednocześnie pokazać także zakład przeciętny /przykładowo poprzez organizację kolejnych praktyk w różnych zakładach/. Zwrócono m.in. uwagę, że student praktykant po drugim czy trzecim roku studiów nie jest jeszcze specjalistą i nie powinien być na stanowiskach specjalistycznych zatrudniany. Według uczestników dyskusji do najważniejszych czynników warunkujących poprawę przebiegu praktyk zaliczyć należy:

1. Systematyczną wymianę informacji między uczelniami a zakładami pracy m.in. poprzez:
 - cykliczną organizację seminariów z udziałem pracowników nauki i praktyków,
 - wydanie w postaci broszury materiałów z seminarium i rozesłanie ich do zakładów pracy,
 - szerszy udział pracowników wyższych uczelni w spotkaniach poświęconych doskonaleniu kadr organizowanych przez PFOT, ZPHT, itp.
2. Zmianę podejścia przedsiębiorstw turystycznych i hoteli do praktyk m.in. poprzez:
 - realizację praktyk poprzez zawieranie umowy o pracę /poczynając od stanowisk robotniczych na praktykach roku zerowego/ jako podstawowej formy praktyki, a więc kierowanie studentów do pracy na konkretne stanowiska,
 - szersze wykorzystywanie systemu nagród dla opiekunów praktyk /dotychczas wykorzystywanego w niewielkim stopniu/,
 - przygotowywanie miejsc pracy praktykantów w oparciu o potrzeby własne i program praktyk w komórkach merytorycznych,
 - przyjęcie zasady, że komórka spraw osobowych /kadry/ jest tylko organizatorem technicznym, opiekunem merytorycznym winna być komórka merytoryczna, do której przypisany zostaje praktykant /także dodatek za praktykę winien otrzymywać pracownik komórki merytorycznej/,
 - traktowanie praktyk szczególnie na końcowych latach stu-

diów jako możliwości naboru pracowników i ich sprawdzenia. Uczestnicy seminarium apelowali też do praktyków o właściwe opinie o praktykantach i zróżnicowanie tych opinii w stosunku do poszczególnych praktykantów.

3. Zwrócenie większej uwagi na:

- rolę dobrego programu praktyki przygotowywanego przez wyższą uczelnię /program praktyk musi opracowywać uczelnia w ewentualnym porozumieniu z zakładem pracy/,
- organizację na terenie uczelni wspólnych spotkań z opiekunami praktyk ze strony przedsiębiorstw turystycznych,
- zwiększenie kontaktów wykładowców przedmiotów specjalistycznych z przedsiębiorstwami turystycznymi.

Poza wyżej wymienionymi uczestnicy wskazali także na potrzebę podjęcia działań bardziej ogólnych:

- wytypowanie wzorcowych zakładów i przedsiębiorstw turystycznych szczególnie przydatnych dla realizacji praktyk /np. przedsiębiorstwa przez PFOT, hotele przez ZPHT pod patronatem GKKFiT/ i późniejsza ich weryfikacja,
- opracowanie wytycznych do organizacji praktyk przez przedsiębiorstwa turystyczne np. na bazie prac wykonanych przed laty dla GKKFiT przez dr Wynimko/,
- podjęcie przez resort badań nad programami i skutecznością praktyk studenckich,
- opracowanie i przyjęcie systemu bodźców mobilizujących przedsiębiorstwa do realizacji praktyk studenckich.

W dyskusji nad tematyką kolejnych seminariów uczestnicy zaproponowali, aby w 1987 roku zorganizować seminarium poświęcone weryfikacji planów studiów. Zaproponowano, aby w celu właściwego przygotowania seminarium Departament Kształcenia i Nauki GKKFiT powołał zespół merytoryczny.

W dziedzinie kształcenia zawodowego zwrócono uwagę na brak specjalności hotelarskich na poziomie szkół wyższych. Lukę tę mogłoby wypełnić studium podyplomowe.

Ponadto jako temat kolejnego seminarium metodycznego zaproponowano nauki humanistyczne.

Lista uczestników

1. Doc. dr hab. Henryk Błaszyk, Instytut Ekonomiki i Organizacji Turystyki Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu,
2. Mgr Bogdan Cichy, Zarząd P.P. "Orbis",
3. Mgr Janina Filosek, Gorzowskie Przedsiębiorstwo Turystyczne "Warta-Tourist" w Gorzowie Wielkopolskim,
4. Doc. dr Ryszard Gałęcki, Instytut Ekonomiki Handlu Wewnętrznego i Usług Akademii Ekonomicznej w Poznaniu,
5. Doc. dr Teofila Jarowiecka, Katedra Turystyki Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie,
6. Prof. dr hab. Aleksander Kornak, Zamiejscowy Wydział Gospodarki Miejskiej i Usług w Jeleniej Górze Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu,
7. Dr Jerzy Kuczyński, Instytut Ekonomiki Handlu Wewnętrznego i Usług Akademii Ekonomicznej w Poznaniu,
8. Mgr Adam Kulewski, Instytut Turystyki,
9. Mgr Elżbieta Kuncewicz, Gorzowskie Przedsiębiorstwo Turystyczne "Warta-Tourist" w Gorzowie Wielkopolskim,
10. Mgr Krzysztof Kundzicz, Wydział Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu,
11. Dr Krzysztof Łopaciński, Instytut Turystyki,
12. Mgr Wiesława Marczyk, Katedra Ekonomiki i Organizacji Turystyki Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie,
13. Mgr Loretta Neufeldt-Ziemba, Wydział Ekonomiki Produkcji Uniwersytetu Gdańskiego,
14. Mgr Barbara Olszewska, Instytut Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzennej Uniwersytetu Łódzkiego,
15. Mgr Tomasz Osuchowski, Katedra Turystyki Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie,
16. Dr Jolanta Pajdziewicz, Instytut Ekonomiki i Organizacji Turystyki Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu,
17. Dyr. Stanisław Pluta, Hotel Orbis-Solny w Kołobrzegu,
18. Mgr Bożena Radkowska, Instytut Turystyki,
19. Mgr Józef Rafacz, P.P. "Orbis" Hotele-Kraków,
20. Dr Artur Schmidt, Departament Kształcenia i Nauki Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki,
21. Sylwester Setnikowski, Hotele Victoria Intercontinental i Europejski,

22. Mgr Jan Staszczuk, Wydział Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu,
23. Mgr Lechosław Stemplewski, P.P. "Orbis" PBP Okręg Poznań,
24. Dr Urszula Szubert-Zarzeczny, Zamiejscowy Wydział Gospodarki Miejskiej i Usług w Jeleniej Górze Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu,
25. Sekr. gen. Tadeusz Tulibacki, Zrzeszenie Polskich Hotelu Turystycznych,
26. Dr Monika Unrug, Wydział Ekonomiki Obrotu Towarowego Akademii Ekonomicznej w Krakowie,
27. Mgr Andrzej Wychowaniec, Instytut Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzennej Uniwersytetu Łódzkiego,
28. Mgr Henryk Zielewski, Wydział Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie,
29. Doc. dr Jerzy Zysnarski, Wydział Ekonomiki Produkcji Uniwersytetu Gdańskiego,
30. Mgr Zofia Żupańska, Instytut Ekonomiki i Organizacji Turystyki Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu.

Spis treści

1. Stanisław Liszewski "Rola ćwiczeń terenowych i zajęć praktycznych w kształceniu studentów dla potrzeb turystyki" str. 1
2. Bogdan Cichy "Praktyki zawodowe studentów w przedsiębiorstwach turystycznych" str. 6
3. Jerzy Kuczyński "Przygotowanie i przebieg praktyk zawodowych w specjalności "Ekonomika i organizacja turystyki" na uczelniach ekonomicznych" str. 14
4. Aleksander Kornak "Kształtowanie pożądanej sylwetki ekonomisty specjalisty ekonomiki i organizacji turystyki" str. 32
5. Urszula Szubert-Zarzeczny "Przygotowanie zawodowe studentów kierunku Gospodarki narodowej specjalności "Ekonomika i organizacja turystyki" - zajęcia terenowe: możliwości i ograniczenia" str. 47
6. Monika Unrug "Praktyki kursowe w opinii absolwentów specjalizacji turystycznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie" str. 51
7. Anna Nowakowska "Studenckie praktyki kursowe a tryb realizacji prac magisterskich" str. 59
8. Teofila Jarowiecka "Przydatność praktyczna studiów na wydziale Turystyki i Rekreacji" str. 64
9. Tomasz Osuchowski "Programowanie i prowadzenie imprez turystycznych z młodzieżą szkolną" str. 69
10. Wiesława Marczyk "Program i realizacja drugiej praktyki zawodowej dla III roku kierunku Turystyki w AWF Kraków" str. 74
11. Krzysztof Borkowski "Praktyki studenckie w bezpośredniej obsłudze ruchu turystycznego" str. 77
12. Henryk Błaszyk "Problemy organizacyjne i programowe zawodowych praktyk studentów /kierunek "Turystyka"/ w jednostkach obsługi ruchu turystycznego i wypoczynkowego" str. 79
13. Jolanta Pajdziewicz, Zofia Żupańska "Przygotowanie do praktyki zawodowej w przedsiębiorstwach turystycznych w opinii studentów /na przykładzie specjalności "Turystyka" w Akademii Wychowania Fizycz-

- nego w Poznaniu" str. 83
14. Jan Staszczuk "Kilka uwag o postawach studentów
wobec praktyk zawodowych" str. 90
15. Jerzy Grech, Włodzimierz Kurek "Program i rea-
lizacja praktycznych ćwiczeń z geografii turyz-
mu na studiach geograficznych na Uniwersytecie
Jagiellońskim" str. 95

Stanisław Liszewski
Uniwersytet Łódzki

ROLA ĆWICZEŃ TERENOWYCH I ZAJĘĆ PRAKTYCZNYCH W KSZTAŁCENIU STUDENTÓW DLA POTRZEB TURYSTYKI

Celem prezentowanego opracowania jest pokazanie miejsca i roli zajęć praktycznych w programach kształcenia studentów dla potrzeb turystyki, w różnych typach wyższych uczelni w Polsce. Cel ten ma wyraźnie charakter utylitarny, winien on bowiem dać odpowiedź na bardziej praktyczne pytanie, jak wyższe uczelnie przygotowują swoich absolwentów do podjęcia pracy w zawodach związanych z szeroko pojętą gospodarką turystyczną?

Opracowanie oparte zostało w całości o materiał zebrany przez Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki oraz Instytut Turystyki. Materiał ten ma dwa zasadnicze mankamenty. Pierwszy wynika stąd, iż ankiety nadesłało tylko siedem wyższych uczelni kształcących studentów dla potrzeb turystyki (brak np. Uniwersytetu Jagiellońskiego). Drugi mankament dotyczy różnego rozumienia niektórych pytań zawartych w ankiecie. Mankamenty te sprawiają, iż prezentowane opracowanie nie zawiera analizy całościowej, co ogranicza jego wartość jako dokumentu sprawozdawczego, nie umniejsza jednak wniosków, które z natury rzeczy mają charakter ogólniejszy.

Jak wynika z nadesłanych ankiet, kształceniem studentów dla potrzeb turystyki zajmują się w Polsce trzy typy szkół, są to akademie wychowania fizycznego, akademie ekonomiczne oraz uniwersytety.

W każdym z tych trzech rodzajów szkół kształcenie to przyjmuje inną formę organizacyjną i rozpoczyna się na różnym poziomie i etapie studiów.

Najbardziej znormalizowany charakter kształcenie to przyjmuje w Akademii Wychowania Fizycznego, gdzie istnieją samodzielne kierunki turystyki (Kraków, Poznań), co zapewnia zwarty ośmiosemestralny cykl kształcenia.

Znacznie bardziej skomplikowany charakter ma kształcenie studentów dla potrzeb turystyki w akademiach ekonomicznych. W jednym przypadku (AE we Wrocławiu Wydział Zamiejscowy w Jeleniej

Górze) istnieje kierunek ekonomiki i organizacji turystyki, a w dwóch innych (AE Kraków, Poznań) s p e c j a l n o ś c i o różnych nazwach (gospodarka turystyki, ekonomika turystyki), które występują na kierunku "ekonomika i organizacja obrotu towarowego".

Jeszcze inaczej usytuowane jest kształcenie studentów na uniwersytetach. Występuje tu ono jako specjalności na różnych wydziałach i kierunkach. Na Uniwersytecie Gdańskim jest to specjalność "ekonomika i organizacja turystyki" umiejscowiona na Wydziale Ekonomiki Produkcji (kierunek: ekonomika i organizacja obrotu towarowego) a na Uniwersytecie Łódzkim specjalność "geografia turystyki" będąca jedną z kilku specjalności kierunku geograficznego Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. Podobnie umiejscowiona jest geografia turystyki na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Przypomnienie tego być może znanego faktu, iż kształcenie dla potrzeb turystyki odbywa się w Polsce w ramach studiów wychowania fizycznego, ekonomii oraz geografii, a także i to, że rozpoczyna się ono na różnych poziomach kształcenia ogólnego (kierunki, specjalności) oraz że ma różne nazewnictwo (dyplomy magisterskie o różnych zapisach), wydaje się być w tym miejscu szczególnie celowe. Bowiem kształcenie to w różnych uczelniach, na różnych wydziałach, kierunkach i specjalnościach trwa różną ilość semestrów, co rzutuje na koncepcje programowe tego kształcenia, w tym również na ilość zajęć praktycznych.

Pewne rozbieżności w zrozumieniu pytań przesłanej ankiety utrudniają jednoznaczne określenie, jak długo trwają studia poświęcone turystyce na różnych uczelniach. Wydaje się jednak, iż pełny cykl 8-semestralny przechodzą studenci na kierunkach turystyki (AWF), pozostali kształcąc się w ramach specjalności turystycznych mają do dyspozycji od 5 do 6 semestrów, przeznaczonych wyłącznie na studiowanie szeroko i umownie tu nazwanej turystyki.

Różna liczba semestrów przeznaczona na studiowanie "turystyki" znajduje swoje odbicie w programach studiów, które w tym opracowaniu analizowane będą tylko ilościowo (liczba godzin zajęć dydaktycznych, liczba dni praktyk).

Jak wynika z nadesłanych ankiet, największą ilością godzin dydaktycznych dysponują kierunki turystyki na AWF, gdzie kształcenie audytoryjne obejmuje około 3 100 godzin zajęć oraz ponad 210 dni ćwiczeń i praktyk różnego rodzaju.

Proporcjonalnie mniej czasu na kształcenie w zakresie turystyki przeznaczają się na tych uczelniach, na których istnieje tylko specjalność. Liczba godzin audytoryjnych nie przekracza tu 1 000 (od 500 do 1 000 godzin), a liczba dni przeznaczonych na praktyki i ćwiczenia terenowe oraz inne waha się od 56 dni (AE Kraków) do 89 dni (AE Wrocław).

Bardziej interesujące od wyliczeń liczby godzin dydaktycznych i dni ćwiczeniowych wydaje się być pokazanie, jakie znaczenie w kształceniu studentów dla potrzeb turystyki na różnych uczelniach mają zajęcia praktyczne. W tym celu wykonano wyliczenie dni praktyk i ćwiczeń terenowych na godziny dydaktyczne, przyjmując umownie, iż 1 dzień praktyk równa się 6 godzin dydaktycznych (taki przelicznik stosuje się m.in. na Uniwersytecie Łódzkim przy wpisywaniu do kart obciążeń dydaktycznych nauczycielom akademickim udziałów w ćwiczeniach terenowych ze studentami).

Przyjmując jednocześnie za 100 % liczbę godzin audytoryjnych przeznaczonych na kształcenie "turystyczne" uzyskano interesujące wyniki:

AWF Kraków -	zajęcia terenowe	stanowią	43,6 %	zajęć audytoryjnych
AWF Poznań -	"	"	41,0 %	"
Uniwersytet Gdański	"	"	50,4 %	"
Uniwersytet Łódzki	"	"	48,3 %	"

Wynik tych przeliczeń jest o tyle interesujący iż wskazuje na to, że twórcy programów kształcenia dla potrzeb turystyki niezależnie od długości tego kształcenia (kierunek, specjalność), a także jego charakter doceniają rolę ćwiczeń, praktyk i zajęć praktycznych w prawidłowym wykształceniu absolwenta. Ta forma praktycznego kształcenia obejmuje około 50 % czasu przeznaczonego na zajęcia audytoryjne. Mówiąc inaczej, na każde dwie godziny audytoryjne (można je w przybliżeniu nazwać teoretycznymi) przypada jedna godzina zajęć praktycznych (ćwiczeń, praktyk terenowych itp.). Aby wniosek ten można było uogólnić, należy dokonać odpowiednich przeliczeń dla specjalności prowadzonych na AE, czego nie można było zrobić w oparciu o istniejący materiał ankietowy.

Realizowane obecnie programy studiów na kierunkach i specjalnościach kształcących absolwentów dla potrzeb turystyki przewidują różne formy ćwiczeń, praktyk i zajęć terenowych. Generalnie można je podzielić na trzy grupy.

Pierwsza to praktyki dyplomowe i magisterskie, w czasie których studenci zbierają materiał do swoich prac naukowych. Praktyki te w zależności od kierunku i specjalności realizowane są w biurach, instytucjach, na terenach miast i wsi i są ściśle podporządkowane pracy magisterskiej lub dyplomowej. Najczęściej ten rodzaj praktyk nadzorują nauczyciele akademicki będący promotorami lub opiekunami prac. Wymiar czasu przeznaczanego na ten rodzaj praktyk obejmuje w zależności od uczelni 28 lub 56 dni. Rola biur i instytucji turystycznych w realizacji tego rodzaju praktyk jest ograniczona i często sprowadza się do udostępnienia materiałów lub pozwolenia na przeprowadzenie badań i studiów.

Druga grupa to ćwiczenia i praktyki terenowe o bardzo zróżnicowanej formie i czasie trwania. Zaliczono tu zarówno wycieczki krajoznawcze, jak również praktyki specjalizacyjne, w czasie których studenci przyswajają sobie metody badań terenowych, techniki zbierania i opracowywania materiałów terenowych itp. Do grupy tej zaliczono także naukę pilotażu, organizację obozów wędrownych itp. Głównym organizatorem tej grupy ćwiczeń i praktyk są uczelnie, a ich opiekunami są najczęściej nauczyciele akademicki różnych specjalności i profesji. Ilość dni przeznaczona na tego rodzaju ćwiczenia i praktyki jest bardzo różna w zależności od uczelni, kierunku i specjalności i waha się od 5 do 100 dni. Prym w tym zakresie wiodą akademie wychowania fizycznego, których studenci na tego rodzaju ćwiczeniach terenowych spędzają po kilkadziesiąt dni.

Trzecia i ostatnia grupa praktyk to ćwiczenia i praktyki, które odbywają się w biurach i instytucjach. Jest to ten rodzaj zajęć praktycznych, w czasie których studenci winni zapoznać się z całokształtem działalności różnorodnych organizmów turystycznych, które w przyszłości, po ukończeniu studiów zasilą jako wykształceni i przygotowani fachowcy. Z punktu widzenia przyszłego pracodawcy ten rodzaj praktyk wydaje się najważniejszy. W organizacji tych praktyk uczestniczą różne biura i instytucje turystyczne delegując również często swoich doświadczonych pracowników jako opiekunów grup studenckich. Liczba dni, jaką różne uczelnie przeznaczają na ten rodzaj praktyk, waha się od 21 do 91 dni, przy czym największą liczbę dni spędzają na tych praktykach studenci AWF.

Ponieważ porównywanie liczb bezwzględnych przy tak różnorodnym zakresie i charakterze kształcenia jest mało przydatne, wykonano

przeliczenie pokazujące, jaką rolę (w ujęciu procentowym) pełnią ćwiczenia i praktyki realizowane w biurach i instytucjach w stosunku do ogólnej liczby dni przeznaczonych na wszystkie zajęcia praktyczne na różnych kierunkach i specjalnościach kształcących specjalistów dla potrzeb turystyki.

AWF Kraków	40,6 %	wszystkich ćwiczeń i praktyk stanowią
		praktyki w biurach i instytucjach
AWF Poznań	40,0 %	"
AE Wrocław	31,4 %	"
AE Poznań	40,0 %	"
AE Kraków	50,0 %	"
Uniwersytet Gdański	25,6 %	"
Uniwersytet Łódzki	40,0 %	"

Z załączonego wyliczenia wynika, iż różne uczelnie w różnej proporcji przeznaczają czas przewidywany na ćwiczenia i praktyki terenowe, na zajęcia bezpośrednio w biurach i instytucjach turystycznych.

Jest to zagadnienie, które powinno być przedmiotem dyskusji m.in. na tej naradzie. Inną, choć niezwykle ważną sprawą jest program tych praktyk zawodowych i jego realizacja przez biura i instytucje turystyczne. Wszystkie uczelnie kształcące studentów dla potrzeb turystycznych przeznaczają na praktyki zawodowe minimum miesiąc, a AWF po kilka miesięcy w czasie trwania studiów. Jak ten czas jest spożytkowany i jakie przynosi efekty obu zainteresowanym stronom ?

Integralną częścią tego opracowania jest tabela zbiorcza wyników ankiety nadesłanej przez siedem wyższych uczelni.

ZESTAWIENIE ZBIORCZE ANKIETY

1. Nazwa szkoły	AWF Kraków	AWF Poznań	AWF we Wrocławiu-Wydzieł w Jeleniej Górze	AE w Poznaniu	AE Kraków	Uniwersytet Gdański	Uniwersytet Łódzki
2. Nazwa kierunku lub specjalności	kierunek-turystyka	kierunek-turystyka	kierunek ekonomika i organizacja turystyki	specjalność ekonomika i organizacja turystyki	specjalność gospodarka turystyczna	specjalność ekonomika i organizacja turystyki	specjalność geografie turystyki
3. Liczba semestrów kierunku lub specjalności	8	8	5	9+3	9+3	9+3	6
4. Ogólna liczba godzin dydaktycznych na kierunku lub specjalności	3 084 godz	3 112 godz	480 godzin kierunkowych	3 511 godz+3	3 165 godz+3	975 godzin specjalizacyjnych	870 godz specjalizacyjnych
5. Ogólna liczba godzin lub dni ćwiczeń, praktyk i zajęć praktycznych na kierunku, specjalności	224 dni+1	213 dni	89 dni	70 dni	56 dni	82 dni	70 dni
6. w tym:							
- praktyk dyplomowych i magistrskich	-	28 dni	56 dni	28 dni	28 dni	56 dni	20 dni
- ćwiczeń i praktyk terenowych	56 dni	101 dni	5 dni+2	14 dni	-	5 dni+2	14 dni
- ćwiczeń i praktyk w biurach i instytucjach	91 dni	84 dni	28 dni	28 dni	20 dni	21 dni	20 dni

*1 Liczba dni podana w punkcie 4 ankiety nie jest zgodna z wykresom szczegółowym praktyk, ćwiczeń itp (punkt 5)

*2 Podana w ankiecie liczba 30 godzin przeliczone na dni przyjmując 6 godzin = 1 dzień

*3 Wydaje się (w ankiecie tego nie zaznaczono) iż jest to ogólna liczba godzin zajęć dydaktycznych na kierunku a nie na specjalności to samo dotyczy liczby semestrów

Bogdan Cichy

* Państwowe Przedsiębiorstwo
"ORBIS"

PRAKTYKI ZAWODOWE STUDENTÓW W PRZEDSIĘBIORSTWACH TURYSTYCZNYCH

Z projektu programu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej na X Zjazd wynika, że: "Partia będzie zmierzać do zdecydowanego zwiększenia udziału nauki w procesach rozwoju gospodarki i państwa, rozszerzenia płaszczyzny współdziałania między nauką, gospodarką, życiem państwowym i powszechnym szkolnictwem oraz zapewnienia przepływu kadr między tymi dziedzinami".

Realizacji celu ściślejszego powiązania nauki z praktyką gospodarczą służą m.in. praktyki studenckie. O ich efektywności w znacznym stopniu decyduje sposób zorganizowania i przeprowadzenia tych praktyk z jednej strony przez szkoły wyższe, z drugiej zaś przez zakłady pracy.

Jako praktyk działalności gospodarczej w niniejszym referacie przedstawię problematykę praktyk studenckich z punktu widzenia zakładu pracy, a ściślej rzecz biorąc, państwowego przedsiębiorstwa turystycznego. Będę mówił o trzech następujących głównych problemach:

1. Zaprezentuję stan formalno-prawny organizacji praktyk studenckich.
2. Zapoznam Państwa z wynikami ankiety dotyczącej praktyk studenckich, wypełnionej przez niektóre przedsiębiorstwa turystyczne.
3. W podsumowaniu zaprezentuję również kilka tez, w których poruszone sprawy mogą być przedmiotem dalszej dyskusji.

I. Formalno-prawne rozwiązania organizacji praktyk studenckich

Zagadnienie to regulują przepisy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27.06.1983 r. w sprawie praktyk studenckich, opublikowane w Dzienniku Ustaw Nr 44 z 1983 r. pod pozycją 205. Rozporządzenie to zostało wydane na podstawie kompetencyjnego przepisu zawartego w Art. 105 Ustawy z dnia 4.05.1982 r. o szkolnictwie wyższym. Z przepisów zawartych w powyższym rozporządzeniu wynikają m.in. następujące obowiązki zakładów pracy w odniesieniu do praktykantów:

- 1/ praktyki studenckie są organizowane w zakładach pracy, które mogą zapewnić prawidłowy przebieg praktyk,
- 2/ praktyki odbywają się na podstawie:
 - a/ skierowania studenta przez szkołę wyższą, zgodnie z programem praktyk,
 - b/ umowy o pracę zawieranej przez studenta z zakładem pracy na czas określony,
- 3/ podjęcie praktyki na podstawie skierowania przez szkołę wyższą nie powoduje nawiązania stosunku pracy, z tym że do studentów odbywających praktyki mają zastosowanie przepisy o ochronie pracy kobiet i młodocianych, przepisy o dyscyplinie pracy oraz o bezpieczeństwie i higienie pracy,
- 4/ w razie naruszenia przez studenta regulaminu pracy zakład pracy może zwrócić się do szkoły wyższej z wnioskiem o odwołanie studenta z praktyki,
- 5/ zakłady pracy są zobowiązane do sprawowania nadzoru nad praktykami oraz zapewnienia warunków niezbędnych do ich przeprowadzenia zgodnie z porozumieniem zawartym ze szkołami wyższymi kierującymi studentów na praktyki, a w szczególności do:
 - a/ zapewnienia odpowiednich miejsc pracy, urządzeń warsztatów, pomieszczeń, narzędzi i materiałów zgodnie z programem praktyki,
 - b/ zapoznania studentów z zakładowym regulaminem pracy, z przepisami o bezpieczeństwie i higienie pracy oraz o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej,

- c/ sprawowania nadzoru nad właściwym wykonaniem przez studentów programu praktyk,
 - d/ zakwaterowania studentów odbywających praktyki poza miejscem stałego zamieszkania,
 - e/ zapewnienia studentom całodziennego wyżywienia na zasadach przyjętych dla pracowników zakładów,
 - f/ zapewnienia studentom na czas praktyki odzieży ochronnej i roboczej oraz sprzętu ochrony osobistej przewidzianych w przepisach o bezpieczeństwie i higienie pracy,
 - g/ umożliwienia studentom korzystania z biblioteki zakładowej oraz urządzeń kulturalno-socjalnych zakładu,
- 6/ w uspołecznionych zakładach pracy nadzór nad praktykami sprawuje zakładowy kierownik praktyk wyznaczony przez kierownika zakładu pracy.
- Zakładowym kierownikiem praktyk może być pracownik posiadający co najmniej średnie wykształcenie i wysokie kwalifikacje zawodowe,
- 7/ zakładowy kierownik praktyk otrzymuje od zakładu pracy za okres sprawowania nadzoru nad praktykami dodatek miesięczny w wysokości 10-30 % wynagrodzenia miesięcznego obliczonego jak za urlop wypoczynkowy,
- 8/ zakładowy kierownik praktyk może być zwolniony częściowo, a przy liczbie ponad 30 studentów - całkowicie od innych zajęć, z zachowaniem, za okres pełnienia tej funkcji, wynagrodzenia obliczonego jak za urlop wypoczynkowy,
- 9/ na wniosek szkoły wyższej kierownik zakładu pracy może przyznać jednorazowo zakładowemu kierownikowi praktyk nagrodę w wysokości do 20 % wynagrodzenia miesięcznego obliczonego jak za urlop wypoczynkowy,
- 10/ zakład pracy może przyznać nagrody wyróżniającym się studentom odbywającym praktyki.

Jak z powyższego wynika, zakłady pracy podejmujące organizację praktyk studenckich mają szereg obowiązków związanych z zapewnieniem prawidłowego przebiegu tych praktyk. O realizacji niektórych z nich można dowiedzieć się z wyników uzyskanych z ankiety dotyczącej praktyk zawodowych.

II. Wyniki ankiety dotyczącej praktyk studenckich, wypełnionej przez niektóre przedsiębiorstwa turystyczne

Ogółem wpłynęło 17 ankiet, w tym z:

6 zakładów hotelowych PP "ORBIS" /Gdańsk, Kraków, Poznań, Kalisz, Częstochowa, Kołobrzeg/

1 zakładu turystycznego PP "ORBIS"

9 terenowych przedsiębiorstw turystycznych /Sopot, Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Leszno, Zakopane, Legnica, Łódź, Zamość, Olsztyn/

1 Biura Zagranicznej Turystyki PTTK w Warszawie.

Odpowiedzi na poszczególne pytania zawarte w ankiecie przedstawiają się następująco:

1. Nazwa komórki /stanowiska/, w gestii której znajdują się praktyki studenckie

Z nadesłanych w ankietach informacji wynika, że we wszystkich 17 przedsiębiorstwach organizacją praktyk studenckich zajmują się komórki Służby Pracowniczej.

2. Orientacyjna ilość osób /studentów/ odbywających praktyki w przedsiębiorstwie w latach 1984-1985 oraz nazwy komórek, w których odbywano praktyki

W ankietowanych przedsiębiorstwach praktyki odbywało ogółem w 1984 roku - 93 osoby oraz w 1985 roku także 93 osoby, w tym w:

1/ terenowych przedsiębiorstwach turystycznych w 1984 roku - 43 osoby i w 1985 roku - 38 osób,

2/ zakładach PP "ORBIS" w 1984 r. - 48 osób i w 1985 roku - 53 osoby,

3/ Biurze Turystyki Zagranicznej PTTK w Warszawie po 2 osoby w 1984 i 1985 roku.

Praktyki studenckie koncentrowały się głównie w następujących rodzajach komórek organizacyjnych:

a/ ekonomiczno-organizacyjnych - wymieniono 8 razy,

b/ zajmujących się obsługą turystów - wymieniono 8 razy,

c/ w różnych innych komórkach - wymieniono 7-krotnie,

- d/ finansowo-księgowych - wymieniono 3 razy,
- e/ recepcji - wymieniono 4-krotnie,
- f/ gastronomii - wymieniono 3-krotnie,
- g/ handlowych - wymieniono 2-krotnie.

3. Czy przedsiębiorstwo ma standardowy /stały/ program praktyk ?

Na tak postawione pytanie:

- 9 zakładów, tj. 53 % ogółu ankietowanych, odpowiedziało, że nie posiada stałego programu praktyk,
- 5 zakładów, tj. 29 % ogółu ankietowanych, odpowiedziało, że program praktyk jest uzależniony od ustaleń uczelni,
- 3 zakłady, że posiadają standardowy program praktyk.

4. Czy przedsiębiorstwo ma stały kontakt z uczelniami; jeżeli tak, to z jakimi ?

Z wypowiedzi ankietowanych wynika, że:

- 7 zakładów, tj. 41 % ogółu ankietowanych, nie ma stałego kontaktu z uczelniami,
- 10 zakładów utrzymuje stałe kontakty z uczelniami, w tym:
 - a/ Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu - 5 zakładów
 - b/ Akademia Ekonomiczna w Poznaniu - 4 zakłady
 - c/ Uniwersytet Gdański - 1 zakład
 - d/ SGPiS - 1 zakład
 - e/ Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu - 1 zakład
 - f/ Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie - 1 zakład

5. Czy przedsiębiorstwo potrzebuje studentów - praktykantów; jeżeli tak, to kiedy ?

Prawie 65 % ankietowanych, tj. 11 zakładów, zgłasza potrzeby organizowania praktyk studenckich, w tym:

- 8 zakładów w okresie letnim /sezonu turystycznego/,
- 2 zakłady przez cały rok,
- 1 zakład po sezonie.

Natomiast 6 zakładów, tj. 35 % ankietowanych, nie zgłasza potrzeby organizowania praktyk studenckich.

6. Komórki organizacyjne /lub stanowiska/, w których przedsiębiorstwo widzi możliwości przyjęcia studentów na miesięczną praktykę

Ankietowane zakłady widzą możliwości organizacji praktyk studenckich w następujących komórkach:

a/ obsługi turystycznej	- 8 odpowiedzi
b/ recepcji	- 4 odpowiedzi
c/ gastronomii	- 4 odpowiedzi
d/ ekonomiczno-organizacyjnej	- 2 odpowiedzi
e/ działu techniczny	- 1 odpowiedź

7. Podstawowe problemy, kłopoty związane z realizacją praktyk w przedsiębiorstwie

W trzech przypadkach ankietowani nie odpowiedzieli na powyższe pytanie, zaś również w trzech przypadkach nie zasygnalizowano żadnych problemów.

Pozostałe 11 zakładów, tj. 65 % ogółu ankietowanych, zgłosiło następujące problemy związane z realizacją praktyk:

1/ brak możliwości zakwaterowania studentów odbywających praktyki	- 5 przypadków
2/ ciasnota i szczupłość pomieszczeń nie pozwalających na odbywanie praktyk	- 3 przypadki
3/ brak czasu/zajmowanie się studentami odbywającymi praktyki	- 2 przypadki
4/ sezonowość	- 1 przypadek
5/ odpowiedzialność materialna	- 1 przypadek
6/ brak programu praktyk opracowanych przez uczelnię	- 1 przypadek
7/ wykonywanie funkcji opiekuna praktyk zawodowych dodatkowo obok podstawowych obowiązków jest znacznym utrudnieniem	- 1 przypadek

8. Czy przedsiębiorstwo realizowało zajęcia lub pokazy dla studentów wyższych uczelni ?

Zdecydowana większość, czyli 13 przedsiębiorstw, tj. prawie 75 % ogółu ankietowanych, nie organizowała zajęć lub pokazów dla studentów wyższych uczelni.

Natomiast 2 przedsiębiorstwa organizowały takie pokazy. Z kolei w 2 przypadkach był brak odpowiedzi na powyższe pytanie.

9. Czy pracownicy przedsiębiorstwa prowadzą zajęcia na kierunkach turystycznych wyższych uczelni ?

Odnotowano jeden przypadek prowadzenia zajęć na wyższej uczelni. W dwóch przypadkach nie udzielono odpowiedzi.

Z pozostałych 14 zakładów pracownicy nie prowadzą zajęć na wyższych uczelniach.

10. Czy przedsiębiorstwo zamierza w najbliższych 2-3 latach zatrudnić młodych absolwentów wyższych uczelni z kierunków: turystycznych, technicznych, ekonomicznych, pozostałych ?

W 14 przedsiębiorstwach, tj. 24 % ogółu ankietowanych, nie zamierza zatrudnić ^{się} absolwentów szkół wyższych.

Pozostałe przedsiębiorstwa zamierzają zatrudnić absolwentów szkół wyższych następujących kierunków:

- a/ turystycznym - 12 przypadków, w tym 6 odpowiedzi "tak", a pozostałe 6 zakładów zgłosiło łącznie zapotrzebowanie na 9 absolwentów,
- b/ technicznym - 6 przypadków, 3 zakłady odpowiedziały "tak", a pozostałe 3 zgłosiły zapotrzebowanie na 3 absolwentów,
- c/ ekonomicznym - 12 przypadków, 7 odpowiedziało "tak", pozostałe 5 zakładów zgłosiło zapotrzebowanie na 8 absolwentów,
- d/ pozostałe kierunki - 5 przypadków, w tym w 2 chodziło o filologów z filologii germańskiej i angielskiej.

Nie podejmując próby oceny omówionych wyników uzyskanych z podsumowania ankiety dotyczącej praktyk zawodowych realizowanych przez przedsiębiorstwa w ramach kształcenia studentów, chciałbym zaprezentować następujące ogólne uwagi dotyczące organizacji praktyk studenckich oraz przedstawić kilka tez do dyskusji, które moim zdaniem zmierzałyby do usprawnienia i udoskonalenia przebiegu praktyk.

III. Podsumowanie i tezy do dyskusji

Na tle zaprezentowanych informacji z podsumowania ankiety można sformułować następujące ogólne uwagi:

- a/ bezpośrednimi organizatorami praktyk studenckich są komórki Służby Pracowniczej,
- b/ w latach 1984-1985 w 17 ankietowanych zakładach praktyki odbyło łącznie prawie 200 osób,

- c/ praktyki studenckie odbywają się w wielu różnego rodzaju komórkach, przede wszystkim ekonomiczno-organizacyjnych,
- d/ przedsiębiorstwa na ogół nie posiadają standardowych, stałych programów praktyk, a także nie utrzymują bieżących kontaktów z uczelniami wyższymi,
- e/ przedsiębiorstwa raczej zgłaszają potrzeby realizowania u siebie praktyk studenckich i to zwłaszcza w komórkach operatywnych /obsługa turystyczna, recepcja, gastronomia/,
- f/ istnieje szereg problemów utrudniających realizację praktyk, a zwłaszcza brak możliwości zakwaterowania studentów, szczupłość pomieszczeń, brak czasu^{na} zajmowanie się studentami itp.,
- g/ pracownicy przedsiębiorstw w większości przypadków nie prowadzą zajęć na kierunkach turystycznych wyższych uczelni, a także przedsiębiorstwa nie realizują zajęć lub pokazów dla studentów szkół wyższych.

W świetle powyższych uwag, a także w oparciu o osobiste doświadczenie i obserwacje realizacji problemu praktyk zawodowych studentów, chciałbym zaprezentować następujące tezy do dyskusji:

- 1/ rozmiary praktyk studenckich są stosunkowo niewielkie; trzeba więc rozważyć problem stworzenia dla przedsiębiorstw systemu motywacji, który zachęcałby do organizacji praktyk studenckich,
- 2/ organizować praktyki studenckie przez zatrudnienie studenta na umowę o pracę na czas określony na konkretne stanowisko pracy; pozwoli to z jednej strony zapoznać się z powierzonym odcinkiem pracy, a także pozwoli na uzyskanie konkretnych efektów z wykonanej pracy,
- 3/ realizować praktyki studenckie w kilkuosobowych zespołach, którym powierzać do wykonania wyraźnie określone prace; z wykonania tych prac barażo precyzyjnie rozliczyć praktykantów,
- 4/ rozważyć celowość uruchomienia placówek i obiektów turystycznych, które będą w większości prowadzone przez studentów, odbywających praktyki zawodowe.

Jerzy Kuczyński
Akademia Ekonomiczna
w Poznaniu

PRZYGOTOWANIE I PRZEBIEG PRAKTYK ZAWODOWYCH
W SPECJALNOŚCI "EKONOMIKA I ORGANIZACJA TURYSTYKI"
NA UCZELNIACH EKONOMICZNYCH

Wyróżnikiem nauk społecznych, w przeciwieństwie do dyscyplin eksperymentalnych, jest przełamywanie izolacji warsztatu naukowego i procesów poznawczych od zjawisk życia, od rzeczywistości nas otaczającej. W sferze nauk ekonomicznych spotkać możemy wprawdzie próby symulacji procesów społeczno-gospodarczych, jednakże - tym bardziej - działania takie nie mogą liczyć na sukces, jeśli wcześniej nie dokonamy gruntownego rozeznania i analizy zjawisk realnych, tj. rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Zawężając tę ogólną myśl do jednej tylko dyscypliny, ekonomiki turystyki, i traktując ją w kategoriach dydaktycznych dochodzimy do oczywistego stwierdzenia, że nie można wykształcić fachowca dla tej sfery gospodarki narodowej, jaką jest turystyka i wypoczynek, bez jego bezpośredniego kontaktu z praktyką gospodarczą turystyki. W procesie zdobywania wiedzy o tej dziedzinie służą temu praktyki zawodowe. Nasuwa się zatem pytanie, czy w aktualnym kształcie programowym uczestnictwo w tych praktykach gwarantuje zdobycie wystarczającego do wykonywania zawodu kwantum wiedzy o mechanizmach gospodarki turystycznej? Interesujące jest także to, jakie problemy natury formalnej, organizacyjnej i merytorycznej towarzyszą przygotowaniu i realizacji owych praktyk? Próbą odpowiedzi na te pytania jest niniejszy referat, opracowany w oparciu o materiały o praktykach zawodowych nadesłane z Akademii Ekonomicznej w Krakowie i Jeleniej Górze oraz doświadczenia autora z organizacji praktyk w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

I. Kryteria wyboru miejsca i charakter praktyk kursowych

Kryteriów tych jest kilka, a rola poszczególnych jest uzależniona od celów, jakich na poszczególnych uczelniach przypisano praktykom kursowym. W Krakowie są one przede wszystkim zdeterminowane tematyką pracy magisterskiej, stanowiąc jakby praktykę dyplomową I stopnia, co znajduje pewne uzasadnienie w zmienionym ostatnio programie studiów. Na uczelniach: jeleniogórskiej i poznańskiej wybór miejsca praktyki podporządkowany jest kryterium lokalizacyjnemu, wiążąc wymóg ogólnego kształcenia praktycznego studentów z udostępnieniem im różnorodnych obszarów koncentracji ruchu turystycznego, czego nie można czynić w oderwaniu od czasu tej koncentracji. Rzadziej organizatorzy praktyki spotykają się z chęcią czy gotowością podmiotu opiekuńczego do bezpośredniego i pośredniego wspierania finansowego praktyk, aczkolwiek taka okoliczność jest skwapliwie wykorzystywana. Ma to jednak decydujące znaczenie dopiero wówczas, gdy położenie owego podmiotu nie pozostaje w sprzeczności z kryterium terytorialnym i czasowym.

W środowisku krakowskim przesłanki umiejscowienia praktyki kursowej wiążą się głównie z pracami badawczymi i źródłowymi, które wynikają ze zindywidualizowanych, kształtowanych przez promotorów prac magisterskich zainteresowań studentów. Na uczelniach jeleniogórskiej i poznańskiej dobór miejsca praktyki wynika z realizacji bardziej uniwersalnej koncepcji kształcenia specjalistycznego. Ujmuje ona potrzebę zetknięcia się wszystkich studentów specjalności "ekonomika i organizacja turystyki" z wszelkimi podstawowymi zagadnieniami i ogniwami organizacyjnymi, występującymi w wybranych typach przedsiębiorstw turystycznych. Dotyczy to zwłaszcza terenowych przedsiębiorstw turystycznych i innych jednostek o poważnym udziale usług pośredniczkich oraz przedsiębiorstw hotelowo-gastronomicznych, nawet jeśli podmiotem opiekuńczym -- ze względów proceduralnych -- jest np. urząd wojewódzki czy przedsiębiorstwo nieturystyczne, zlokalizowane w miejscowości czy regionie występowania owych przedsiębiorstw turystycznych.

Osobliwą formą wtajemniczania studentów w problemy funkcjonowania rynku turystycznego, a więc zapoznawania ich z mapą problemów, dalece wybiegającą poza działalność samych przedsiębiorstw, jest angażowanie praktykantów do prowadzenia działalności naukowo-badawczej. Sprzężone z naukowymi zamierzeniami Zakładu programy praktyk

kursowych w AE w Poznaniu przewidują prowadzenie przez studentów badań rynku, polegających bądź na wywiadach ankietowych wśród turystów, bądź też na sondażach opinii gestorów gospodarki turystycznej. Ów badawczy walor wplatany w program praktyki kursowej ma na uczelni poznańskiej wieloletnie tradycje, sięgające jeszcze lat 60-tych. Zaletą takiego rozwiązania jest fakt współuczestniczenia studentów w procesie badawczym w tych samych obszarach poznania naukowego, które są charakterystyczne dla profilu danego instytutu czy zakładu. Współtworzenie diagnoz naukowych w takim wymiarze, na jaki pozwala wiedza, przygotowanie i przeszkolenie studentów uznane być musi jako korzystne zarówno z punktu widzenia realizacji samego procesu badawczego /tania kadra, dobrze przygotowana, stojąca w obliczu pewnych rygorów, a więc dość odpowiedzialna/, i to w dwóch aspektach: pozytywności materiału empirycznego oraz samej integralności podmiotowej środowiska akademickiego, jak też z punktu widzenia niewątpliwych osiągnięć dydaktycznych i wychowawczych //samodzielność podejmowania decyzji, odpowiedzialność badawcza//.

Niezmiernie trudne byłoby rozstrzygnięcie, które z podanych kryteriów doboru miejsca praktyki powinno mieć znaczenie dominujące. Jest to z pewnością zależne od samej koncepcji praktyki. Inaczej hierarchia owych kryteriów będzie się formowała w systemie praktyk kursowych, których celem byłoby poznanie czynności i "technologii pracy" w różnych ogniwach działalności przedsiębiorstwa turystycznego, odmiennie w systemie praktyk, które zakładają poznanie najważniejszych mechanizmów gospodarki turystycznej i procedur podejmowania węzłowych decyzji, jeszcze inaczej w systemie praktyk o określonym profilu badawczym, wyznaczonym zainteresowaniami naukowymi uczelni. Z realizowanych kryteriów wyboru miejsca praktyk i przyjętych założeń programowych wynika procedura samej organizacji owych praktyk.

II. Procedura przygotowania praktyk kursowych

Wszelkie konkretne kontakty z ogniwami praktyki gospodarczej poprzedzone są zazwyczaj uświadomieniem i opracowaniem założeń naukowych oraz dydaktyczno-szkoleniowych praktyk. Koncepcja programowa praktyk rodzi się zazwyczaj bądź to w zespole pracowników naukowo-dydaktycznych zakładu czy katedry, bądź też

jest opracowana przez tych pracowników naukowych, którzy instytucjonalnie czy tylko problemowo są związani z kształtowaniem profilu merytorycznego praktyki.

1. Założenia naukowo-badawcze

Realizowanie przez studentów określonych czynności badawczych nakłada na organizatorów praktyki obowiązek skrupulatnego przygotowania warsztatu badawczego i studentów do jego wykorzystania. Prowadzenie wywiadów ankietowych wymaga np.: opracowania formularza ankietowego, zasad doboru przyszłych respondentów do ankietyzacji, wyznaczenia obszarów badań, opracowania instrukcji prowadzenia badań, zasad wstępnej weryfikacji wyników itp.

Przygotowanie do badań działalności przedsiębiorstwa stwarza konieczność wypunktowania podstawowych zagadnień, określenia dokumentów i źródeł, w których można znaleźć poszukiwane informacje, identyfikacji przepisów, które regulują zasady działalności danego podmiotu gospodarczego itp.

2. Założenia dydaktyczno-wychowawcze

Zawierają one informacje o podstawowych zagadnieniach i organizacji ich poznawania w jednostce odwiedzanej przez praktykanta. Założenia tak na uczelni krakowskiej zostały umiejscowione w uniwersalnym, wieloletnim programie praktyk kursowych, a ich ramowy charakter obejmuje niemal wszelkie zagadnienia funkcjonowania przedsiębiorstw turystycznych i ich kontaktów z rynkiem:

- wewnętrzną organizacyjną strukturę przedsiębiorstwa
- metodykę i organizację planowania działalności
- organizację i przebieg współpracy przedsiębiorstwa z jednostkami nadrzędnymi i innymi przedsiębiorstwami i organizacjami gospodarczymi w kraju i za granicą.
- technikę działania przedsiębiorstwa
- pracę wewnętrznych komórek organizacyjnych przedsiębiorstwa.

Na uczelni jeleniogórskiej założenia takie opracowywane są corocznie w dostosowaniu do charakteru podmiotów opiekuńczych.

W poznańskiej Akademii Ekonomicznej założenia dydaktyczno-wychowawcze są wyznaczone silniej programem naukowo-badawczym. Reżim badań naukowych implikuje potrzebę interesowania się wieloma problemami ekonomicznymi, nakłada wręcz na studentów obowiązek zdobycia wiedzy na temat działalności przedsiębiorstwa czy prawideł rynku. Takie zadania indywidualizują rozkład dnia i charakter czynności. Studenci realizujący głównie program badawczy uczelni nie są tak rygorystycznie objęci dyscypliną panującą w jednostce opiekuńczej, gdyż czasami udaremniałaby ona możliwość owego programu.

3. Przygotowanie studentów do uczestnictwa w praktykach

Właściwe zrozumienie i przestrzeganie założeń badawczych i dydaktycznych praktyk gwarantowane jest przygotowaniem studentów do odbycia praktyk. Przygotowanie ma różne oblicze w zależności od uczelni. W Akademii Ekonomicznej w Jeleniej Górze obowiązek ów wypełnia opiekun praktyk, który jest pracownikiem specjalistycznej katedry. Zarówno w ramach seminarium kursowego, poprzedzającego praktykę, jak i w formie indywidualnych konsultacji przed wyjazdem na praktykę, studenci dowiadują się o swych obowiązkach i powinnościach. Podobnie proces ten przebiega na uczelni poznańskiej, gdzie na wiosnę każdego roku /przeważnie w maju/ odbywa się zebranie opiekuna praktyk ze studentami, podczas którego studenci dokonują wyboru ustalonych już miejsc praktyk. Zarówno to, jak i kolejne zebranie /po zakończeniu semestru/ ma charakter odprawy z przekazaniem niezbędnych materiałów, instrukcji, adresów, a także skierowań i dzienniczków praktyk. Odprawy takie są również formą przygotowania studentów do udziału w praktykach, organizowanych na uczelni krakowskiej.

Należy podkreślić, że studenci przystępując do praktyk mają dość szczupłą wiedzę o rynku i przedsiębiorstwach turystycznych /gros przedmiotów przypada na okres późniejszy/, toteż w podstawowym wymiarze można przybliżyć im owe problemy w ramach seminarium kursowego, co czyni się na uczelniach jeleniogórskiej i poznańskiej.

W trakcie seminariów dokonuje się także pilotażowych badań sondażowych, omawia się pewne reguły postępowania badawczego itp.

4. Nawiązywanie kontaktów z zakładami opiekuńczymi

Sposób nawiązywania kontaktów z przedsiębiorstwami, instytucjami przyjmującymi studentów na praktykę rozpatrywać można w aspekcie:

- a/ stopnia trwałości współpracy
- b/ form i przedmiotu realizowanych umów

Ad. a/

Wprowadzenie reformy gospodarczej pogorszyło położenie uczelni jako strony negocjującej zorganizowanie praktyk dla swych studentów w przedsiębiorstwach, co pobudziło uczelnie do szukania bardziej trwałych form współpracy z ogniwami praktyki gospodarczej, szczególnie tych najbardziej pożądanym z punktu widzenia kształcenia specjalistycznego.

Najlepszą platformę zorganizowania praktyk stanowią porozumienia wieloletnie między uczelnią a przedsiębiorstwem /instytucją/, sankcjonujące wieloletnią współpracę, także przeważnie na gruncie praktyk studentów. Pozwala to na zabezpieczenie przez zakład opiekuńczy wszystkich niemal świadczeń, jak też gwarantuje lepszą opiekę merytoryczną, choćby ze względu na występowanie po obu stronach rzeczników owego porozumienia, czuwających nad obopólnie korzystnym przebiegiem współpracy. Na takich zasadach współpracy opiera się tylko mała część praktyk studentów jeleniogórskich i poznańskich.

Równie skuteczną, choć nie usankcjonowaną umownie formę współpracy stanowią kontakty zwyczajowe. Coroczne lub co najmniej dość częste praktyki studentów w danych instytucjach i przedsiębiorstwach są okazją do obustronnej identyfikacji personalnej stron, tworząc impuls dla wspólnych zamierzeń w płaszczyznach wybiegających poza sferę praktyk studenckich. Na kanwie takich właśnie kontaktów organizowane są często praktyki uczelni krakowskiej, w mniejszym stopniu pozostałych uczel-

ni /np. Akademia Ekonomiczna w Poznaniu ma takie zwyczajowe kontakty z WPGT w Jeleniej Górze, z Urzędem Miejsko-Gminnym w Zakopanem, z kilku innymi terenowymi przedsiębiorstwami turystycznymi/. Współpraca ta, choć chroni nas przeważnie przed odmową wobec oferty zorganizowania praktyki, często jest realizowana przy ograniczaniu świadczeń zakładu opiekuńczego do minimum.

Najbardziej jednak powszechnym sposobem poszukiwania zakładu opiekuńczego są kontakty doraźne. Właśnie na kanwie tych kontaktów najczęściej uczelnia spotyka się z odmową przyjęcia studentów przez zakłady bądź też z bardzo formalnym potraktowaniem praktyk, charakteryzujących się brakiem rzeczywistej opieki, złą organizacją, niechęcią do dziedziny zainteresowań praktykanta. Wystarczy powiedzieć, że na 100 ofert wysyłanych przez Akademię Ekonomiczną w Poznaniu do urzędów gminnych i miejsko-gminnych, terenowych przedsiębiorstw turystycznych i kilku ośrodków sportu i rekreacji na terenie całej Polski w 1984 r., około 40 pozostało bez odpowiedzi, a tylko około 10 spotkało się ze wstępną aprobatą z zastrzeżeniem minimalizacji świadczeń na rzecz studentów /bez zakwaterowania i wyżywienia/. Trzeba wyraźnie wskazać, że największą szansę w ramach kontaktów doraźnych mają te umowy, które bazują na osobistych więziach opiekunów praktyk z dyrekcją przedsiębiorstw i instytucji. Fakt ten oznacza brak właściwych przesłanek instytucjonalnych do współpracy praktyki gospodarczej z uczelniami, przynajmniej w obszarze szkolenia kadry specjalistycznej. W ramach kontaktów z ogniwami praktyki, szczególnie tych doraźnych, w nieco lepszej sytuacji są te uczelnie, które leżą w regionach turystycznych, gdyż na skutek wieloletniego procesu kształcenia dla danego regionu, decydentami w wielu ogniwach praktyki stają się absolwenci owych uczelni, preferujący współpracę ze swymi macierzystymi uczelniami /czy środowiskami akademickimi/. Istnienia takich nieformalnych enklaw współpracy można się doszukać np. w treści uzasadnienia odmowy współpracy WPGT "Tatry" czy gminy Krościenko-Szczawnica z uczelnią poznańską, powołujących się na utrzymywane już kontakty z AWF czy AE w Krakowie.

Ad. b/

Drugi aspekt realizowania współpracy uczelni z ogniwami praktyki gospodarczej pozwala podzielić owe kontakty na te

o charakterze:

- badawczym /umowy, prowadzenie badań, prace usługowe/
- produkcyjnym /wykonywanie czynności w zakresie wyznaczonym przez jednostki obsługi ruchu turystycznego itp./
- organizacyjnym /praktyki w ujęciu standardowym/.

Panuje zgodne przekonanie o dominacji w ramach praktyk tych umów, które dotyczą współpracy o charakterze organizacyjnym.

Na uczelni krakowskiej powiązanie miejsca praktyki zawodowej z tematyką pracy magisterskiej wprowadza także pewne elementy prac o charakterze badawczym.

Na uczelni poznańskiej stosuje się właściwie wszystkie trzy formy umów z punktu widzenia tematyki prowadzonych prac. Większość studentów uczestniczących w praktykach kursowych w 1985 r. odbywała je na podstawie umowy o pracę z okręgowymi urzędami cen, przy czym zastrzegały one, iż studenci prowadzić będą badania ankietowe w obszarze działania tych urzędów. Z tytułu tych prac, które nosząc znamiona pracy badawczej, dostarczały także cennego materiału dla samych urzędów, studenci otrzymywali wynagrodzenie, gwarantujące im pokrycie wysokich kosztów utrzymania w rejonach turystycznych w szczycie sezonu turystycznego, których nawet w 50 % nie jest w stanie pokryć ryczałt i diety otrzymywane z uczelni.

Część studentów uczestniczących w praktykach w 1984 r. zawierała także umowy o pracę na rzecz zakładów opiekuńczych, polegające na wykonywaniu czynności w zakresie wyznaczonym przez kierownictwo jednostki obsługi ruchu turystycznego i w wymiarze półetatowym /4 godziny dziennie/^{1/}. Pozwoliło to na zdobycie przez studentów dodatkowych środków finansowych na pokrycie wysokich kosztów utrzymania podczas praktyki, a jednocześnie gwarantowało zrealizowanie programu badawczego praktyki, określonego przez uczelnię.

Osobliwe rozwiązanie stanowią wreszcie praktyki, zrealizowane wprawdzie - jak większość - na zasadzie umów doraźnych, ze standardowym, zminimalizowanym programem świadczeń ze strony

^{1/} Umowy zawarto na tych warunkach z WPGT "Karkonosze", "Mazur-Tourist".

podmiotu opiekuńczego, polegające jednak na ciągłym przemieszczaniu się studentów, zamieszkujących na kempingach i polach biwakowych, co znacznie redukuje koszty utrzymania.

Wielorakość rozwiązań w zakresie nawiązywania więzi z ogniwami praktyki ukazuje wprawdzie różne kierunki poszukiwań, lecz obnaża jednocześnie niedostatki owej współpracy, dowodzi braku przejrzystego systemu porozumień z równoważnym uzyskiwaniem korzyści obu stron z takiej współpracy.

5. Przepływ informacji w procedurze organizowania praktyk

Sposób uzgadniania miejsca, czasu i warunków praktyk nie pozostaje bez wpływu na sam fakt ich ostatecznego ustalenia. W procedurze przepływu informacji od etapu przesyłania ofert aż po fazę ostatecznego podpisania umów uruchamia się niekiedy bardzo różne środki porozumienia.

Rozpoczęcie od wysłania pisma urzędowego na adres przedsiębiorstwa czy instytucji, bez uprzedniego z nią kontaktu, kończy się zazwyczaj odmową. Nieco skuteczniejsze jest wysyłanie z uczelni propozycji współpracy, adresowanej na konkretną osobę w danym przedsiębiorstwie. Konkretnie negocjacje zaczynają się za pośrednictwem środków łączności /telefon, teleks/. Najlepiej, jeśli poprzedzają one przesyłkę pism urzędowych, gdyż wówczas można je adresować na najwłaściwszą komórkę czy osobę w przedsiębiorstwie i zawrzeć w nich te uzgodnienia, które wcześniej wynegocjowano. Choć najskuteczniejsze są rozmowy bezpośrednie, wykorzystuje się je dla załatwienia praktyk tylko przy okazji innych płaszczyzn kontaktów, choćby ze względu na koszt. Na obecnym poziomie przepływu informacji, ostateczne przygotowanie praktyk na okres letni wymaga inicjacji kontaktów nie później niż w miesiącu marcu danego roku.

6. Podstawowe bariery w procesie przygotowania praktyk

Bariery te można podzielić na te po stronie uczelni oraz te po stronie jednostek opiekuńczych.

a/ Bariery po stronie uczelni

Podstawową barierą jest nieadekwatność stawek diet, a szcze-

gólnie ryczałtów za noclegi, tym bardziej że praktyki odbywają się przeważnie w miejscowościach o najwyższych cenach usług noclegowych i gastronomicznych.

Ogrom prac związanych z zorganizowaniem praktyk spoczywa zazwyczaj na jednej osobie opiekuna praktyk, który często podejmując równocześnie obowiązki opiekuna praktyk dyplomowych czy obozów naukowych, nie jest w ogóle dodatkowo wynagradzany za ogromnie czasochłonne czynności przygotowania praktyk kursowych. Brak jednoznacznego systemu wynagrodzeń może osłabiać motywację opiekunów i obniżać ich odpowiedzialność za te tak ważne ze względów dydaktycznych poczynania.

b/ Bariery po stronie jednostek opiekuńczych

O barierach tych trudno jest mówić z pozycji pracownika uczelni, gdyż ten punkt widzenia pozwala uchwycić tylko pewne negatywne symptomy współpracy z jednostkami opiekuńczymi, nie docierając do mechanizmów i przyczyn owych symptomów.

Najczęściej spotykaną postawą przedsiębiorstw wobec ofert zorganizowania w nich praktyki jest odmowa. Niejednokrotnie nawet wstępna zgoda obwarowana jest warunkiem nieponoszenia przez przedsiębiorstwo żadnych zobowiązań, nawet niefinansowych, pomimo że przepisy regulujące prawa i obowiązki stron umowy o praktykę nakładają na przedsiębiorstwo pewne zobowiązania. Niewłaściwe jest także pozostawienie uczelni bez odpowiedzi na otrzymaną od nich ofertę bądź też podanie uzasadnienia odmowy zgody nie stanowiącego bariery dla odbycia praktyki.

Brak określonych kanonów współpracy uczelni z przedsiębiorstwami w płaszczyźnie praktyk kursowych pociąga za sobą także bierną postawę zakładowych opiekunów praktyk i dyrekcji wobec praktykantów. Wpływa to destruktywnie na opinie studentów, uświadamiając im właściwie po raz pierwszy podczas studiów dysonans panujący między założeniami teoretycznymi i praktyką. Do barier zaliczyć można ponadto niechęć jednostek opiekuńczych do starań o wsparcie finansowe praktykantów /np.: sprzedaż ulgowych posiłków w stołówce zakładowej, refinansowanie kosztów poruszania się po regionie/ oraz pobieżne, często wymijające traktowanie wszelkich ich próśb i pytań, także w sprawach merytorycznej działalności danej jednostki.

Przełamanie tych barier wymaga gruntownych zmian w systemie współpracy nauki z praktyką nie tylko w aspekcie praktyk zawodowych, przy czym system ów wynikać musi ze wzajemnych oczekiwań, życzeń i korzyści obu stron z takiej współpracy. Prawdą jest także, że w pewnych przypadkach ważną rolę spełniać może dobra wola i więcej autentyzmu w postawach pracowników przedsiębiorstw wobec młodych ludzi, nie mających na etapie studiów zbyt obiektywnego wyobrażenia o problemach praktyki gospodarczej.

III. Przedmiot, miejsce, czas i źródła finansowania praktyk kursowych w latach 1984 - 1985

We fragmencie tym nie jesteśmy w stanie zaprezentować pełnej gamy informacji o realizowanych w ostatnich latach akademickich praktykach, gdyż uczelnie nie dostarczyły sumptu do takiej ilustracji. Jednakże pewien obraz ich zasięgu, tematyki oraz źródeł finansowania rysuje się już po prześledzeniu praktyk organizowanych przez choćby jedną uczelnię.^{2/}

Praktyki kursowe organizowane przez Akademię Ekonomiczną w Poznaniu miały charakter zdecydowanie naukowo-badawczy. Studenci zobowiązani byli do przeprowadzenia wywiadów ankietowych nt. przemian w zachowaniach i wydatkach turystycznych na tle warunków rynku niezrównoważonego oraz na tle zmian cen, a także do zebrania i wstępnego opracowania podstawowych zagadnień ekonomicznych w wytypowanych przedsiębiorstwach turystycznych /przeważnie przedsiębiorstwach terenowych/. W 1984 r. badaniami objęto wszystkie województwa nadmorskie, 3 województwa pojezierne oraz 3 województwa górskie. Praktyki zlokalizowane były w najatrakcyjniejszych miejscowościach wczasowych owych obszarów, a ze względów badawczych odbywały się w miesiącach szczytu sezonowego, tj. w lipcu i sierpniu. W 1985 r. rozszerzono jeszcze zakres przestrzenny badań o kolejne 2 województwa z aktualnymi obszarami pojeziernymi oraz 3 województwa o walorach historyczno-krajobrazowych. W tymże roku praktyki formalnie umiejscowiono w siedzibach wojewódzkich, ponieważ odbywały się one na zasadzie zawarcia umowy o pracę z okręgo-

^{2/} Na przykładzie praktyk kursowych organizowanych przez Akademię Ekonomiczną w Poznaniu.

wymi urzędami cen i korzystały przede wszystkim z akademickiej bazy kwaterunkowej w tych miejscowościach. Zakres prac badawczych w zakresie identyfikacji wydatków turystycznych był nieco węższy^{niż} w roku poprzednim, ponieważ równolegle studenci byli zobligowani do prowadzenia badań sytuacji ogólnorynkowej w powiązaniu z problematyką cen.

Zdecydowana większość tych praktyk odbywała się w sierpniu i trwała - jak wszystkie praktyki kursowe - 4 tygodnie. Praktyki w 1984 r. finansowane były zasadniczo przez uczelnię i to dzięki specjalnej dotacji w wymiarze pełnego pokrycia kosztów zakwaterowania, wypłaty diet i równowartości kosztów podróży. W stosunku do 5 studentów umowy o praktykę rozszerzono o umowy o pracę na rzecz zakładów opiekuńczych w wymiarze półetatowym, za indywidualną zgodą samych studentów. W 1985 r. wszyscy studenci otrzymali z uczelni ryczałty na noclegi, diety oraz zwrot kosztów podróży, natomiast na mocy stosunku pracy z okręgowymi urzędami cen podjęli w miejscu praktyki wynagrodzenie oscylujące wokół 7 tys. zł, co stanowiło uzupełniające źródło utrzymania, a także pozwalało wygospodarować nieznaczne nadwyżki.

W sytuacji postępującej rozbieżności między rosnącymi kosztami utrzymania a niezmiennymi stawkami diet i ryczałtów za noclegi, poszukiwanie nowych źródeł finansowania jest gwarancją powodzenia praktyk. Jednocześnie doświadczenia uczelni poznańskiej dowodzą, że stworzenie studentom możliwości dodatkowego zarobku, pomimo rozszerzenia tym samym zakresu obowiązków, wpływa mobilizująco na ich postawę oraz efektywność naukową i dydaktyczną praktyki. Przynosi to również korzyści samym przedsiębiorstwom, które w okresie szczytu sezonowego, pokrywającego się przecież z okresem urlopowym, spotykają się przecież z niedoborem kadry.

IV. Kontrola przebiegu praktyk

System kontroli przebiegu praktyk oparty jest przede wszystkim o zakres obowiązków uczelnianego opiekuna praktyk oraz zakładowego opiekuna praktyk.

a/ Kontrola ze strony uczelni

Opiekun akademicki reprezentuje od momentu rozpoczęcia sta-
rań o praktykę interesy studenta i dba o realizację zakreślone-
go na uczelni programu naukowo-dydaktycznego praktyk. Formy kon-
troli przebiegu praktyki polegają na:

- wizytacjach studentów w jednostkach gospodarczych
- kontakcie listownym i telefonicznym w sytuacjach interwencyj-
nych
- ocenie prac i zachowań studenta poprzedzającej zaliczenie
praktyki.

WIZYTACJE

Ta najistotniejsza i jednocześnie najpowszechniejsza forma
kontroli przebiegu praktyki realizowana jest bądź to osobiście
przez uczelnianego opiekuna praktyk /uczelnia krakowska i jele-
niogórska/, bądź też przez kilku pracowników Zakładu Ekonomiki
i Organizacji Turystyki, jeśli wymaga tego rozproszenie przestr-
zenne i koncentracja czasowa praktyk /AE Poznań/. Wizytacja
ogniskuje się na dwóch płaszczyznach działań:

- formalno-świadczeniowej
- merytorycznej.

Pierwsza wymaga wysłuchania obu stron, tj. praktykantów oraz
zakładowego opiekuna praktyk, a często też dyrektora, by skon-
frontować zgłaszane przez obie strony narzekania, skargi czy
niedociągnięcia. Kontakt taki pozwala również podnieść rangę
zamierzeń badawczych praktykanta w oczach kierownictwa zakła-
dów opiekuńczych, a także skorygować postawy studentów wobec
owych zakładów. Dzięki wizytacji utrwała się u studentów ponad-
to przekonanie o ich współudziale z pracownikami nauki w proce-
sie poznawczym.

W płaszczyźnie merytorycznej wizytacja jest często oczekiwa-
nym momentem rozwiązania wszelkich wątpliwości, które kumulowa-
ły się od chwili rozpoczęcia praktyki, tj. pierwszej samodziel-
nej próby studenta w zmaganiu się z problemami, które stano-
wią treść jego studiów i jego przyszłej pracy.

Narastające wątpliwości, których rozwiązanie nie może być od-
kładane do czasu wizytacji, są wyjaśniane za pośrednictwem inter-
wencji telefonicznej. Ma to miejsce szczególnie w pierwszych

dniach praktyki, gdy student napotyka na trudności bytowe, formalne czy też merytoryczne. Na uczelni poznańskiej pierwsze 3 dni trwania praktyki traktowane są jako okres interwencyjny, toteż opiekun praktyk pełni wówczas dyżury i jest uchwytny pod konkretnym telefonem. Telefon lub korespondencja listowna jest także środkiem informowania studentów o czasie wizytacji, przekazywania dodatkowych dokumentów, pytań i wyjaśnień.

OCENA PRAC

Niebagatelną formą kontroli w finalnym etapie praktyki i po jej zakończeniu jest weryfikacja materiałów zebranych przez studentów podczas praktyki oraz ocena ich postawy w oparciu o opinię zakładu opiekuńczego, notatki w dzienniczku praktyk i rozmowy indywidualne z praktykantem. Zdarza się, że dopiero w tym etapie dowiadujemy się o kamuflowanej dotychczas przez studentów nierzetelności, co wpływa na sam fakt zaliczenia i ocenę zaliczenia praktyki.

b/ Kontrola ze strony zakładu opiekuńczego

Równie ważną rolę w systemie kontroli oraz oceny przebiegu praktyk pełni zakładowy opiekun praktyk. Mniejsze zainteresowanie podmiotów opiekuńczych samą praktyką, występowanie tych podmiotów w roli świadczeniodawców, niewiązanie z praktykami żadnych korzyści dla zakładów uzasadnia bardzo często spotykane formalne traktowanie praktykantów przez te zakłady. Fakt ten dokumentuje brak zainteresowania zakładowych opiekunów praktyk swymi podopiecznymi, brak zastępstwa w sytuacji, gdy formalny opiekun przebywa poza przedsiębiorstwem /urlop, delegacja/, brak czasu na rozmowy ze swymi podopiecznymi itp. Dla utrwalenia właściwych postaw opiekunów zakładowych po zakończeniu praktyk wysyła się z uczelni pisma z podziękowaniami do dyrekcji zakładów opiekuńczych z określeniem odsetka wynagrodzenia dodatkowego, jakie przysługuje opiekunowi praktyk z tytułu jego zainteresowania problemami praktykantów. Ów system nagród, oparty na przepisach sformalizowanych, może dawać pewne efekty, które rozpatrywać można dopiero w dłuższym okresie.

c/ Ocena korzyści płynących
z praktyk

Ocenę korzyści płynących z praktyk rozpatrywać trzeba także w płaszczyźnie:

- korzyści naukowo-dydaktycznych
- korzyści dla samych przedsiębiorstw opiekuńczych.

W zdecydowanej większości przypadków korzyści te są jednostronne i zawierają się w realizacji określonych przez uczelnię założeń naukowo-badawczych i dydaktycznych. Uczelnia upatruje w praktykach istotny walor kształceniowy i funkcjonują w tym zakresie określone zasady wyboru miejsca praktyki, sposoby realizacji założeń programowych oraz wyraźne kryteria oceny stopnia realizacji tych założeń, sprzężone często z oceną korzyści dla samej uczelni. Korzyści te wyrażają się zatem wzbogacaniem wiedzy o przedsiębiorstwach i warunkach ich działania, przysporzeniem informacji o zjawiskach rynkowych, dostarczaniem materiału empirycznego do rozwiązywania znamiennych problemów naukowych, przybliżeniem wiedzy teoretycznej studentów do realiów praktyki. Poza tym określone profity wynikają z nawiązywania kontaktów nieformalnych, choćby w aspekcie przyszłego miejsca zatrudnienia.

W przeciwieństwie do uczelni, zakłady opiekuńcze nie stanowią aktywnego partnera we wzajemnych kontaktach z uczelniami w płaszczyźnie praktyk zawodowych. Jak podkreślono, na uczelni jeleniogórskiej nie istnieje żaden system oceny korzyści płynących z praktyk dla przedsiębiorstw, a podmioty te niemal w ogóle nie inicjują takich kontaktów. Doświadczenia wskazują, że zdobywają się one co najwyżej na symboliczny gest zorganizowania praktyki, czego wyrazem jest z góry założona minimalizacja świadczeń. Postaw takich nie należy bezwzględnie piętnować, gdyż stanowisko przedsiębiorstw podytkowane jest być może określonymi racjami ekonomicznymi i moralnymi.

Należałoby raczej dokonać skrupulatnej analizy przyczyn takiego stanu rzeczy i wspólnie zastanowić się nad metodami skuteczniejszego wykorzystania owego prężnego, jeśli dobrze nim pokierować, potencjału intelektualnego, jaki stanowią studenci.

V. Inne formy praktyk zawodowych

Programy dydaktyczne omawianej specjalności przewidują również inne formy kontaktów z praktyką. Należą do nich:

- zajęcia terenowe
- wizyty studentów w przedsiębiorstwach
- spotkania praktyków gospodarki turystycznej ze studentami.

1. Zajęcia terenowe

a/ Założenia programowe

Celem zajęć terenowych jest zbliżenie studentów do wszelkich powinności, jakie wynikają z organizowania i prowadzenia imprez turystycznych o charakterze wycieczek /pilotaż i przewodnictwo/, ocena usług noclegowych i żywieniowych, a także innych, świadczonych przez przedsiębiorstwa reprezentujące różny standard obsługi, oraz wyrobienie umiejętności stawiania pytań problemowych w kontaktach z gestorami jednostek obsługi ruchu turystycznego. Obok tych celów o charakterze naukowym i dydaktycznym, zajęcia terenowe pozwalają także rozwijać funkcje wychowawcze. Studenci doświadczają się indywidualnie w spełnianiu powinności kwatermistrzowskich, starają się dostosować program usługowy do sytuacji atmosferycznej, drogowej, do oczekiwań grupy. Zobligowani są też do bezwzględnego przestrzegania punktualności /timing/. Ostatnio wprowadzony system ocen zajęć terenowych i poszczególnych ich elementów przez studentów jest także pewną formą, zmuszającą do wartościowania postaw. Opiera się on na sprawozdaniach /AE Poznań/ bądź też ankietach /AE Jelenia Góra/, w których studenci oceniają swoje koleżanki i kolegów, ich fachowe postawy, konfrontują dotychczasową wiedzę na temat działalności turystycznej z praktyką.

b/ Czas i miejsce przebiegu zajęć terenowych

Na uczelni jeleniogórskiej zajęcia te są organizowane w wymiarze 30 godz. W tym czasie studenci odbywają seminaria w wydziałach kultury fizycznej, sportu i turystyki urzędów wojewódzkich oraz w ogniwach przedsiębiorstw turystycznych regionu macierzystego /OZGT PTTK czy WPGT "Karkonosze"/. Odwiedzane są obiekty hotelarskie i gastronomiczne, a podczas "objazdu" obiektów studenci pełnią funkcje pilotów i przewodników.

Na uczelni poznańskiej system zajęć terenowych rozwijany jest od kilkunastu lat. Dzielą się one na zajęcia krajowe, z akcentem na czynności przewodnickie, pilotażowe, kwatermistrzowskie i organizatorskie oraz na zajęcia zagraniczne, akcentujące ocenę usług oraz umiejętność prowadzenia dyskusji ze studentami innych krajów i rzecznikami gospodarki turystycznej. Każdy ze studentów w ciągu swej edukacji musi zaliczyć obydwa rodzaje zajęć. Surowe kryteria ocen opiekuna specjalności, który zawsze osobiście prowadzi takie zajęcia, spowodowały niejednokrotnie niezaliczenie semestru, a nawet konieczność przeniesienia się ze specjalności "ekonomika i organizacja turystyki" na inną. Zajęcia terenowe krajowe kierują się do atrakcyjnych turystycznie regionów Polski od Gór Izerskich po Bieszczady, od Pojezierza Suwalskiego po Wybrzeże Szczecińskie, nie pomijając także ośrodków historycznych i krajoznawczych, jak: Zamość, Sandomierz, Toruń, Szlak Piastowski itp. Zajęcia zagraniczne obejmują swym zasięgiem wszystkie kraje socjalistyczne Europy.

c/ Źródła finansowania

Zajęcia krajowe są w całości finansowane przez uczelnię. Opiekunowie, których udział w zajęciach wliczany jest do obciążeń dydaktycznych, finansowani są ze środków instytutowych na zasadzie rozliczania delegacji. Zajęcia zagraniczne, organizowane często przy współudziale młodzieżowych biur podróży, finansowane są w 50 % przez uczelnię i 50 % przez studentów, przy czym ci, którzy znajdują się w najcięższej sytuacji materialnej, mogą decyzją prorektora skorzystać ze zniżki.

2. Wiałyty studentów w przedsiębiorstwach i spotkania praktyków ze studentami

Ta forma pozyskiwania informacji o praktyce gospodarczej stanowi dopełnienie wcześniej omówionych. Zarówno w ramach seminariów kursowych, jak i zajęć z ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw turystycznych studenci nawiązują indywidualne kontakty z przedsiębiorstwami i instytucjami związanymi z turystyką, pozyskując materiał źródłowy do referatów dydaktycznych. Na uczelni

poznańskiej finał zajęć specjalistycznych uwieńczony jest na IV roku spotkaniem wszystkich studentów z dyrekcją jednego z poznańskich przedsiębiorstw turystycznych, np.: WPT "Przemysław", PP Hotele "Orbis" czy Prywatnego Biura Podróży "Bon Voyage". Aktywne uczestniczenie studentów w takich spotkaniach warunkuje otrzymanie zaliczenia zajęć z ekonomiki przedsiębiorstw turystycznych.

Omówione sposoby doskonalenia wiedzy studentów o problemach gospodarki turystycznej nie wyczerpują wszelkich platform pozyskiwania doświadczeń praktycznych przez najlepszych studentów specjalności. Grupa ta bowiem uczestniczy ponadto w pracach SKN Ekonomiki Turystyki, które zwyczajowo poprzez system zimowych i letnich interdyscyplinarnych obozów naukowych oraz zajęcia terenowe i indywidualne prace badawcze doskonalili i poszerza horyzonty wiedzy praktycznej o sferze turystyki.

x x x

Przytoczone rozważania, snute często w konwencji porównawczej stanowią zapewne ciekawy materiał wyjściowy dla sformułowania propozycji udoskonaleń i kierunków rozwoju współpracy uczelni z ogniwami gospodarki turystycznej w kwestii przygotowania zawodowego studentów. Wyrażając tylko ogólną opinię, iż obie strony powinny dążyć do stworzenia systemu praktyk zawodowych zintegrowanego z potrzebami gospodarki turystycznej - powstrzymuję się od rozwijania rozważań o tym, co w tej mierze należałoby uczynić; jest to bowiem przedmiotem odrębnego referatu.

Aleksander Kornak
Akademia Ekonomiczna
w Jeleniej Górze

KSZTAŁTOWANIE POŻĄDANEJ SYLWETKI EKONOMISTY SPECJALISTY EKONOMIKI I ORGANIZACJI TURYSTYKI

Wstęp

Nad kształceniem kadr ekonomicznych ciągle toczą się dyskusje. Reprezentowane są dwa punkty widzenia:

1. Uczelnie kształcą w zakresie ogólnej wiedzy ekonomicznej i poznania praw funkcjonowania gospodarki, natomiast specjalności i umiejętności branżowe osiągane są w toku pracy oraz na studiach podyplomowych.
2. Uczelnie kształcą w zakresie wiedzy ogólnej i specjalności o charakterze ekonomik branżowych oraz przygotowują do wykonywania funkcji zawodowych.

Natomiast gospodarka chciałaby "otrzymać" takich absolwentów, którzy znają wszystkie zawiłości kosztów i finansów, podatków, rynku i analiz, prawa. W latach osiemdziesiątych cenione są umiejętności sprawnej i korzystnej dla przedsiębiorców kalkulacji, ze znajomością rynku, prawa finansowego, świetną znajomością branży i arkanów analizy ekonomicznej. Można więc stwierdzić, że potrzeby określają status wiedzy użytecznej ekonomistów, którzy aby im sprostać w zakresie licznych i zmiennych kryzysowych i dekoniunkturalnych rozwiązań gospodarczych, muszą wyróżniać się wiedzą, długim doświadczeniem, muszą posiadać umiejętności działania z dużą ostrożnością i znajomością przepisów. Nie wdając się w zawiłości dyskusji teoretycznych stwierdzam, że ekonomista musi być przygotowany, musi umieć rozwiązywać zagadnienia praktyczne, bieżące i perspektywiczne. Jeżeli takiego stopnia umiejętności nie osiągnie, przestaje być ekonomistą gospodarczo i społecznie użytecznym. Aby wykształcić taką postać ekonomisty, trzeba połączyć siły dydaktyki i praktyki.

Dydaktyka powinna przygotować w zakresie nauk podstawowych i stosowanych w gospodarce turystycznej, natomiast praktyka powinna współdziałać we wdrożeniu tej wiedzy, czyli łącznie pracować nad wdrożeniem absolwenta do konkretnej gospodarki.

Rozwijając ten wątek myśli w referacie omówiono szczególne cechy pracy w turystyce i gastronomii, doskonalenie umiejętności zawodowych, nowe kierunki kształtowania cech pracowników oraz płace. Natomiast problemy doskonalenia stażowego w czasie studiów i nauczania w szkołach oraz w czasie wstępnego okresu pracy zostały przedstawione w wydawnictwie AE w Jeleniej Górze w 1981 r.

Szczególne cechy pracy w turystyce

Przez długi okres w pracach naukowo-badawczych pomijano problematykę pracy i zatrudnienia w turystyce, a zapoczątkowane badania są nikielne w stosunku do potrzeb. Podjęte w latach siedemdziesiątych w Instytucie Turystyki dotyczyły kwalifikacji zawodowych i zmierzały do ustalenia systemu kształcenia, szkolenia zawodowego, kursowego i przywarsztatowego osób już pracujących i przyszłych pracowników turystyki. Prowadzono również badania adaptacji zawodowej absolwentów szkół wyższych i średnich. W pewnym tylko zakresie podjęto tego typu badania w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Turystyki w Jeleniej Górze, które zaowocowały publikacjami z I Międzyuczelnianej Konferencji nt. kształcenia ekonomistów dla gospodarki turystycznej oraz badaniami dla GKT w 1985 r. Przygotowuje się również na ten temat konferencję o charakterze międzynarodowym.

W dotychczasowych pracach nad przygotowaniem kadr uwzględniano w zasadzie wszystkie elementy szeroko rozumianej turystyki, natomiast całkowicie pomijano problematykę żywienia i obsługi gastronomicznej. Ze względu na istotne różnice, jakie występują między poszczególnymi rodzajami pracy zwrócimy uwagę w naszych rozważaniach, że w żywieniu praca ma z reguły charakter produkcyjny. Ani stan, ani kwalifikacje nie są najwyższej marki. Nie są ustalone potrzeby rozwoju kadr dla gastronomii, nie ustala się pryncypiów zatrudnienia, nikły jest postęp techniczny. W żywieniu występuje szczególnego rodzaju specyfika pracy, polegająca na wielozmianowości, ciągłości, na dużym nakładzie pracy manualnej; skomplikowane są środowiskowe warunki pracy itp.

Praca w turystyce ma szczególny charakter. Pracownicy łączą umiejętności manualne, techniczne, wiedzę i intelekt, kulturę obsługi, gościnność. Przedsiębiorstwa i instytucje oparte są przede wszystkim na czynniku ludzkim. Osoby zawodowo czynne w turystyce w swym codziennym postępowaniu przyporządkowują się logicznej konstrukcji systemów społeczno-wytwórczych, i odpowiednio do swego intelektualnego rozwoju starają się ukształtować własne stanowiska pracy.

W przedsiębiorstwach i instytucjach turystycznych oraz gastronomicznych osobowość kierowników jednostek, bezpośrednich przełożonych ma wyjątkową wagę. Umiejętności zawodowe, charakter, kultura, codzienne postępowanie mają szczególne znaczenie dla prestiżu i ocen ferowanych przez podległy personel. Wynika to z właściwości, jakie wiążą się z zadaniami kierowanych placówek gospodarczych o wielkim wydzwiku społecznym. Stanowiska kierownicze w turystyce są umiejscowione bardzo blisko klientów i personelu wykonawczego, podróżnych i kuracjuszy. Te zaś szczególne właściwości pracy /także u personelu wykonawczego/ występują tym silniej, im mniejsze są przedsiębiorstwa. Kierownik /szef/ "bez fachu", bez doświadczenia, zostanie natychmiast przez pracowników oceniony. Personel i kierownictwo w obiektach turystycznych i gastronomicznych bardzo szybko wzajemnie się poznają. Nie ukryje się dobrych cech charakteru ani też wad i nawyków. Własne, osobiste życie ujawnia się, choćby było bardzo głęboko ukrywane. Wynika to z tego, że szczególny charakter pracy w turystyce i stałe wzajemne działania oraz wspólne przebywanie, obsługa codziennych potrzeb klientów, bardzo bliskie kontakty z klientami - ujawniają cechy personelu i kierownictwa. Już po kilku dniach pracy w zakładzie wszyscy zdobywają orientację, kto zacz ten nowy kucharz, kto - ta nowa piętnowa, jaki jest ten nowy szef businessu.

Związki te mają tym istotniejszy wymiar, im bardziej zindywidualizowany jest wypoczynek turystów, im bardziej więc wymaga ciągłej gotowości do obsługi. Dobrzy kierownicy zajmują się daleko szerzej wytwarzaniem i świadczeniem usług niż to wynika z istoty nadzoru i kontroli. Kadry kierownicze w turystyce muszą pamiętać, że ich przedsiębiorstwami nie można rządzić zza biurka. Muszą, jak to wynika z badań AE w Jeleniej Górze, więcej uwagi poświęcać personelowi wykonawczemu.

Przedsiębiorstwa turystyczne wytwórcze, pośredniczące i organizujące podróże, instytucje świadczeń socjalnych starają się o utrzymanie i doskonalenie kontaktów z klientami, ich przedstawicielami, obszarami zamieszkania potencjalnych turystów. Zadania te realizuje personel wykonawczy i nadzoru oraz bezpośrednie kierownictwo. Personel może wzbogacać wewnętrzne, w przedsiębiorstwie, i koordynować zewnętrzne systemy dystrybucji, może przyczyniać się do wzbogacania ofert oraz przygotowywać składniki zbytu w postaci informacji, doradztwa, negocjacji, umów i sprzedaży. Dobre kontakty pilotów, przewodników, kelnerów, instruktorów rekreacji z gośćmi, przyjazna gotowość obsługi należą zawsze do rozstrzygających elementów zdobywania dobrej opinii dla firmy. Personel powinien tak działać, aby uczestników wycieczek, wczasów oraz innych form turystyki nastawiać przyjaźnie i pozyskiwać dzięki temu nowe zamówienia.

Organizatorzy form produkcji i świadczenia usług oraz doskonalenia dystrybucji muszą wziąć pod uwagę, że na polskim rynku turystycznym nie docenia się działań mających udogodnić dystrybucję^{1/}, zbliżających towary turystyczne do klientów. Nie docenia się również bezpośrednich kontaktów osobowych firm i instytucji świadczeń socjalnych z segmentami potencjalnych turystów. Korzyści tego rodzaju kontaktów handlowych dla bezpośredniej i pośredniej sprzedaży są wielostronne, choć realizacja nie jest łatwa.

W turystyce i gastronomii wymaga się, obok dużej wiedzy zawodowej, także umiejętności handlowo-organizacyjnych, znajomości rynku, chęci działania i spolegliwości w pracy. Mają one w dużej części charakter niematerialny, a wszelkie postępowanie promocyjne musi czynić zakupy przyjemniejszymi i radosnymi. Konsumpcja dobra turystycznego musi przysparzać zadowolenia. Na to zadowolenie składa się obsługa, gościnność i inne elementy otoczenia, jak czystość, higiena, oświetlenie, informacja i bieżąca oferta, organizacja rozrywek, spełnianie doraźnych życzeń klientów, urządzenie wnętrz lokali i pokoi noclegowych itp.

^{1/} Nie jest to stan beznadziejny ale jest źle, tandetnie, prymitywnie, trochę byle jak.

Technika i technologia wkraczają coraz szerzej do turystyki. Dotyczą one przede wszystkim bazy, urządzeń i ułatwień w pracy personelu wykonawczego oraz kierowniczego. Są to urządzenia rezerwacyjno-rozliczeniowe, minikomputery. Wprowadza się najnowsze i bardzo skuteczne sposoby, np.: renowację wanien bez ich demontażu; wózki zaopatrzeniowe w hotelach i jako urządzenia do sprzątania pokoi; aparaty do dezynfekcji rąk; tace bezślizgowe dla kelnerów; karty magnetyczne dla kelnerów; karty magnetyczne dla gości zastępujące klucze, a nawet prefabrykowane korty tenisowe.

Ze względu na mnogość i różnorodność produktów i usług turystyki i gastronomii podjęto próby ustalania tytułów zawodowych. W ramach prac naukowych Światowej Organizacji Pracy proponuje się ustalanie następujących grup zawodowych zatrudnionych w turystyce i gastronomii:

1. Służby hoteli i gastronomii:

- kucharze, personel kuchenny i magazynowy,
- kelnerzy, obsługa żywienia, zabaw i rozrywek,
- służby recepcyjne, asystenci hoteli i restauracji,
- służby porządkowe, piętrowe, hoteli, gastronomii, placów, parkingów, ogrodów,
- służby holi i westybulów,
- służby usług towarzyszących /pranie, transport wewnętrzny itp./;

2. Służby organizacji i usług ruchu turystycznego:

- informacji, pośrednictwa, rezerwacji, akwizycji,
- przewodnictwa, pilotażu,
- sportu, rekreacji, zdrowia, wycieczek,
- konfekcjonowania,
- działalności oświatowej, kulturalnej, eksponowanie sztuki /zabytki, biblioteki, wystawy, muzea, festiwale itp./,
- biur podróży, biur obsługi, agencji, przedstawicielstw, organizatorów podróży i wycieczek, wypoczynku i letnisk,
- służb transportu - kolei, autokarów, linii lotniczych, linii żeglugowych morskich i śródlądowych, caravaningu ruchomych hoteli, kolejek linowych, wyciągów, transportu lokalnego itp.;

3. Służby wspólne dla jednostek wytwórczych i sfery biur podróży:

- kierownictwa, analiz, prognoz i planowania,
- służby handlowe, administracyjno-księgowe, ewidencji i kontroli gospodarczej,
- służby techniczno-naprawcze, inżynieryjne i łączności,
- służby porządkowe i zabezpieczające,
- służby związków, zrzeszeń, towarzystw gospodarczych i społecznych, międzynarodowych i krajowych, regionalnych, miejscowych i branżowych.

Doskonalenie umiejętności zawodowych

Zasadniczą wartością turystyki są pracownicy zaspokajający potrzeby gości. Są to "kupcy", sprzedawcy, recepcjoniści, doradcy i inni odpowiednio przygotowani do pracy w szkołach zawodowych i uczelniach, doksztalcani w systemie państwowym i wewnątrzzakładowym. Wielkie biura podróży, związki gospodarcze branżowe i regionalne hoteli, pensjonatów, schronisk, gastronomii organizują okresowe doksztalcanie własnego personelu, na krótszych lub dłuższych zgrupowaniach internatowych. Dla części personelu akwizycyjnego i zbytu organizowane są studyjne podróże szkoleniowo-poznawcze i pobyty wypoczynkowo-szkoleniowe. Jednak tego rodzaju doksztalcanie, jak wykazuje praktyka, nie jest wystarczające. Sprzedawca w turystyce, kelner w gastronomii to równocześnie doradca klienta. Kierownik obiektu wczasowego, kierownik sali w kawiarni, przewodnik, pilot muszą posiadać daleko szerszą wiedzę niż tego wymagają merytoryczne i techniczne czynności obsługi. Muszą oni osiągać wyższy poziom wiedzy niż by to wynikało z potocznie rozumianej funkcji sprzedawcy lub innego pracownika turystyki. Można ich porównać /po części/ do magistrów farmacji, którzy także posiadają wyższe kwalifikacje; stojąc za ladą apteczną, pełnią funkcje wytwórców, kontrolerów, doradców i sprzedawców.

Osobowość pracowników sfery kontaktów handlowych musi być wzbogacona poznawaniem punktów wyjścia, techniki zadawania pytań, techniki prowadzenia konwersacji. Pełna refleksja i spostrzegawczość w toku kontaktów z turystami i kontrahentami wzbog-

gacają argumentację i ułatwiają zawarcie transakcji, zbyt świadczeń socjalnych oraz obsługę na wysokim poziomie.

Wskazane jest też nabywanie umiejętności poznawania psychiki i innych cech klientów kupujących, poszukujących informacji lub wypoczywających czy podróżujących. Sprzyjać temu powinno wykształcanie się u personelu umiejętności szybkiego kojarzenia zaobserwowanych cech i określenia typów klientów, a także prowadzenia z nimi konwersacji, aby osiągnąć wystarczające uzewnętrznienie się ich cech osobistych, motywacji oraz zainteresowań. Jeżeli mamy zamiar wpływać na rozwijanie u klientów motywacji do przyjazdu, musimy poznać, czy są to klienci o silnie ugruntowanych i rozwiniętych zainteresowaniach przyjazdem, czy też są to osoby obojętne przyjeżdżające do danej miejscowości turystycznej przypadkowo. Poznając ich zainteresowania ustalamy, czy są oni amatorami:

- kultury i historii,
- kuchni, rozrywek i przyjemności,
- ciszy, spokoju, klimatu i krajobrazów,
- wypoczynku z rodziną,
- sportu, rekreacji, leczenia,
- towarzyskiego i romantycznego spędzenia urlopu.

Jest to tylko pierwsza "zaprawa" recepcjonisty lub urzędnika biura podróży. Dalszy tok obsługi zależy od osobistej wiedzy i kultury pracowników.

Posłużymy się kolejnym przykładem przygotowania kadr do współdziałania gospodarczego w kraju i za granicą. W gospodarce turystycznej w stosunkach między partnerami rynku i obsługi socjalnej wiele zagadnień wymaga ciągłej regulacji, zawierania umów, ustalania wzajemnych zobowiązań i zasad postępowania. Regulacje tego rodzaju odbywają się w ramach wzajemnych kontaktów, których cechą zasadniczą są negocjacje, zwane także rokowaniami lub pertraktacjami. Polegają one na wspólnym wyjaśnianiu własnych stanowisk, przedstawianiu konkretnych propozycji i kontrpropozycji, ustaleń i obowiązków, proponowaniu odpowiednich układów i umów. Prowadzone są one z reguły poprzez upoważnionych przedstawicieli przedsiębiorstw, urzędów, zrzeszeń, instytucji, banków. Jeżeli rozmowy dotyczą istotnych problemów, z których wynikają zobowiązania handlowe, wtedy strony sporządzają umowy, jeżeli na-

tomiaś ich tematem były zasady postępowania, przyjmuje się protokoły ustaleń.

Uczestnicy muszą znać doskonale przedmiot negocjacji poruszany przy stole obrad, znać stanowiska i czynniki kształtujące je u kontrahentów oraz mieć pełne przekonanie racji własnych, dotyczących tematu rozmów. Negocjujący muszą być cierpliwi, spokojni, przygotowani na kontrargumenty drugiej strony. Muszą również wykazać zrozumienie dla racji i uzasadnień kontrahentów lub klientów, co nie oznacza, że tym racjom podporządkowują własne cele. Uczestników negocjacji musi cechować wysoki stopień dyplomacji i okazywania szacunku dla drugiej strony. Negocjator zawsze posiada zapas argumentów i wykorzystuje go w miarę narastania temperatury pertraktacji. Wyczerpanie argumentacji prowadzi do zakończenia lub przerwy w negocjacjach. Szczególne znaczenie przypisuje się negocjacjom i umowom w turystyce, gdzie ostatecznie decyduje działanie komplementarne, od wytwarzania i świadczeń do konsumpcji.

Dlatego też w czasie procesu kształcenia należy poświęcić odpowiedni czas zajęciom terenowym, konwersacjom i ćwiczeniom. Tego rodzaju zajęcia należy uznać za potrzebne, użyteczne i skuteczne, jeżeli będą prowadzone przez wysoko kwalifikowanych i doświadczonych zawodowo pedagogów. Nawet doświadczeni pedagodzy natrafiają w pracy dydaktycznej i pedagogicznej na wiele trudności wynikających z braku podręczników i monografii, a także zmian wynikających z ciągłego unowocześniania i konieczności orientowania programów kształcenia i nauczania na przyszłe potrzeby, przy bardzo ograniczonych możliwościach dotarcia do źródeł, to jest wyników naukowych badań krajowych i zagranicznych.

Przygotowanie do dobrej pracy w turystyce trwa długo. Obok poznania naukowo-oświatowych a także techniczno-wykonawczych i warsztatowych czynności, wskazana jest znajomość historii, kultury, zabytków, geografii, klimatów, stref i ich walorów turystycznych, nawet po to, aby można było podjąć konwersację z gośćmi, którzy nie ograniczają swych rozmów do stanowisk nomenklatury hotelu czy biura podróży. Zdobywanie wiedzy polega także na poznawaniu cech ludzi, regionów oraz krajów, z którymi dana jednostka utrzymuje turystyczny kontakt gospodarczy.

Chodzi o zdobywanie takich umiejętności, aby odpowiedni pracownik na wybrzeżu w Polsce, na podstawie prospektów i ofert mógł udzielić informacji o wypoczynku w bułgarskiej części Bałkanów lub o miejscowościach turystycznych Karkonoszy - Michałowicach, Przesiece, Zachełmiu, Borowicach - jeżeli firma tego rodzaju oferty i kontakty gospodarcze posiada. Znajomość powinna objąć charakterystykę uwzględniającą typologię obszarów, struktury i warunki pobytów, sytuacje rynkowe i świadczeń socjalnych, ceny i standardy usług, zwyczaje ludności miejscowej. Taki tok poznawania rzeczywistości kieruje uwagę nauczycieli akademickich na poznanie procesów reform i środków ich realizacji. Kierunek ten wymaga rozwinięcia nauk podstawowych i wdrożeń z zakresu parametrów i instrumentów. Ekonomista nie może ograniczać się do operowania kategoriami myślowymi, jego intelekt musi kojarzyć zjawiska oraz posiadać umiejętność budowy argumentów i modeli opartych właśnie na parametrach i instrumentach.

Zastosowanie parametrów i instrumentów ekonomicznych i pozaekonomicznych umożliwia nam sterowanie pośrednie, bezpośrednie i organizacyjne. Wymienimy w konkluzji ich zasadnicze grupy mające służyć temu celowi oraz uregulowaniu naruszeń występujących w turystyce.

1. Sfera studialna - zbiory informacji w turystyce:

- badania i analizy wszystkich elementów rynku i świadczeń socjalnych,
- badania i analizy terytorium,
- badania segmentujące i typologii rynków oraz świadczeń socjalnych,
- badania i analizy skuteczności społecznej i efektywności ekonomicznej systemu,
- inne.

2. Sfera organizacji, zarządzania i wyboru systemu sterowania:

- określenie systemu funkcjonowania i struktur gospodarki turystycznej,
- informacje o założeniach planistycznych, zakazy, nakazy,
- obowiązujące zasady organizacji rynku, obrotu i świadczeń socjalnych,
- zasady ochrony środowiska,

- zasady finansowania i lokalizacji inwestycji,
- planowanie środków, parametrów i instrumentów,
- określenie funkcjonowania sfery produkcji i świadczenia usług w systemie decyzyjnym regionów, miejscowości i przedsiębiorstw,
- doskonalenie drożności oraz funkcjonalności kanałów rynkowych i świadczeń socjalnych w turystyce,
- sterowanie za pomocą instrumentów promocji sprzedaży,
- negocjacje, umowy, umowy międzynarodowe, szanse,
- system walutowy i rozliczeń obrotów międzynarodowych,
- powoływanie i likwidacja przedsiębiorstw i instytucji turystycznych,
- upoważnienie w zakresie doboru kadr kierowniczych,
- uprawnienia samorządu terytorialnego i pracowniczego,
- inne.

3. Parametry i narzędzia pośrednie:

- kontyngenty, koncesje, licencje,
- ceny, marże, prowizje,
- podatki, opłaty, kursy walutowe, cła, dotacje,
- fundusze celowe, należności niepodatkowe,
- stopa dyskontowa, kredyty, gwarancje kredytowe, amortyzacja,
- regulacje dochodów i płac,
- dotacje budżetowe, dumping,
- normy efektywności zasobów,
- innowacje,
- inne.

4. Instrumenty i narzędzia bezpośrednie:

- ceny, marże, prowizje, skonta, bonifikaty, opusty, rabaty,
- konkurencja, reklama, public relations,
- dobór i doskonalenie kwalifikacji kadr,
- gwarancje, atesty, normy towarowe, reklamacje, ugody stron, kary umowne, sądowe i inne rozstrzygnięcia sporów krajowych i międzynarodowych, karty gwarancyjne usług,
- znaki firmowe i towarowe, opakowania,
- oferty, formy sprzedaży promocyjnej,

- wystawy, targi, kiermasze, giełdy, jarmarki, konkursy, przetargi,
- inne.

Nowe kierunki kształtowania cech pracowników turystyki i gastronomii.

Pedagodzy dopuszczeni do ćwiczeń, zajęć terenowych, konserwatoriów, seminariów powinni wyróżniać się umiejętnościami. Nie mogą tych zajęć prowadzić osoby nie znające zawodu lub o ograniczonej wiedzy teoretycznej z danej dziedziny. Dlatego powinni być sprawdzeni przed odpowiednią komisją kwalifikacyjną z zakresu wiedzy o materiale szkoleniowym. Sprawdzenie może być dla pedagogów i nauczycieli akademickich żenujące, choć w warunkach polskiego szkolnictwa bardzo potrzebne. Można je pominąć, ale pod warunkiem bardzo rzetelnego doboru kadry i bieżącego zaopatrywania jej w fachowe i teoretyczne pomoce naukowe.

Samoszkolenie /samodzielne podnoszenie kwalifikacji²/ przez pracowników pionów wytwarzania i zbytu nie przynosi pełnego pożytku, gdy kierownictwa firm, oddziałów, agencji, przedstawicielstw, działów zbytu, sprzedaży, informacji, rezerwacji i akwizycji oraz ze sprzedażą bezpośrednio związanych pionów marketingowych zatrzymują się w rozwoju i nie będą podlegały doskonaleniu zawodowemu. Ich wiadomości zdobywane kilkanaście lat temu na uczelniach lub^w szkołach zawodowych są niezbyt przydatne w okresie reformy gospodarczej w Polsce. Dlatego też personel kierowniczo-organizacyjny powinien korzystać ze studiów podyplomowych uczelni i dla nich przedsiębiorstwa powinny wspólnie organizować krótkookresowe fachowe seminaria.

Przyjęty do pracy absolwent, nawet z najwyższymi kwalifikacjami, po odbytych dobrym stażu dla nowo zatrudnionych w przedsiębiorstwie i kursie przygotowawczym nie jest jeszcze wszechstronnie przygotowany do informowania, doradzania, reklamowania, sprzedaży, negocjacji, sporządzania umów. Musi on budować dla siebie własny warsztat informacyjny, np. w biurze podróży w postaci prospektów, ofert, katalogów, taryf, umów regulują-

2/ Utrudnione jest brakiem podręczników i monografii.

cych podstawowe stosunki z kontrahentami, cen oraz współdziałania ze środkami masowego przekazu, porządku publicznego. Zbiera on uwagi i propozycje kolegów, klientów, kontrahentów. Rejestruje dla siebie dane o przedsiębiorstwach transportowych, urzędach turystycznych, związkach gospodarczych i regionalnych, hotelach, przedsiębiorstwach turystycznych, obiektach obsługi socjalnej i konkurentach. Ciągłe powinien zdobywać informacje potrzebne w otoczeniu społecznym, zawodowym, gospodarczym i finansowym, w systemie nowoczesnego wytwarzania, świadczeń, sprzedaży i obsługi socjalnej.

Ważną sprawą w doskonaleniu aparatu wytwarzania i zbytu, marketingu i szeroko rozumianej informacji są tzw. podróże studyjne:

- 1/ aparatu biur podróży na obszary i do przedsiębiorstw, do których kierują klientów,
- 2/ aparatu hoteli, pensjonatów, lokalnych biur obsługi na obszarach, z których pochodzą ich klienci, i do jednostek organizacji i pośrednictwa, które do nich kierują klientów.

W podróżach studyjnych chodzi o to, aby personel mający ciągły kontakt z klientami poznać dobrze obszary i cele podróży, życzenia i możliwości biur podróży, wytwórców usług i cechy ludności, co ma szczególne znaczenie w stosunkach z zagranicą. Bez tej pogładowej znajomości wszelkie informacje, doradztwo, oferty i reklama nie będą pełne. Można nawet przyjąć za pewnik, że pracownik oferujący podróże morskie lub podróże do ośrodków sportu i rekreacji zimowej, bez osobistego poznania tego rodzaju form wypoczynku, może nieświadomie w toku konwersacji z klientami popełniać błędy, które będą niekorzystnie wpływały na decyzje podejmowania podróży. Osiągnięcie pełnej znajomości oferowanych towarów turystycznych i świadczeń socjalnych, potrzeb i wymagań klientów oraz biur podróży jest możliwe na drodze już wspomnianego ich osobistego poznania. Temu poznawaniu w rozwiniętych firmach turystycznych przypisuje się wielkie praktyczne znaczenie. Polega ono na organizowaniu podróży szkoleniowych na tereny recepcji turystycznej oraz do terenów koncentracji popytu turystycznego. Podróże te organizują na zasadach wzajemności firmy wytwórczo-usługowe i pośrednicko-organizacyjne. Wszelkie doświadczenia i spostrzeżenia z podróży są dokładnie analizowane i wykorzystywane w doskonaleniu produkcji i usług, kon-

B I B L I O G R A F I A

1. A.Kornak, Marketing - zastosowanie w turystyce, maszynopis /w druku/.
2. A.Kornak, M.Montygierd-Łoyba, Ekonomika turystyki, FWN, Wrocław - Warszawa, 1985.
3. A.Kornak, Nowe myśli adaptacji teoretycznej nauk ekonomicznych w turystyce, w druku, AE Wrocław.
4. A.Kornak, O lepsze merytoryczne treści kształcenia, Konferencja IT, Jabłonna 1985.
5. A.Kornak, Parametry i instrumenty w turystyce, maszynopis, przygotowywany do druku.
6. A.Kornak, Praca w turystyce, w: Gospodarka turystyczna w regionie w dobie reformy, z. 30, AWF Kraków-Nowy Sącz, 1984.
7. A.Kornak, Problemy kształcenia ekonomistów dla gospodarki turystycznej, Konferencja IT, Jabłonna 1985.
8. Kształcenie ekonomistów dla gospodarki turystycznej, PN Nr 174, AE Wrocław.
9. J.Prudzienica i zespół, Metody określania zapotrzebowania na kadry w turystyce, maszynopis, GKT, Warszawa 1985.

Urszula Szubert-Zarzeczny

Akademia Ekonomiczna
w Jeleniej Górze

PRZYGOTOWANIE ZAWODOWE STUDENTÓW KIERUNKU GOSPODARKI
NARODOWEJ SPECJALNOŚCI "EKONOMIKA I ORGANIZACJA TURYSTYKI" -
ZAJĘCIA TERENOWE: MOŻLIWOŚCI I OGRANICZENIA

Studenci Akademii Ekonomicznej w Jeleniej Górze, wybierający specjalność ekonomiki i organizacji turystyki, kształceni są w ramach następujących przedmiotów: ekonomika turystyki, analiza rynku turystycznego, marketing, ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa turystycznego, analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa turystycznego, wybrane problemy turystyki w Polsce, ochrona środowiska, żywienie-technika i technologia. Ponadto studenci III roku odbywają 28-dniową praktykę kursową w okresie wakacyjnym, a studenci IV i V roku praktykę dyplomową w podobnym wymiarze godzin, co wynika z ogólnie obowiązujących przepisów.

Na V roku odbywają się także zajęcia terenowe w wymiarze 30 godzin. Zajęcia terenowe obejmują swym zakresem hotelarstwo i gastronomię oraz pilotaż i przewodnictwo. Jest to bardzo istotne uzupełnienie systemu kształcenia studentów specjalności turystycznej.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń w organizacji i przebiegu tego typu zajęć nasuwają się następujące wnioski:

- zajęcia terenowe powinny być obowiązkową kontynuacją procesu poznawania działalności jednostek turystycznych, obok przedmiotów teoretycznych. Obowiązek odbywania zajęć terenowych powinien wynikać nie tylko z postanowień Rady Wydziału odpowiedniej uczelni, ale także być wynikiem regulacji prawnej, podobnie jak praktyki kursowe i dyplomowe. Wzrosłaby w związku z tym ranga tego typu zajęć, co jest niezwykle ważne dla pełnego i wartościowego przygotowania studentów do przyszłej pracy.

Organizacja, przebieg i kontrola zajęć terenowych nie powinny zależeć tylko od inwencji i dobrej woli organizatora tych zajęć ze strony uczelni, lecz wynikać powinny z regulacji prawnej, ob-

ligatoryjnej dla wszystkich uczelni. Znaczenie zajęć terenowych w procesie kształcenia studentów wynika z tego, że jest to kolejne zetknięcie z tzw. praktyką gospodarczą, pozwalające na weryfikację nagromadzonej wiedzy teoretycznej. Negatywna ocena ze strony praktyków co do nadmiaru wiedzy teoretycznej i jednoczesnych braków w praktycznym przygotowaniu studentów wynika właśnie z niedostatecznej roli zajęć terenowych w systemie kształcenia. Jest to także jedna z przyczyn trudności w zatrudnianiu absolwentów w przedsiębiorstwach turystycznych, które, będąc zmuszone kanonami reformy gospodarczej, szukają najchętniej specjalistów znających nie tylko zagadnienia teoretyczne, ale posiadających możliwie największą ilość umiejętności praktycznych. Ułatwia to odbywanie stażu, którego celem powinno być poznanie specyfiki przedsiębiorstwa, a nie nauka podstawowych umiejętności praktycznych /obsługa dalekopisu, końcówek komputerów itp./. Rolę tę powinny spełniać właśnie zajęcia terenowe;

- z rozważań powyższych wynika wniosek, że zajęcia terenowe powinny być prowadzone przez wyznaczonych do tego celu pracowników przedsiębiorstw. Jest to poważne ograniczenie w systemie kształcenia studentów, gdyż w rzeczywistości nie ma zainteresowania przedsiębiorstw dodatkowymi obowiązkami związanymi ze swego rodzaju dydaktyką, jaką są zajęcia terenowe. Wynika to m.in. z faktu, że wyłożone przez przedsiębiorstwo koszty nie zwracają się w postaci np. możliwości zatrudnienia studentów na zasadach umowy o pracę czy innych korzyści, np. ulg w systemie podatkowym dla jednostek zajmujących się praktykami studenckimi;

- zajęcia terenowe powinny obejmować co najmniej cztery obszary zagadnień praktycznych: hotelarstwo i gastronomię /z jednoczesnym oddzieleniem obu obszarów zagadnień/, pilotaż i przewodnictwo /tu także występuje konieczność oddzielenia specyfiki obu rodzajów działalności/, pośrednictwo oraz organizację turystyki /przez co należy rozumieć praktyczną weryfikację wiadomości z zakresu marketingu-public relations, oferty, innowacje, kształtowanie tzw. produktu turystycznego/.

Konieczne jest jednocześnie - i jest to zadanie pracowników naukowo-dydaktycznych opiekujących się zajęciami terenowymi - rozpoznanie predyspozycji studentów oraz kierowanie ich na ten

rodzaj zajęć, który odpowiada ich zainteresowaniom. Stąd też grupy studenckie kierowane na zajęcia terenowe nie powinny przekraczać liczby 5 osób. Ułatwia to prowadzenie zajęć, nie stanowi poważniejszego zakłócenia pracy jednostek turystycznych, umożliwia pełniejszą kontrolę nad studentami, a także orientację co do ich wątpliwych możliwości jako potencjalnych pracowników tych jednostek;

- kolejnym, aczkolwiek kontrowersyjnym wnioskiem jest postulat egzaminowania studentów na zakończenie zajęć nie tylko przez pracowników uczelni, ale także przez pracowników przedsiębiorstwa, w którym zajęcia odbywały się. Dotyczy to zwłaszcza zdobywania odpowiednich uprawnień, ułatwiających nie tylko późniejszą pracę, ale także znalezienie najlepszego miejsca pracy. Zdobyta w czasie studiów wiedza teoretyczna, pogłębiona wartościowymi i rzetelnie odbytymi zajęciami terenowymi, powinna ułatwić najlepszym studentom uzyskanie uprawnień /pilota, przewodnika, gospodnika, kasjera walutowego - mimo okresowych weryfikacji/. Koszt społeczny kształcenia studentów jest bowiem podwyższony koniecznością odbycia przez przyszłych pracowników odpowiednich kursów, niezależnie od wiedzy zdobytej na studiach. Wydaje się więc słusznym postulatem, by studentom, którzy uzyskają najwyższe noty na egzaminie kończącym zajęcia terenowe/na uczelni/, a jednocześnie posiadają dużą wiedzę teoretyczną /oceny na zaliczenia/ oraz zadeklarują chęć zdania egzaminów np. w Centrum Doskonalenia Kadr P.P. Orbis, umożliwić zdobycie odpowiednich uprawnień. Podwyższy to nie tylko wartość studiów na specjalności "ekonomika i organizacja turystyki", ale przede wszystkim pozwoli na wykształcenie wartościowego pracownika gospodarki turystycznej. Możliwość uzyskiwania uprawnień po zdanych egzaminach w prawomocnych jednostkach państwowych /CDK P.P. Orbis/ byłaby skutecznym bodźcem zachęcającym studentów do podwyższania swych umiejętności.

Powstaje w związku z tym problem tematyki zajęć terenowych /powiązanie jej z programami CDK P.P. Orbis/, czasu ich trwania, źródeł finansowania egzaminów, sposobów ich przeprowadzania /dojazd studentów do komisji egzaminacyjnych, a nie odwrotnie/, systemu uzyskiwania uprawnień. Wiąże się to z kolei z dostępem

do określonych podręczników, materiałów źródłowych, urządzeń, a także z problemami finansowania zarówno zajęć terenowych jak i egzaminów pozwalających na uzyskiwanie uprawnień.

Problemy powyższe wymagają - zdaniem autorki - nie tylko odpowiednich regulacji prawnych, ale też wykorzystania mechanizmów reformy dla stworzenia systemu wiążącego teorię z praktyką gospodarczą.

Monika Unrug
Akademia Ekonomiczna
w Krakowie

PRAKTYKI KURSOWE W OPINII ABSOLWENTÓW SPECJALIZACJI TURYSTYCZNEJ AKADEMII EKONOMICZNEJ W KRAKOWIE

Przeobrażenia zachodzące w obrębie gospodarki turystycznej stwarzają potrzebę angażowania do pracy siły roboczej o coraz wyższym poziomie kwalifikacji. Poziom kwalifikacji zależy przede wszystkim od prawidłowo skonstruowanego i funkcjonującego systemu kształcenia kadr. Tworzy on bowiem podstawę pozwalającą na ukonstytuowanie pracownika wywiązującego się w pełni zarówno z aktualnych, jak i przyszłych zadań stawianych przed gospodarką turystyczną. Stąd też istnieje konieczność systematycznego doskonalenia systemu kształcenia na kierunkach i specjalizacjach turystycznych w wyższych uczelniach, a w jego obrębie wszystkich składników^{1/} procesu kształcenia.

Praktyki kursowe stanowią integralną część procesu kształcenia akademickiego i winny być ustawicznie doskonalone na równi z pozostałymi elementami tegoż procesu. Zwłaszcza że spośród wszystkich elementów procesu kształcenia praktyki kursowe budzą najwięcej kontrowersji. Bowiem do chwili obecnej nie została opracowana taka koncepcja praktyk, która zadowalałaby kadrę nauczającą, studentów, a więc bezpośrednich uczestników tej formy kształcenia oraz przedsiębiorstwa i instytucje, w których praktyki się odbywają i które z pracy absolwentów wyższych uczelni będą w przyszłości korzystać.^{2/} Dlatego też należy w dalszym ciągu podejmować permanentne działania mające na celu doskonalenie formy, organizacji i przebiegu praktyk.

1/ Por. Innowacje w dydaktyce, "Dydaktyka Szkoły Wyższej", nr 4, 1980, s. 114.

2/ Por. H. Najduchowska, G. Pomian, Kształcenie i wychowanie studentów przez szkołę, "Dydaktyka Szkoły Wyższej", 1972, nr 2, s. 97; J. Marecki, H. Szulce, Zawodowe i wychowawcze funkcje praktyk studenckich, Konferencja naukowo-dydaktyczna Instytutów Ekonomiki i Organizacji Obrotu Towarowego, SGPiS, Warszawa 1979, s. 170 /materiał powielony/.

Podjęcie działań zmierzających do usprawnienia przebiegu i organizacji praktyk kursowych stwarza potrzebę stałego ich analizowania i oceniania. Analiza i ocena praktyk pozwoli bowiem uzyskać informacje dotyczące między innymi:

- przebiegu praktyk i występujących w tym zakresie nieprawidłowości,
- przydatności praktyk kursowych w procesie kształcenia akademickiego,
- korzyści z praktyk osiąganych przez studentów,
- możliwości zwiększenia przydatności praktyk studenckich,
- kierunków działań zwiększających ich efektywność.

W referacie przedstawione zostały opinie i postulaty absolwentów specjalności turystycznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie z lat 1980-1984, na temat odbytej w czasie studiów praktyki kursowej.

Informacje te stanowią część danych uzyskanych w wyniku prowadzonych badań ankietowych dotyczących "Losów absolwentów kierunku turystycznego Akademii Ekonomicznej w Krakowie". Badania przeprowadzono w październiku i listopadzie 1985 roku. Objęto nimi 140 absolwentów kierunku turystycznego naszej uczelni, a więc wszystkich, którzy ukończyli studia stacjonarne w latach 1980-1984. Ograniczenie badań do absolwentów z tego okresu było celowe. Chodziło bowiem o uzyskanie odpowiedzi po pewnym okresie ich pracy zawodowej, lecz nie zniekształconych jeszcze wpływem czasu.

Na ogólną liczbę 140 rozesłanych kwestionariuszy ankietowych otrzymano z powrotem 62 ankiety. Wskaźnik zwrotów ankiety był relatywnie wysoki i wynosił 44,3 %. Podobnie zwrot ankiet od absolwentów z poszczególnych lat był wyrównany i kształtował się w granicach 42-50 %.

Praktyki kursowe organizowane przez uczelnię, w których udział brali absolwenci z lat 1980-1984 - pomimo nie zmienionego programu - miały w poszczególnych latach nieco zróżnicowany przebieg. Respondentom przedstawiono 5 wariantów odpowiedzi dotyczących przebiegu praktyki, przy czym nie ograniczono im wyboru ilości możliwych odpowiedzi. Z tego też względu częstość wymieniania sposobu odbywania praktyki w poszczególnych latach nie sumuje się do 100 %. Strukturę wypowiedzi przedstawia tablica 1.

Jak wynika z danych zawartych w tablicy 1, przebieg praktyk, w których uczestniczyli absolwenci z lat 1980-1982, koncentrował się - zgodnie z ich podstawowym celem - na poznaniu działalności przedsiębiorstw turystycznych. Większość absolwentów z tego okresu, bo aż 90,0 %, stwierdziła, że w czasie praktyki kursowej miała możliwość poznać - zgodnie bądź niezgodnie z programem - podstawową działalność działów i komórek w przedsiębiorstwie, zaś 65 % respondentów wykonywało samodzielnie bądź przy współudziale pracowników przedsiębiorstwa różnego rodzaju prace zlecane przez zakładowego opiekuna praktyk lub kierownika działu, w którym praktyka się odbywała. Na podstawie przytoczonych wyżej opinii można wnosić, że dla absolwentów kierunku turystycznego z lat 1980-82 cel praktyk kursowych został zrealizowany.

Przebieg praktyk kursowych w ocenie absolwentów
AE w Krakowie z lat 1980 - 1984

Tablica 1

Lp.	Przebieg praktyk	l a t a					Razem
		1980	1981	1982	1983	1984	
1.	Poznanie zakładu wg programu praktyki	50,0	69,2	61,5	36,4	18,2	48,4
2.	Poznanie zakładu niezgodnie z programem	28,6	23,1	38,5	-	18,2	22,6
3.	Wykonywanie czynności zleconych przez opiekuna zakładowego	62,3	53,8	76,9	72,7	54,5	64,5
4.	Zbieranie materiałów do pracy magisterskiej	-	-	-	100,0	100,0	35,5
5.	Inny przebieg praktyki	21,4	7,7	15,4	-	-	9,7

Natomiast dla absolwentów z lat 1983-84 przebieg praktyk miał nieco odmienny charakter. Wszyscy absolwenci z tego okresu wykorzystywali praktykę kursową przede wszystkim na zbieranie mate-

riałów do pisania pracy magisterskiej. Niewielki ich odsetek, bo zaledwie 36,4 % respondentów, miał ponadto możliwość poznania działalności niektórych działów przedsiębiorstwa, zaś 63,6 % uczestniczyło w wykonywaniu różnych prac na rzecz zakładu, w którym odbywała się praktyka kursowa. Wypowiedzi absolwentów wskazują, że cel praktyk kursowych nakierowany był głównie na zgromadzenie materiałów do pracy magisterskiej. Należy podkreślić, że było to podyktowane koniecznością. Chodziło bowiem o umożliwienie studentom pisania w ósmym semestrze II rozdziału pracy, który w większości przypadków bazował na materiale zebranym w trakcie praktyki kursowej.

Tak ukształtowana struktura wypowiedzi nie oznacza wcale, że praktyka kursowa, w której uczestniczyli zarówno absolwenci z lat 1980-1982, jak i absolwenci z 1983 i 1984 roku, przebiegała właściwie i nie budzi zastrzeżeń. Świadczą o tym informacje dotyczące oceny praktyk zawarte w otwartych pytaniach ankiety. Wśród respondentów stwierdzających, że w czasie praktyki kursowej zaznajomili się z działalnością podstawowych działów i komórek przedsiębiorstwa, w którym się ona odbywała, tylko 25 % poznało ją w stopniu co najmniej dobrym. Ich zdaniem było to możliwe dzięki pełnej i rzetelnej realizacji programu praktyki oraz przez aktywne uczestnictwo w pracy poszczególnych działów przedsiębiorstwa. Przykładowo praktykanci brali udział w sporządzaniu kalkulacji organizowanych imprez turystycznych, obozów, wczasów, dokonywali rozliczeń jazdy autokarów, zakładali teczki imprez, obliczali wielkość sprzedaży poszczególnych rodzajów świadczonych w przedsiębiorstwach usług turystycznych itp. Według opinii respondentów czas przewidziany na realizację programu praktyk był właściwie zagospodarowany i wykorzystany.

Natomiast pozostała część respondentów /75 %/ podkreślała, że ich znajomość działalności przedsiębiorstwa, uzyskana w czasie praktyki kursowej, była niepełna i powierzchowna. Otrzymywane przez nich prace do wykonania były mało konstruktywne i większość z nich nie była związana z ich przygotowaniem i kierunkiem specjalizacji. Przykładowo, jak wynika z ich odpowiedzi, większość czasu praktyki kursowej upływała na czytaniu zarządzeń, instrukcji, regulaminów oraz wykonywaniu prac porządkowych, pieczętowaniu druków, roznoszeniu poczty, itp.

Czas praktyki był więc niewłaściwie zagospodarowany, a także - jak wynika z wypowiedzi absolwentów - nie w pełni wykorzystany. Wartość tak zorganizowanych praktyk była niewielka. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w opiniach absolwentów na temat korzyści wynoszonych z praktyki.

17,7 % respondentów stwierdzało, że praktyka kursowa organizowana w ciągu studiów pozwoliła im zwiększyć zasób wiedzy praktycznej, 12,9 % umożliwiła konfrontację wiedzy teoretycznej z praktyką gospodarstwa, zaś dla 14,5 % respondentów była przydatna w ich późniejszej pracy zawodowej. Ułatwiła im bowiem adaptację w miejscu zatrudnienia. Pozostali respondenci w granicach 62,9 - 75,8 % mieli ambiwalentny stosunek do poszczególnych korzyści wynoszonych z praktyki, zaś respondenci rzędu 9,7 - 19,4 % nie odnieśli żadnych korzyści przez uczestnictwo w tej formie procesu dydaktycznego.

Tak więc praktyka kursowa przyniosła określone korzyści niewielkiemu odsetkowi /nie przekraczającemu 20 %/ respondentów. Należy podkreślić, że zdecydowana większość respondentów, bo aż 95 % odnoszących korzyści z praktyki stanowili absolwenci z lat 1980-1982, a więc z tego okresu, w którym praktyki kursowe organizowane były z reguły dla grup studentów w przedsiębiorstwach turystycznych stale współpracujących z uczelnią i nastawione były głównie na realizację podstawowego, a w zasadzie jedynego celu praktyki, tzn. poznania działalności operatywnej przedsiębiorstwa turystycznego.

Niewielki udział respondentów odnoszących korzyści z praktyki kursowej nie wynikał tylko ze złej organizacji i przebiegu praktyk, lecz także ze stosunku studentów do tej formy procesu dydaktycznego. W wielu przypadkach studenci traktowali praktykę ulgowo, dążąc jedynie do jej zaliczenia.

Absolwenci - bez względu na rok ukończenia studiów, przebieg praktyki kursowej i korzyści z niej osiągnęte - podkreślali, że istnieje potrzeba zwiększenia przydatności praktyk w procesie kształcenia. Bowiem aż 82,8 % absolwentów specjalności turystycznej naszej uczelni odczuwa braki w przygotowaniu praktycznym. Ich zdaniem niedostatki w zakresie tegoż przygotowania można zmniejszyć wykorzystując w tym celu właśnie praktykę kursową.

Zwłaszcza że zdaniem 72,5 % respondentów istnieje możliwość zwiększenia przydatności praktyk.

Pomimo że aż 72,5 % respondentów podkreślało możliwość zwiększenia przydatności praktyk kursowych w procesie kształcenia, to tylko 27,3 % z tejże grupy proponowało konkretne działania, które ich zdaniem powinny zwiększyć efektywność tej formy kształcenia. Szczegółową strukturę wypowiedzi w oryginalnej wersji przedstawiono poniżej w kolejności od najczęściej powtarzających się propozycji kierunków działań.

Propozycje zwiększające efektywność praktyk kursowych

Tablica 2

Kierunki działań	% wypowiedzi
1	2
1. Przedłużenie praktyki kursowej	91,6
2. Zwiększenie zainteresowania zakładów pracy praktykami	83,3
3. Włączenie studentów do wykonywania prac na stanowiskach wymagających co najmniej średniego wykształcenia	66,6
4. Organizacja praktyk w zakładach mających warunki do ich prowadzenia	58,3
5. Włączanie studentów do prac na różnych stanowiskach związanych z kierunkiem specjalizacji	58,3
6. Organizacja praktyk grupowych	50,0
7. Eliminacja przypadkowej i niekonstruktywnej pracy w czasie praktyki	41,6
8. Przygotowanie dla praktykantów prac do samodzielnego wykonania, zgodnych z ich kwalifikacjami i specjalnością	33,3
9. Zwiększenie opieki nad praktykantami ze strony zakładowych i uczelnianych opiekunów	33,3

1	2
10. Zmiana programu praktyki umożliwiająca konfrontację wiedzy teoretycznej z praktyką	25,0
11. Praktyka w wielu instytucjach /biurach podróży, hotelach, działach socjalnych dużych zakładów pracy/	25,0
12. Organizacja praktyki w innym terminie /np. w ciągu roku akademickiego/	25,0
13. Organizacja praktyki w formie umowy o pracę	16,8
14. Lepsze wykorzystanie czasu trwania praktyki	16,8
15. Zwiększenie zainteresowania studentów praktyką /przez uświadomienie im korzyści z niej wynikającej oraz wzrost wynagrodzenia za praktykę/	16,8
16. Zwiększenie wymagań przy zaliczaniu praktyki	8,3
17. Rozliczanie studentów z wykonywanych prac w ciągu praktyki	8,3
18. Zmiana stosunku studentów do praktyki /traktowanie jej na równi z innymi przedmiotami/	8,3
19. Rozszerzenie zakresu praktyki /m.in. przez możliwość uzyskiwania w czasie jej trwania uprawnień przewodnika, pilota/	8,3
20. Lepsze przygotowanie studentów do praktyki kursowej	8,3

Przytoczone powyżej kierunki działań, które zdaniem respondentów winny wpłynąć na wzrost efektywności praktyk kursowych, są bardzo zróżnicowane. Można spośród nich wyodrębnić działania nakierowane na przedsiębiorstwa, w których odbywa się praktyka, uczelnię - a więc jej organizatora - oraz uczestników tej formy kształcenia. Ponadto takie, których podjęcie wpłynie na poprawę efektywności praktyk oraz takie, których uruchomienie nie jest celowe, gdyż jak się wydaje, nie przyniesie oczekiwanych rezultatów.

Należy jednak zwrócić uwagę, że większość z nich bez względu na ukierunkowanie i udział respondentów zgłaszających konkretne propozycje jest słuszna i wpłynie zapewne na wzrost efektywności praktyki. Przykładowo należy tu wymienić zmianę stosunku zakładu pracy do praktyk /83,3 % odpowiedzi/, przygotowanie miejsc i zakresu pracy zgodnie ze specjalizacją /58,3 %/, lepsze wykorzystanie czasu jej trwania /16,8 %/, zmianę programu praktyki przez większe powiązanie go ze specjalizacją turystyczną /25 %/, lepsze przygotowanie studentów do praktyki /8,3 %/ itp.

Natomiast wątpliwości budzą propozycje takie, jak np. organizacja praktyki w ciągu roku akademickiego /25 %/, wzrost wynagrodzeń za praktykę /16,8 %/. Szczególne wątpliwości budzi postulat dotyczący czasu trwania praktyki, zgłaszany przez największy odsetek, bo aż 91,6 % respondentów. Jest to o tyle niezrozumiałe, że jak już wspomniano, 75 % absolwentów podkreślało niepełne wykorzystanie czasu praktyki. Występujące dotychczas trudności w zagospodarowaniu czasu trwania 4-ro tygodniowej praktyki kursowej w wielu przedsiębiorstwach będą zapewne się potęgowały przy jego wydłużeniu. Trudno więc mówić, by działania te mogły wpłynąć korzystnie na efektywność tej formy kształcenia.

Przedstawione w referacie opinie absolwentów apscjelizacji turystycznej AE w Krakowie na temat organizacji i przebiegu praktyk kursowych organizowanych przez naszą uczelnię nie tylko potwierdzają konieczność modyfikacji tej formy procesu dydaktycznego, lecz także dostarczają danych, które powinny być wykorzystane przy jej reorganizacji.

Anna Nowakowska
Akademia Ekonomiczna
w Krakowie

STUDENCKIE PRAKTYKI KURSOWE A TRYB REALIZACJI PRAC MAGISTERSKICH

Prace magisterskie mogą mieć charakter bądź prac teoretycznych opartych na literaturze, bądź prac analitycznych. W pracach analitycznych jedynie pierwsze rozdziały są teoretycznym wprowadzeniem do tematu, ukazując znajomość literatury przez autora, natomiast podstawową część pracy stanowi analiza badanego zjawiska, działalności jednostek obsługi ruchu turystycznego itp.

Niezmiernie rzadko w praktyce spotyka się prace magisterskie będące w całości rozważaniami teoretycznymi. W absolutnej większości przypadków praca poświęcona określone problemowi składa się z kompilacji literatury, empiriów charakteryzujących badane zjawisko lub działalność badanej jednostki, analizy zebranych materiałów i wniosków, oceny, perspektyw.

Jeżeli na ogół w pisaniu pierwszej części pracy studenci nie napotykają na poważniejsze trudności - mając dostęp do istniejącej w tym zakresie literatury - to realizacja drugiej części, zgromadzenie materiałów empirycznych, ich prawidłowa i pełna analiza, sformułowanie wniosków - napotyka często na poważne trudności. Wynikają one z wielu przyczyn. Odbywana według aktualnego planu studiów po VI semestrze praktyka kursowa, której zasadniczym celem jest poznanie działalności jednostek sfery obsługi ruchu turystycznego, musi jednocześnie dać możliwość zgromadzenia materiałów empirycznych, zapewniających warunki realizacji I i II rozdziału pracy na VII i VIII semestrze. Jednoczesne poznanie zasad funkcjonowania przedsiębiorstw turystycznych i gromadzenie materiałów przy zakładanej w programach możliwości wykorzystywania studentów do wykonywania prac na rzecz jednostki, w której odbywa się praktyka, wymaga bardzo dobrej organizacji pracy, dokładnego przemyślenia harmonogramu praktyki, umiejętnego wdrożenia studentów do pracy danej instytucji.

Należy pamiętać, że praktyki kursowe mają miejsce w miesiącu lipcu, a więc w pełni sezonu turystycznego, kiedy to następuje ogromne spiętrzenie prac w każdej jednostce obsługi ruchu turystycznego. Studenci przyjmowani są chętnie jako osoby, które mogą pomóc przy wykonywaniu względnie prostych czynności obsługi. Wdrażanie ich i uczenie bardziej skomplikowanych prac jest w zasadzie dla danego zakładu czynnością nieoptymalną. Praktyka bowiem trwa tylko jeden miesiąc - efekty z pracy włożonej w proces nauczania nie mają kiedy się zrealizować. Stąd też naturalna chyba tendencja wykorzystywania studentów do wykonywania prac prostych, nieskomplikowanych i nie wymagających dłuższego procesu przygotowania.

Sytuacja taka jest efektem dwóch podstawowych okoliczności: terminu i czasu odbywania praktyki. Termin lipcowy absolutnie nie sprzyja możliwości poznawania zasad działania przedsiębiorstwa; duże obciążenie pracowników własną pracą ogranicza im czas, który może i powinien zostać poświęcony studentom przy założeniu, że mają oni poznać funkcjonowanie wszystkich podstawowych komórek danego przedsiębiorstwa. Względnie krótki, bo tylko miesięczny czas odbywania praktyki ogranicza pobyt w poszczególnych działach i komórkach od kilku do kilkunastu dni.

Dodatkowym negatywnym czynnikiem, obniżającym w znacznym stopniu możliwości efektywnych korzyści z praktyk, jest brak skorelowania programu nauczania z terminem praktyki kursowej. Studenci turystyki pierwsze wykłady z zakresu tej specjalizacji mają dopiero na IV roku, a więc po odbyciu i zaliczeniu praktyki kursowej. Są więc na te praktyki kierowani po 15 godzinach zajęć na seminarium, bez wysłuchania jakiegokolwiek wykładu z tego zakresu. W tej sytuacji zresztą muszą podejmować decyzję wyboru tematu pracy magisterskiej i formułować plan.

Nie mając żadnego teoretycznego nawet przygotowania, nie są oni kadrą, której mogłaby zostać powierzona jakakolwiek bardziej odpowiedzialna funkcja, co stanowiłoby ewidentną korzyść dla przedsiębiorstwa, a studentom pozwoliłoby na poznanie i zrozumienie zasad i trybu jego funkcjonowanie.

Ponadto, przychodząc na praktykę kursową studenci mają do realizacji własny, indywidualny cel: zgromadzenie materiałów umożliwiających pisanie pracy magisterskiej w czasie dwóch semestrów czwartego roku. Przynajmniej jeden z rozdziałów najczęściej pisany jest w oparciu o zgromadzone dane empiryczne. Może się zdarzyć - jeżeli praca dotyczy analizy działalności danego przedsiębiorstwa - że sami studenci dążyć będą do poznania najistotniejszych spraw i zagadnień związanych z jego funkcjonowaniem. Jeżeli jednak temat dotyczy jedynie pewnego wycinka działalności - zainteresowania studentów nie będą zbieżne z celem i zadaniem praktyki kursowej. W takich przypadkach najczęściej dochodzi do pewnego kompromisu: część czasu odbywania praktyki studenci poświęcają na pomoc w wykonywaniu prostych, nie wymagających specjalnych kwalifikacji czynności na rzecz przedsiębiorstwa, część czasu poświęcają na gromadzenie materiałów do własnej pracy.

Tym samym studenci nie mają możliwości poznania działalności sfery obsługi ruchu turystycznego, są pozbawieni warunków konfrontacji wiedzy teoretycznej z działalnością praktyczną, nie są w stanie stwierdzić, czy ten rodzaj i zakres pracy będzie im w przyszłości odpowiadał.

Dla założonych efektów praktyki kursowej nie jest obojętne miejsce i wybór przedsiębiorstwa, w którym ma się odbywać praktyka. W zasadzie winna to być jednostka obsługi ruchu turystycznego o pewnej tradycji działania, o zróżnicowanych formach obsługi, charakteryzująca się dobrą organizacją, zatrudniająca pracowników, którzy posiadając określone ukierunkowane wykształcenie i odpowiednią praktykę mogą przekazać wiedzę teoretyczną i umiejętności praktyczne studentom. Nie te jednak cele determinują aktualnie wybór miejsca odbywania praktyki kursowej. Studenci bowiem kierowani są do tych instytucji, których działalność wiąże się z tematem ich pracy magisterskiej, a więc gdzie istnieje możliwość zgromadzenia odpowiednich danych empirycznych. W wielu przypadkach więc już z góry rezygnuje się z realizacji celu praktyki kursowej, na korzyść zapewnienia studentom prawidłowej realizacji programu studiów na seminariach magisterskich. Pozostawianie bowiem empirycznych rozdziałów pracy na ostatni IX semestr - po odbyciu praktyki dy-

plomowej - powoduje nierównomierne obciążenie na seminariach we wszystkich semestrach, kumulację pracy na ostatnim IX semestrze, co w konsekwencji jest powodem nieterminowości kończenia studiów.

Należałoby się więc zastanowić nad możliwością poprawy istniejącej sytuacji i stworzenia warunków pełnej realizacji programu studiów, zarówno w zakresie spełnienia zadań praktyki kursowej, jak i możliwości gromadzenia w czasie praktyki materiałów do pracy magisterskiej.

Wydaje się, że pewnym wyjściem z sytuacji byłaby organizacja praktyki kursowej po II roku studiów - jak bywało to w latach poprzednich. Wprawdzie i w tym przypadku studenci kierowani są na praktyki bez odpowiedniego przygotowania teoretycznego, jednakże całość praktyki, zarówno wybór przedsiębiorstwa, jak i program praktyki mógłby zostać podporządkowany celowi poznania działalności przedsiębiorstwa. Jest to również możliwe z punktu widzenia wyboru profilu kształcenia, ponieważ na IV semestrze roku II studenci deklarują swoje zainteresowania wybierając uruchamiane od semestru V proseminaria profilujące, na które zapis dokonywany jest na semestrze IV. Prowadzący proseminarium kierowaliby studentów do odpowiednich przedsiębiorstw - przy zwróceniu szczególnej uwagi na celowość i trafność wyboru danej instytucji. Pozwoliłoby to studentom na zorientowanie się w zakresie i profilu działania jednostek obsługi ruchu turystycznego, potwierdziło lub zanegowało trafność wyboru takiego kierunku kształcenia. W przypadku niespełnienia oczekiwań, studenci mają możliwość zmiany kierunku zainteresowań przy zapisie na seminaaria magisterskie uruchamiane na semestrze VI oraz wyborze bloku profilującego /specjalizacji/ dokonywanym również na tym semestrze.

W przypadku potwierdzenia zgodności zainteresowań z praktyką, dałoby to studentom lepszą orientację i możliwość szerszego wyboru tematów prac magisterskich.

Pierwsza praktyka dyplomowa odbywałaby się natomiast po roku III, a druga, w celu uzupełnienia materiałów, w tym samym przedsiębiorstwie po roku IV; mogłaby być ona nieco krótsza i trwać 3 tygodnie.

Spowodowałoby to w sumie wzrost kosztów i konieczność organizacji dodatkowej praktyki, dałoby jednak w konsekwencji

niewątpliwe korzyści studentom, a jednocześnie zapewniło praktykom kursowym i dyplomowym realizację założonego celu.

Lipcowy termin odbywania praktyki kursowej, ogromnie niekorzystny dla studentów z racji sezonowego spiętrzenia prac w przedsiębiorstwach turystycznych, jest trudny do zmiany. Zakładając, że praktyka musi się odbywać w czasie wakacji - aby nie zakłócać toku studiów - możliwe jest jedynie jej przeniesienie na termin wrześniowy. Wtedy jednak w przedsiębiorstwach odbywają się praktyki dyplomowe. Powodowałoby to sytuację jednoczesnego kierowania na praktyki studentów różnych lat, o różnych programach praktyk i różnych do realizacji celach. Pamiętać również należy, że przedsiębiorstwa niechętnie przyjmują jednocześnie dużą liczbę studentów. Stąd też brak jest chyba praktycznie możliwości zmiany tego niewątpliwie niekorzystnego terminu.

Powyższa koncepcja zmian w zakresie organizacji praktyk jest jedną z możliwych alternatyw rozwiązania tego problemu. Bezsporna wydaje się konieczność dyskusji i działań mających na celu zwiększenie efektywności praktyk i podjęcie wysiłków ich racjonalnej organizacji i pełnego wykorzystania w toku procesu dydaktycznego.

Teofila Jarowiecka
Akademia Wychowania Fizycznego
w Krakowie

PRZYDATNOŚĆ PRAKTYCZNA STUDIÓW NA WYDZIALE TURYSTYKI I REKREACJI

Studia turystyczno-rekreacyjne w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie od samego początku ich powstania nastawione były na przygotowanie kadr o wyraźnym profilu zawodowym i nie bez powodu absolwentom Wydziału przyznaje się dyplomy magistra turystyki lub magistra rekreacji. W niniejszej wypowiedzi zajmę się praktycznym przygotowaniem do zawodu magistra turystyki, co koresponduje z naczelną intencją organizatorów niniejszej konferencji.

Pod pojęciem praktycznego przygotowania specjalisty z zakresu turystyki rozumiem wyrobienie umiejętności adaptacyjnych, pozwalających młodemu człowiekowi w stosunkowo krótkim czasie po podjęciu pracy zawodowej spełniać względnie samodzielnie powierzone obowiązki w jednostce, której główna działalność lub jej część służy turystyce.

Przejście do życia zawodowego po studiach nie powinno stwarzać poczucia rozbieżności pomiędzy wyniesioną z uczelni wyższej wiedzą teoretyczną a wymaganiami stawianymi przez praktykę w pierwszym napotkanym przez absolwenta zakładzie pracy, w czasie pierwszego stażu zawodowego. Można wyrazić przekonanie, że im głębsza rozbieżność pomiędzy wyuczonymi formułami teoretycznymi a zastaną rzeczywistością, do której nie został przygotowany młody adept danego zawodu, tym większe prawdopodobieństwo wystąpienia u niego stanów frustracji, niezadowolenia, niemocy, a nawet postawy wyobcowanego intelektualisty. Rozdzić się może poczucie braku perspektyw i potrzeba poszukiwania miejsca dla możliwości twórczych młodego człowieka poza granicami kraju.

W przeciwieństwie do wielu innych kierunków wyższego kształcenia zawodowego, dla których zakres umiejętności praktycznych

jest łatwy do określenia i zawarty jest w celach tej edukacji /inżynieria, medycyna, nauczanie/, w przypadku studiów przygotowujących do pracy w turystyce ani cel, ani też zakres praktycznego opanowania umiejętności nie daje się tak prosto zarysować.

Zródło trudności bierze się stąd, że działalność turystyczna spełnia wiele funkcji; gwoździ uprzytomnienia sobie, ile ról czekać może specjalistę do spraw turystyki, wymienimy najważniejsze zadania turystyki. Są nimi: kształcenie i wychowywanie, upowszechnianie kultury czasu wolnego, w tym aktywnej rekreacji służącej odnowie biologicznej człowieka, podnoszenie poziomu gospodarczego regionów turystycznych, zwiększanie dochodu narodowego płynącego z turystyki zagranicznej przyjazdowej. Hołdując tej wielofunkcyjności turystyki przyjęliśmy odpowiednio szeroki plan studiów, zbudowany z grup przedmiotów, które dostarczają sporej ilości wiedzy ogólnej i specjalistycznej z tej dziedziny. Załączony plan studiów ilustruje w pewnym stopniu zakres tej wiedzy. Niektóre z przedmiotów realizowane są nie tylko w formie wykładów i ćwiczeń audytoryjnych, lecz także w postaci tzw. ćwiczeń terenowych, objazdów lub obozów. Do zajęć tych przywiązujemy dużą wagę ze względu na wysoką ich wartość doświadczalną. Bez potrzeby symulacji student w czasie tych zajęć spełnia różne role: jest organizatorem, turystą, krajoznawcą-observatorem, kontrolerem, sprawozdawcą itp. Najważniejszym jednak rezultatem ćwiczeń jest poznanie regionów turystycznych południowej Polski, niektórych krajów sąsiednich oraz zetknięcie się z realiami organizacyjnymi, gospodarczymi, technicznymi i materialnymi turystyki. Zakładamy, że dobór treści poszczególnych przedmiotów wykładanych na tym kierunku /specjalności/ pozwala studentom z roku na rok coraz bardziej identyfikować się z dziedziną turystyki. To tendencyjne nachylenie pedagogiki, socjologii, statystyki, higieny, geografii, organizacji i każdego innego przedmiotu - oznacza nie co innego, jak tylko uprządkowanie treści nauczania, konieczność egzemplifikacji zaczerpniętej ze zdarzeń, faktów, obserwacji związanych z turystyką.

Faktyczne przygotowanie do działalności następuje w czasie praktyk zawodowych. Podstawową sprawą jest określenie zakresu umiejętności wyniesionych z okresu studiów.

Bogactwo ukształtowanych obecnie form turystyki krajowej i zagranicznej, zorganizowanej grupowej i indywidualnej, kwalifikowanej i masowej, w tym wszelkiego rodzaju wczasowania - czyni zakres potrzebnych umiejętności praktycznych specjalisty do spraw turystyki bardzo rozległym, a w konsekwencji wymagającym wnikliwej analizy i dyskusji. Każda z form tego wielopostaciowego ruchu turystycznego wymaga specjalistycznej obsługi, która dodatkowo musi być dostosowana do potrzeb grupy uczestniczącej w ruchu turystycznym /dzieci, różne grupy młodzieżowe, środowiska pracownicze, osoby w trzecim wieku, ludzie niepełnosprawni, rodziny z małymi dziećmi i inni/. Na obsługę zaś składają się czynności zaspokajające bardzo wiele potrzeb turysty; czynności te mają zapewnić dojazd, mieszkanie, wyżywienie, higienę, łączność, opiekę zdrowotną i wychowawczą, udział w życiu kulturalnym, poznanie walorów, relaks i aktywny /sportowy/ wypoczynek, przekraczanie granic państwowych, otrzymanie informacji, rozrywkę itd. itp.

Zaspokajanie powyższych potrzeb nie powinno pozostawać w sprzeczności z ochroną środowiska i zabytków, z potrzebami gospodarczymi i społecznymi regionów recepcji, z ideałami wychowawczymi. Z tych okoliczności także płynie konieczność doboru form działania praktycznego, określona troskliwość, odpowiedzialność.

W świetle powyższego, niepełnego zresztą rejestru należy zauważyć, że tzw. praktyka każdorazowo musi dostosować swoje działania do form ruchu turystycznego, do potrzeb danej grupy społecznej i wiekowej, do środowiska geograficznego, w którym ruch się organizuje, przy jednoczesnym dyktacie praw ekonomicznych i norm prawnych.

Specyfika obsługi ruchu turystycznego polega na tym, że tylko niektóre świadczenia są bezpośrednim produktem działania kadr turystycznych /np. recepcja, przewodnictwo, pilotaż, usługi rekreacyjne, informacja, usługi noclegowe, część usług przewozowych i żywieniowych/. Inne, nie mniej ważne usługi są świadczone przez kulturę, telekomunikację, handel, transport, spółdzielczość pracy, ochronę zdrowia itp.

W następstwie tego poziom świadczonych usług turystycznych, w tym także dobór świadczeń dla potrzeb lub możliwości turysty,

zależy nie tylko od pracy osób profesjonalnie związanych z branżą turystyczną, ale także w bardzo poważnym stopniu od przygotowania, zorganizowania i egzekwowania świadczeń i usług pełnionych na rzecz ruchu turystycznego przez jednostki i instytucje przynależne do tych branż.

W świetle powyższej analizy powstaje dość skomplikowany obraz umiejętności praktycznych, w jakie powinien być uzbrojony specjalista d/s turystyki. Potrzebne są tu - ewidencja, uporządkowanie i ustawienie hierarchii wszelkich możliwych czynności, z jakimi spotkamy się w poszczególnych działach turystyki. Zadanie takie na Wydziale Turystyki i Rekreacji AWF od strony teorii spełniają dwa przedmioty: organizacja i zarządzanie w turystyce oraz organizacja i obsługa ruchu turystycznego, a od strony praktycznej - praktyki zawodowe. W koncepcji dotychczasowych praktyk studenckich przyjęliśmy założenie, że każda z wyraźnie wyodrębnionych jednomiesięcznych praktyk zawodowych ma inny cel. Pierwsza, organizacyjno-programowa uczy bezpośredniej pracy ze zorganizowaną grupą turystyczną, druga nakierowana jest na poznanie wewnętrznych struktur organizacyjnych jednostek turystycznych, w czasie trzeciej z kolei praktyki /po III roku studiów/ jednostki przyjmujące praktykanta zlecają mu względnie samodzielne czynności lub nawet stanowiska pracy. Każda z tych praktyk została bliżej omówiona przez osoby za nie odpowiedzialne /załączone doniesienia T.Osuchowskiego, W.Marczyk, K.Borkowskiego/.

Zachodzi jednak pytanie, jaki jest efekt dotychczasowych praktyk? Nie jest on zadowalający, a wpływ na to mają następujące czynniki:

- dobór miejsca praktyk dla studenta był do tej pory dość przypadkowy,

- ze względu na bardzo zróżnicowane jednostki przyjmujące - nie można uściślić instrukcji do praktyk i skonkretyzować wymogów,

- w tych warunkach efekt praktyki bardziej uzależniony jest od postawy i inwencji studenta i roli opiekuna z ramienia zakładu.

Do tego brak środków finansowych na opłacenie praktyk poza Krakowem, także i zainteresowań szeroko pojętego hotelarstwa w rejonach recepcji /ośrodki zakładowe, FWP, biura zakwa-

terowań, schroniska itd./, uniemożliwiają poszerzenie kręgu jednostek przyjmujących praktykantów.

Ostatecznie uznaliśmy dotychczasowy system praktyk za niewystarczający mimo pewnych osiągnięć. Są one zbyt ogólnikowe, przypadkowo dobrane, nieefektywne. W najbliższym okresie czasu zostanie opracowana koncepcja praktyk powiązanych ze specjalizacjami, których wprowadzenie uznajemy za niezbędne. W bieżącym roku akademickim wprowadza się specjalizację /umieszczoną w zajęciach fakultatywnych/ z turystyki socjalnej. Opracowany został dla niej oddzielny program; w przyszłości chcemy wyodrębnić powoli inne specjalizacje, np. w zakresie: turystyki dzieci i młodzieży /dla "Harcturu"/, turystyki osób niepełnosprawnych, biur turystycznych, domów wczasowych /sanatoriów/ itd. Dla każdej z tych specjalizacji trzeba będzie wprowadzić inny rytm czasowy kolejnych praktyk, z zachowaniem tylko obowiązującego ich czasu globalnego. W jednym przypadku trzeba będzie wprowadzić zblokowane praktyki w ośrodku wczasowym, w innym zaś rozłożoną na rok lub semestr pracę w jeden dzień w tygodniu.

Wymagać to będzie dużego wysiłku organizacyjnego - lecz wydaje się to niezbędne dla większego powiązania naszego kształcenia z praktyką.

Tomasz Osuchowski

Akademia Wychowania Fizycznego
w Krakowie

PROGRAMOWANIE I PROWADZENIE IMPREZ TURYSTYCZNYCH Z MŁODZIEŻĄ SZKOLNĄ

Celem pierwszych praktyk zawodowych dla studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji kierunku turystyki było i jest animowanie ruchu turystycznego w różnych środowiskach społecznych na obszarze naszego miasta i jego okolic. W dotychczasowej działalności organizatorskiej studenci zetknęli się z dziećmi pochodzącymi z różnych środowisk, organizując imprezy o charakterze turystyczno-krajoznawczym w: domach dziecka, ogniskach pracy pozaszkolnej, ogródkach jordanowskich, młodzieżowych domach kultury oraz w wiejskich szkołach. Działalność animacyjno-programowa objęła również środowiska ludzi w wieku emerytalnym i niepełnosprawnych. Ważnym aspektem działalności studentów na tym etapie praktyk jest kształtowanie umiejętności nawiązywania kontaktu w różnych środowiskach, a co za tym idzie wzbogacanie metod pracy. W dobie wzrostu cen za usługi turystyczne celowym wydaje się dążenie do odradzania działalności społecznej w poszczególnych środowiskach.

W niniejszym doniesieniu zajmę się bardziej szczegółowo praktyką w środowisku dzieci i młodzieży realizowaną w czasie trwania drugiego roku studiów w IV semestrze letnim. Czas trwania praktyki wynosi 4 tygodnie. Może się ona odbywać po zakończeniu sesji letniej i dopuszcza się również możliwość jej odbycia w czasie trwania semestru IV, w ramach zajęć sobotnich organizowanych dla młodzieży szkolnej.

Celem praktyki jest:

1. Doskonalenie umiejętności pracy w środowisku dzieci i młodzieży szkolnej.
2. Kształtowanie umiejętności przygotowywania i prowadzenia imprez turystycznych /program, kalkulacja i reklama/.

3. Doskonalenie umiejętności objaśniania zjawisk, prezentacji obiektów, przygotowywania strony merytorycznej imprezy, a więc całokształtu czynności towarzyszących turystycznym imprezom całodziennym, co może być wykorzystane w pracy pilota i przewodnika.

Jak widać, główny nacisk w tworzeniu programu pierwszej praktyki zawodowej kładzie się na metodykę prowadzenia imprez turystyczno-krajoznawczych w środowisku młodzieży szkolnej. Założyliśmy, że praktyka odbywa się w dwóch etapach. W etapie pierwszym, tj. w czasie trwania semestru IV, organizujemy praktyki w wolne od nauki soboty w szkołach podstawowych dzielnicy Nowa Huta. Studenci w porozumieniu z dyrekcją szkół lub opiekunami szkolnych kół krajoznawczo-turystycznych przygotowują od strony merytorycznej i technicznej oraz prowadzą wycieczki turystyczno-krajoznawcze dla młodzieży szkolnej po Krakowie i jego okolicach. Działalność ta odbywa się ku obopólnej korzyści, będąc dla studentów dobrą wprawką do drugiego etapu praktyki, a dla młodzieży szkolnej formą pozwalającą wypełnić lukę w szkolnych programach krajoznawczych. Organizując praktyki w środowisku młodzieży Wydział nasz wychodzi naprzeciw potrzebom programów szkolnych, spełniając szereg celów procesu dydaktycznego. Interdyscyplinarny charakter programów imprez turystycznych /etnografia, historia sztuki, geografia/ umożliwia realizację celów poznawczych. Wycieczki organizowane w okolicach Krakowa spełniają funkcje zdrowotne i rozwoju psycho-fizycznego młodzieży. Ważny jest również fakt, że wycieczki krajoznawczo-turystyczne poprzez swoją atrakcyjność sprzyjają efektywnemu przyswajaniu wiedzy z zakresu wielu przedmiotów programowych. Współpraca ze szkołami, odbywająca się w oparciu o porozumienie z inspektorem Wydziału Oświaty i Wychowania dzielnicy Nowa Huta, jest stale rozwijana. W bieżącym roku akademickim zostanie ona poszerzona o wybrane krakowskie młodzieżowe domy kultury. Równolegle z sobotnimi praktykami studenci przygotowani są merytorycznie do prowadzenia tego typu działalności w ramach ćwiczeń i wykładów z przedmiotu "obsługa ruchu turystycznego". Zakres materiału na tym etapie ćwiczeń ort obejmuje problematykę przepisów prawnych wydanych przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania, określa-

jących zasady organizowania wycieczek szkolnych, metody ich prowadzenia i przygotowywania oraz kompleksową informację o organizacjach społecznych i biurach podróży organizujących turystykę dzieci i młodzieży. Przed podjęciem praktyki każdy student zobligowany jest do złożenia z upoważnienia ZW PTTK egzaminu, nadającego mu uprawnienia organizatora turystyki. Kolejny etap praktyki odbywa się w okresie wakacji szkolnych. Nadal jej naczelnym celem jest kształtowanie umiejętności organizowania imprez krajoznawczo-turystycznych dla młodzieży szkolnej, lecz ich zakres jest szerszy. W drugim etapie praktyki poszerza się zakres odpowiedzialności studentów /ponieważ odpowiadają imiennie za prawidłowość realizacji całej imprezy turystycznej w formie obozu wędrownego/. Zakres przygotowania się studentów jest poszerzony o pracę nad inwentaryzacją turystyczną odwiedzanego regionu. Studenci prowadząc obozy wędrowne nabywają umiejętności pilotażowo-przewodnickie /przygotowanie, programowanie i prowadzenie grupy, załatwianie formalności związanych z przemieszczaniem się i noclegami grupy/ oraz instruktorskie /organizowanie zajęć rekreacyjno-wypoczynkowych, kulturalno-oświatowych w czasie wolnym/.

Spodziewane efekty dydaktyczne płynące z odbycia praktyki to:

- nabycie podstaw programowania imprezy,
- zapoznanie się z elementami pracy pilota i przewodnika,
- przygotowanie się do ewentualnej obsługi ruchu turystycznego organizowanego przez biura dla środowiska dzieci i młodzieży,
- popularyzowanie wiedzy krajoznawczej o regionie i Polsce w atrakcyjnej formie wycieczki.

Kontakt z dyrekcją szkół pozwala na prawidłowe, tj. dopasowane do programu nauczania i wieku uczestników, opracowywanie programu wycieczek.

Kłopoty, z jakimi niestety często spotykamy się podczas organizowania praktyki, to częsty brak zainteresowania szkół zajęciami w wolne soboty, spowodowany koniecznością przydzielenia /szczególnie dla wycieczek z młodszymi dziećmi/ nauczycieli-opiekunów. Ponadto podczas kontroli praktykantów lub z relacji nauczycieli dowiadujemy się o nierzetelnym przygotowywaniu się studentów do prowadzenia imprezy lub nieudolnym jej prowadzeniu. Wynika to z niemożności, ze względu na liczbę praktykan-

tów, zapewnienia im stałej pomocy i kontroli przez kadre uczelni. Sytuacja ta jest również wynikiem zbyt mało selektywnego naboru na nasz kierunek, który powinien uwzględniać w większym stopniu dobrą znajomość co najmniej dwóch języków obcych oraz dobrą znajomość krajoznawstwa. Należałoby się zastanowić, ze względu na specyfikę kształcenia na Wydziale, również nad możliwościami wybrania kandydatów obdarzonych zdolnościami organizatorskimi i działających w organizacjach prowadzących działalność turystyczną. Ponadto odczuwa się w programie studiów brak wyodrębnionego przedmiotu "metodyka prowadzenia imprez turystycznych dla młodzieży szkolnej". Dla zapewnienia prawidłowego przebiegu praktyk konieczne jest poważne potraktowanie problemu przez władze oświatowe, których działania powinny zmierzać do uregulowania przepisów dotyczących praktyk studenckich. W efekcie powinno się umożliwić przydzielenie grupie praktykujących studentów nauczyciela, który koordynowałby i hospitował pracę studentów, pozostając w ścisłym kontakcie z organizatorem praktyk w uczelni. Popularyzując wiedzę krajoznawczą oraz turystykę jako formę spędzania czasu wolnego wśród najmłodszych obywateli wychodzimy na przeciw programom szkolnym, w których przewiduje się organizowanie wycieczek przedmiotowych i krajoznawczych, lecz niestety często gorzej wygląda ich realizacja. Po odbyciu każdej z obowiązujących praktyk ich przebieg jest szczegółowo analizowany. Nauczyciele akademicki w oparciu o doświadczenia proponują różne koncepcje praktyk.

Praktyki jako ważne ogniwo procesu dydaktycznego spełniają stawiane przed nimi zadania, jeżeli z jednej strony będą zgodne z predyspozycjami i zainteresowaniami studentów, z drugiej zaś będą odpowiadały zapotrzebowaniu na określone grupy specjalistów do spraw turystyki i wypoczynku. Myśląc o zapotrzebowaniu na grupy specjalistów mam na uwadze przede wszystkim:

1. Animatorów turystyki w środowisku dzieci i młodzieży szkolnej.

2. Organizatorów działalności turystyczno-wypoczynkowej w środowisku osób w wieku emerytalnym i niepełnosprawnych. Ta dziedzina działalności jest w naszym kraju szczególnie zaniedbana i dlatego potrzeba kształcenia wykwalifikowanej kadry, potrafiącej realizować zadania rehabilitacji poprzez działania rekreacyjno-turystyczne, jest zadaniem szczególnie ważnym.

3. Specjalistów do spraw organizacji i obsługi ruchu turystycznego, w tym:

- specjalistów informacji i reklamy turystycznej, do spraw pilotażowo-przewodnickich oraz specjalistów z zakresu zagadnień turystyki społecznej.

O ile bezsporna wydaje się w dwóch pierwszych grupach funkcja uczelni jako głównego inicjatora i organizatora zarówno praktyk, jak i współpracy /ze szkołami, młodzieżowymi domami kultury, organizacjami młodzieżowymi i społecznymi, domami starców, klubami seniora itp./, to w wypadku praktyk w biurach podróży i działach społecznych sytuacja powinna wyglądać inaczej. Powinny one w trosce o nowe, wykwalifikowane kadry włączyć się do procesu kształcenia studentów poprzez podniesienie wymagań wobec nich w trakcie trwania praktyk oraz stworzenie im lepszej opieki. Wyjście naprzeciw wielu środowiskom społecznym uwarunkowane jest kształceniem specjalistów w wąskim zakresie, co z kolei warunkowane jest wprowadzeniem zmian w programach studiów.

Wiesława Marczyk

Akademia Wychowania Fizycznego
w Krakowie

PROGRAM I REALIZACJA DRUGIEJ PRAKTYKI ZAWODOWEJ
DLA III ROKU KIERUNKU TURYSTYKI W AWF KRAKÓW

Druga praktyka zawodowa dla kierunku "turystyka" umieszczona jest w planie studiów na semestrze V i trwa 4 tygodnie. Aktualnie odbywa się w miesiącu styczniu /poprzednio w listopadzie/. Jako druga praktyka zawodowa realizowana jest dopiero od dwu lat. Miejscem praktyki są jednostki obsługi ruchu turystycznego, tj. przedsiębiorstwa turystyczne, organizacje społeczne zajmujące się obsługą ruchu turystycznego //zarówno ich ogniwa statutowe, jak i jednostki gospodarcze//, przedsiębiorstwa usług socjalnych i działy socjalne zakładów pracy.

Podstawowym celem praktyki jest zaznajomienie studentów z organizacją i funkcjonowaniem jednostek obsługi ruchu turystycznego. Powinna ona służyć uzupełnieniu i pogłębieniu wiadomości teoretycznych zdobytych dotychczas w toku studiów oraz wyrabianiu umiejętności praktycznych przydatnych w przyszłej pracy zawodowej.

Przygotowanie teoretyczne studentów do tej praktyki jest dość dobre, gdyż posiadają oni wiedzę z zakresu teorii turystyki, prawa, socjologii, psychologii, ekonomii politycznej, a przede wszystkim organizacji turystyki oraz obsługi ruchu turystycznego. Manekamentem z punktu widzenia praktyk zawodowych jest umiejscowienie w planie studiów ekonomii turystyki /na VI semestrze/ oraz ekonomii przedsiębiorstwa turystycznego /na VII semestrze/. W programie przedmiotu "organizacja turystyki" ujęte są zarówno teoretyczne zasady i metody organizacji i zarządzania, jak i charakterystyka form działalności jednostek obsługi ruchu turystycznego. Natomiast na przedmiocie "obsługa ruchu turystycznego" studenci zapoznają się z zasadami organizacji, programowania i rozliczania różnorodnych typów imprez turystycznych. Program praktyki w znacznej części jest pogłębieniem i uzupełnieniem wiedzy studentów wyniesionej z tych przedmiotów. Podstawowe jej treści obejmują zapoznanie studentów z:

- celami, formami i uwarunkowaniami /prawnymi, ekonomicznymi i organizacyjnymi/ działalności danej jednostki obsługi ruchu turystycznego,

- wewnętrzną strukturą jednostki /podział na komórki organizacyjne, sposób ich powiązania, zakres działania, zasady i formy współdziałania/.

- zasadami i formami powiązania i współpracy jednostki z organami nadrzędnymi, władzami terenowymi i środowiskiem zewnętrznym, a szczególnie z różnorodnymi kontrahentami i jednostkami mającymi wpływ na sprawną obsługę turystów,

- przebiegiem procesów usługowych w jednostce, planowaniem, programowaniem i realizacją poszczególnych imprez i usług oraz całej oferty dla klientów,

- dokumentacją i jej obiegiem,

- metodami organizacji pracy i jej usprawnienia /głównie na stanowisku pracy/.

Zasadniczą częścią programu tej praktyki powinno być zapoznanie się studentów z "technologią" procesów usługowych w danej jednostce. Chodzi o to, by umieli oni prześledzić, jak powstaje oferta usługowa dla klientów, poczynając od ogólnych celów i uwarunkowań działania instytucji, poprzez sferę planowania i programowania, podejmowania bieżących decyzji, aż do ich realizacji i sposobów obsługi klienta. Chodzi także o wyrabianie umiejętności oceny stopnia i warunków realizacji założonych celów instytucji. Jest to jednak możliwe tylko w nikłym zakresie, gdyż wymaga, by kierownictwo danej instytucji umożliwiło studentom asystowanie w momencie podejmowania ważnych decyzji dla jej funkcjonowania i rozwoju. Realizacja tak pojmowanych celów praktyki leży więc jeszcze w sferze postulatów. Aktualnie największy nacisk kładzie się na zapoznanie studentów z planowaniem, programowaniem i rozliczaniem imprez turystycznych oraz organizacją pracy stanowisk z tym związanych.

Podstawowe treści programu praktyki są uzupełniane i modyfikowane każdorazowo dla poszczególnych grup praktykantów przed rozpoczęciem praktyk przez uczelnianego opiekuna praktyk. Studenti zaś są zobowiązani do pogłębienia wiedzy teoretycznej.

o zasadach i charakterze działania jednostki, do której są kierowani. Jest to uzasadnione także różnorodnością typów instytucji, w których studenci odbywają praktyki. Uczelniany opiekun praktyk może również zlecać studentom konkretne problemy i zadania do opracowania.

Zakłada się, że studenci w trakcie praktyki powinni się wykazać dużą aktywnością w zdobywaniu wiedzy i umiejętności praktycznych. Od ich aktywności bowiem zależy w głównej mierze efektywność praktyk, wobec bardzo częstej biernej roli zakładowych opiekunów praktyk. Małe zainteresowanie praktykami ze strony przyjmujących ich instytucji wynika zapewne między innymi z faktu, że nie szukają one na tej drodze przyszłych pracowników. Najmniej zainteresowane w przyjmowaniu praktykantów są działy socjalne zakładów pracy, a właśnie tam nasi absolwenci mają największe możliwości zatrudnienia.

Program i realizacja praktyk zawodowych wymaga jeszcze doskonalenia - bardzo pożądanym byłoby włączenie się tutaj jednostek przyjmujących praktykantów.

Krzysztof Borkowski
Akademia Wychowania Fizycznego
w Krakowie

PRAKTYKI STUDENCKIE W BEZPOŚREDNIEJ OBSŁUDZE RUCHU TURYSTYCZNEGO

Trzecia z kolei praktyka studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji, tak zwana praktyka zawodowa, a mająca na celu praktyczną naukę bezpośredniej obsługi ruchu turystycznego na konkretnych stanowiskach pracy w jednostkach obsługujących ruch turystyczny, realizowana jest po III-cim roku studiów w okresie pełnego sezonu letniego.

Studenci-praktykanci są już wówczas po egzaminie z trzysemestralnego przedmiotu kierunkowego "obsługa ruchu turystycznego", jak również po egzaminie z dwusemestralnej "ekonomiki turystyki". Są oni również po praktykach: pierwszej, "programowej" i drugiej, "organizacyjnej". Jak z powyższego wynika, studenci winni być już przygotowani do podjęcia w miarę samodzielnej pracy na stanowiskach wskazanych im przez zakładowego opiekuna praktyk. Dlatego też wymagane jest od studenta, by przed podjęciem praktyki zawodowej zapoznał się z tokiem czynności na konkretnych stanowiskach, np. referenta, akwizytora, recepcjonisty, pilota itp. Wymaga się również, by umiał wypełniać, opracowywać i realizować wymaganą dokumentację eksploatacyjną, np. imprez turystycznych oraz znał zasady prawidłowej realizacji imprez turystycznych dla typowych rodzajów klientów biur podróży. Obsługa ruchu turystycznego jest głównie praktyczną pracą z ludźmi, toteż w trakcie trwania III-ciej praktyki student winien poza doszlifowaniem metodyczno-technicznej strony obsługi ruchu turystycznego zapoznać się z zasadami bezkonfliktowej, kulturalnej obsługi turystów. Powinien również poznać specyfikę, rytm i dyscyplinę pracy zawodowej w jednostkach obsługujących ruch turystyczny.

Decyzje, gdzie student będzie odbywał praktykę zawodową, podejmowane są indywidualnie dla każdego ze studentów, po wcześ-

niejszej rozmowie organizatora praktyk ze studentem. Uwzględniane są prośby, propozycje i sugestie studenckie, jeżeli są merytorycznie uzasadnione. Często zdarza się tak, iż miejsce praktyki koresponduje z zainteresowaniami studenta, perspektywą jego przyszłej pracy zawodowej, tematem pracy proseminaryjnej. Bywa i tak, że student trafia na praktykę zawodową /lecz tylko na wyraźne, imienne zapotrzebowanie instytucji/ do firm, przedsiębiorstw i biur, w których już poprzednio odbywał praktykę organizacyjną. Nie jest to dublowanie praktyk, jako że gdy zna już zakres świadczonych usług, zasady obsługi, nie jest

osobą anonimową dla innych pracowników firmy i posiada uzupełnione wiadomości w trakcie zajęć VI-go semestru studiów, bariera nieufności względem osoby praktykanta i jego zakresu wiedzy i umiejętności ze strony pracowników firmy nie jest trudna do przełamania. O wiele łatwiej jest również wówczas przekonać kierownictwo firmy, by zezwoliło studentowi na większą samodzielność. Wartości tej praktyki nie sposób przecenić, jako że prawidłowej pracy z ludźmi /a taką jest obsługa ruchu turystycznego/ na konkretnych stanowiskach pracy nauczyć się można jedynie przez osobiste wypełnianie tych obowiązków w praktyce, z fachową pomocą ze strony zakładowego opiekuna praktykanta.

Student po zakończeniu praktyki przynosi opinię z miejsca jej odbywania. Opinia ta jest jednym z elementów składających się na ocenę stopnia prawidłowości przebiegu praktyki, a razem ze sprawozdaniem opisowym studenta i protokołem kontroli praktyki, stanowi podstawę do diagnozowania na temat umiejętności praktycznych i stopnia przygotowania zawodowego studenta. Na podstawie w/w dokumentów przedłożonych organizatorowi praktyk następuje ocena praktyki i decyzja o jej zaliczeniu ewentualnie braku zaliczenia. Brak zaliczenia traktowany jest na równi z oceną niedostateczną z przedmiotu egzaminacyjnego, co w konsekwencji prowadzi do powtarzania roku studiów.

Henryk Błaszyk

**Akademia Wychowania Fizycznego
w Poznaniu**

**PROBLEMY ORGANIZACYJNE I PROGRAMOWE ZAWODOWYCH PRAKTYK
STUDENTÓW /KIERUNEK "TURYSTYKA" W JEDNOSTKACH OBSŁUGI
RUCHU TURYSTYCZNEGO I WYPOCZYNKOWEGO**

Droga do zwiększenia efektywności nauczania na kierunku - "turystyka" wydziałów turystyki i rekreacji AWF prowadzi m.in. przez lepszą organizację praktyk studenckich. Lepsza współpraca uczelni wyższych z jednostkami obsługi turystycznej zapewnia pełniejsze przygotowanie praktyczne studentów turystyki. Uczelnie wyższe kształcące magistrów turystyki były wielokrotnie atakowane za to, że poza przekazywaną wiedzą teoretyczną z wielu dziedzin raczej niewystarczająco przygotowują swych absolwentów do praktyki przy wykonywaniu zawodu. Przyczyn tego stanu rzeczy jest wiele i są raczej złożone.

Na pojęcie warsztatu pracy przyszłego magistra turystyki składają się w polskich warunkach ustrojowych wzajemnie uzupełniające swą działalność jednostki obsługi ruchu turystycznego organizacji społecznych, agend turystyki socjalnej i różnego rodzaju przedsiębiorstw, a więc organizacji już typowo gospodarczych. Te ostatnie cechuje bardziej rozbudowana struktura organizacyjna i wielorakie pole działania. W ujęciu przestrzennym także ich regionalne /terenowe/ jednostki różnią się od central krajowych i wojewódzkich, schodząc do stosunkowo małych komórek wykonawczych, często kilkunasto czy kilkusobowych. Pomija się już jednostki wykonawcze organizacji socjalnych i społecznych. Do tak ukształtowanej siatki jednostek obsługi ruchu turystycznego szkoły wyższe kierują swych słuchaczy na praktyki. Utrudnia ich realizację także fakt, że jednostki turystyczne produkują swoje usługi z niejednakowym natężeniem w ciągu roku /dwa wyraźne sezony wzmożonej pracy w lecie i w zimie, z wyprzedzeniem półrocznym/. Poza narzekaniem zakładów na trudności przyjęcia i właściwego zaopiekowania się prakty-

kantami /szczupłość bazy, personelu i przeciążenie pracą/ dochodzi w skrajnych przypadkach do traktowania ich jako doraźnej pomocy na przypadkowych stanowiskach o szczególnie spiętrzonej pracy. Można do tego dopuścić wyjątkowo na praktykach po II-gim roku studiów /praktyka techniczno-manualna/. Ale i tu kształcąco-wychowawcze działanie praktyk musi mieć charakter celowego i systematycznego umożliwienia wykonania czynności układających się w pewien wyrozumowany tok, pod kierunkiem zakładowego opiekuna praktyk, przy zagwarantowaniu kontroli ze strony opiekuna wyznaczonego przez uczelnię. Kolejne praktyki po II-gim oraz na III-cim i IV-tym roku studiów mają: pierwsza charakter manualno-techniczny, zwana dotąd w dawnej nomenklaturze techniczno-programową, i odbywa się przez cztery tygodnie w zakładowych ośrodkach wypoczynkowych oraz kempingach i obozach w czasie letnich wakacji, a druga i trzecia, zwana zawodową i specjalistyczną, w miesiącach zimowych /I, II/ realizowana w jednostkach gospodarczych organizacji społecznych /np. BORT i BTZ-PTTK/, przedsiębiorstwach turystycznych /zawodowa/ oraz w działach pracownicznych i socjalnych różnych przedsiębiorstw /specjalistyczna/. Ponadto po III-cim roku studenci odbywają na tych zasadach praktykę dyplomową. Przeznaczony na nią czas wykorzystywany bywa na luźno lub wcale nie związane z zawodowym profilem praktykanta zbieranie materiałów do pracy magisterskiej.

Nie przesadzając ilości praktyk i przeznaczonego na nie globalnego czasu, powinny one być poprzedzone zawarciem konkretnych umów uczelni z wyselekcjonowanymi zakładami obsługi turystycznej pod kątem możliwości zapewnienia optymalnych korzyści dla praktykantów i opracowaniem oddzielnie ramowych praktyk z podziałem na kolejne czynności z przewidzianym na nie czasem i miejscem realizacji. Opracowywania takich ramowych programów praktyk nie mogą zastąpić zbyt ogólnikowo sprezyzowane, ogólne założenia i wytyczne obowiązujące od 1980 roku w ramowych planach i programach studiów. Z jednej strony zakres tych praktyk powinien być każdego roku konkretyzowany dla studentów poszczególnych roczników studiów wg zakresu opanowanej teorii /ilości i treści wykładanych przedmiotów/ i w zależności od merytorycznej działalności zakładów. Te relacje będą inne w czasie odbywania praktyki techniczno-manualnej po

II-gim roku studiów w zakładowych ośrodkach wczasowych i kempingach oraz inne w czasie odbywania praktyki zawodowej na całym szeregu stanowisk pracy i w różnych rodzajach działalności, różnego rodzaju samodzielnych jednostek organizacyjnych /instytucji, przedsiębiorstw/ obsługi ruchu turystycznego. W zależności od doniosłości czynności i zagadnień oraz charakteru zakładu /biuro socjalne, przedsiębiorstwo turystyczne, hotel itp/ podział merytoryczny powinien zostać odpowiednio skonkretyzowany przez realizującego je zakładowego opiekuna praktyk.

Tak skonkretyzowany ramowy program praktyk /rzeczowy i czasowy/ powinien być podstawą realizacji praktyk. To znaczy, że po przybyciu studenta-praktykanta do zakładu zaczyna się konkretyzacja ramowego programu, określenie kalendarza poszczególnych czynności dopasowanych do możliwości i specyfiki zakładu.

Praktyka zakładowa powinna być wyraźnie ukierunkowana przez obydwie strony: uczelnię i zakład pracy. Czy można w jej ramach realizować zbieranie i pisanie pracy magisterskiej pod kierunkiem promotora, który z jednej strony nie ma bezpośredniego kontaktu z zakładem, czy zakładowym opiekunem praktyk? Wydaje się, że zbieranie materiałów i pisanie pracy magisterskiej, które ma inny charakter i cel, będące pierwszą próbą pracy naukowo-badawczej pod kierunkiem wybranego instytutu czy zakładu uczelni, nie może być realizowane w ramach praktyki zawodowej, która trwa tylko cztery tygodnie.

Przykładowo ramowe programy praktyk mogłyby zawierać następujące czynności. Po drugim roku studiów praktyka techniczno-manualna, w dawnej nomenklaturze techniczno-programowa, w urlopowych ośrodkach wypoczynkowych i kempingach:

1. Technikę organizowania pobytu uczestników.
2. Dokumentację bieżącej pracy jednostek usług.
3. Metodykę organizowania imprez turystyczno-rekreacyjnych.
4. Normy prawne i regulaminy pracy obiektu, w którym jest realizowana praktyka.
5. Formy współpracy z innymi służbami obsługi /zdrowia, gastronomii itp./.
6. Prowadzenie czynności pomocniczych /zaopatrzenie, magazyny itp./.

Natomiast na piątym semestrze /I, II/ trzeciego i siódmym semestrze /I, II/ czwartego roku jako zawodowa realizowana być powinna na różnych stanowiskach pracy i w różnych działach samodzielnego zakładu obsługi turystycznej oraz działów służb pracowniczych i socjalnych większych przedsiębiorstw i urzędów wojewódzkich.

Powinna objąć:

1. Poznanie ich struktury organizacyjnej i regulaminu organizacyjnego pracy.
2. Obsługę turystów w zakresie programowania imprez.
3. Zasady i technikę obiegu dokumentów imprez.
4. Poznanie stosowanych sposobów kalkulacji świadczeń i całych imprez.
5. Obsługę w zakresie informacji i reklamy z działaniem punktów IT.
6. Uczestnictwo w realizacji imprezy przez pilota.
7. Czynności dublera pracownika służby socjalnej większego przedsiębiorstwa w zakresie obsługi turystyczno-wypoczynkowej i współpracy z organizacjami /zw.zawodowym oraz PTTK i TKKF/.
8. Zasady podziału funduszu socjalnego i ustalania odpłatności imprez turystyczno-wypoczynkowych.
9. Realizację rocznego programu turystyczno-wypoczynkowego /własna, osobny zakład czy przez oddział PTTK czy TKKF/.

Osobnym zagadnieniem jest, czy przygotowanie teoretyczne na uczelni wystarcza do podjęcia tak rozumianej praktyki zawodowej. Niewątpliwie braki tego rodzaju musi odczuwać student Wydziału TiR w zakresie grupy przedmiotów z dziedziny hotelarstwa, a także stosowanej nowoczesnej techniki komputerowej /wykładanej dopiero na 8 semestrze studiów stacjonarnych/. Rozwój nowej techniki informacji i wzrost roli szeroko pojętego hotelarstwa zmusi do stałego korelowania profilu absolwenta TiR AWF i nowych potrzeb w zakresie programowania z zakładami pracy praktyk studenckich.

Jolanta Pajdziewicz, Zofia Żupańska
Akademia Wychowania Fizycznego
w Poznaniu

PRZYGOTOWANIE DO PRAKTYKI ZAWODOWEJ W PRZEDSIĘBIORSTWACH
TURYSTYCZNYCH W OPINII STUDENTÓW /NA PRZYKŁADZIE
SPECJALNOŚCI "TURYSTYKA" W AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
W POZNANIU/

Na studiach stacjonarnych na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, specjalność "turystyka", realizowane są dwie praktyki zawodowe: jedna organizacyjno-programowa i jedna dyplomowa. Zadaniem tej ostatniej jest umożliwienie studentowi zebrania materiałów niezbędnych do napisania pracy magisterskiej, a w przypadku praktyki organizacyjno-programowej - praktycznego poznania zasad organizacji, programowania oraz prowadzenia działalności w ośrodkach i placówkach wypoczynku urlopowego. Natomiast pierwsza z dwóch czterotygodniowych praktyk zawodowych ma na celu zapoznanie studentów z działalnością biur i przedsiębiorstw turystycznych oraz bezpośrednie włączenie praktykantów do realizacji wybranych zadań tych jednostek. Podczas drugiej praktyki zawodowej studenci winni zapoznać się z zadaniami służb socjalnych zakładów pracy w zakresie działalności turystyczno-rekreacyjnej. Przedstawione cele praktyk - w przypadku praktyk zawodowych - dotyczą praktycznego przygotowania przyszłych absolwentów do zawodu. Akademicka uczelnia wyższa nie jest wprawdzie szkołą zawodową, nie uczy zatem zawodu, ale daje w szerokim zakresie teoretyczną i w mniejszym zakresie praktyczną podbudowę do właściwego wykonywania obowiązków organizatora turystyki. Praktyka, podczas której student przygotowuje się do podjęcia pracy, jest miejscem nauki i równocześnie praktycznym sprawdzianem programu studentów i jego realizacji, jest zatem narzędziem konfrontacji wiedzy z praktyką. Rodzi się wobec tego pytanie, czy student jest dobrze przygotowany poprzez nauczanie przedmiotów zawartych w programie studiów do wykonywania zadań nałożonych na niego w czasie praktyki.

Pytania na ten temat zadawane były studentom przez opiekunów dydaktycznych. Prowadząc wywiad z podopiecznymi pytano między innymi o przydatność poszczególnych przedmiotów /prawo w turystyce, organizacja i zarządzanie w turystyce i wypoczynku, metodyka i technika obsługi turystycznej, ekonomia polityczna, ekonomika turystyki, metody analizy statystycznej/, których realizacja w toku studiów winna dać podbudowę teoretyczną dla wykonania powierzonych praktykantom zadań /zał. 1/.

Spośród 23 wypowiadających się na ten temat studentów tylko jeden nie wykorzystał w czasie praktyki wiedzy z przedmiotu "metodyka i technika obsługi turystycznej"; świadczy to o ogromnej wadze tego przedmiotu w pracy zawodowej. Niewiele mniej, bo 18 studentów podkreśliło użyteczność przedmiotu "ekonomika turystyki", a 17 - "organizacji i zarządzania w wypoczynku i turystyce". Wiadomości przyswojone z przedmiotu "metody analizy statystycznej" wykorzystane były przez 12 studentów i to w większości do powierzonego im przeprowadzenia analizy działalności przedsiębiorstwa za miniony okres.

Odnosnie zakresu programów wspomnianych przedmiotów, studenci nie zgłaszali większych zastrzeżeń, uważając, że zdobyta przez nich wiedza jest wystarczająca do wykonywania zawodu. Jedynie przedmiot "prawo w turystyce", wykorzystany przez 60 % praktykantów, powinien ich zdaniem zawierać w swoich treściach przepisy paszportowe. Poznanie tych przepisów uważają studenci za szczególnie ważne; dodać tu należy, że z ich interpretacją mają trudności nawet osoby pracujące zawodowo w przedsiębiorstwach obsługujących turystykę zagraniczną. Wymagałoby to zapewne zmian w programie przedmiotu "prawo w turystyce", ponieważ w dotychczas obowiązującym programie hasło "Problemy prawne turystyki międzynarodowej" nie zawiera w sobie przepisów paszportowych. Zdaniem studentów celowe byłoby ponadto poszerzenie zakresu treści z ubezpieczeń w turystyce w ramach "prawa w turystyce", lub lepiej wprowadzenie oddzielnego przedmiotu.

Jak wynika z wypowiedzi studentów, realizacja omówionych przedmiotów jest niezbędna do podjęcia pracy na operatywnych stanowiskach w przedsiębiorstwie turystycznym.

Osobnym zagadnieniem poruszonym w wywiadzie było wskazanie ewentualnych braków w wykształceniu sprawiających studentom trudności w realizacji poszczególnych założeń programowych

praktyki. W tym celu zwrócono się do praktykantów z prośbą, by wypowiedzieli się na temat konieczności /lub jej braku/ włączenia do programu studiów lub realizacji przed praktyką zawodową takich przedmiotów jak: ubezpieczenie w turystyce, organizacja i zarządzanie w hotelarstwie, rachunkowość przedsiębiorstw hotelarskich, ekonomika przedsiębiorstw turystycznych, ekonomika przedsiębiorstw hotelarskich, marketing, podstawy informatyki. Wszyscy praktykanci odbywający praktykę w przedsiębiorstwach turystycznych czy hotelach, odczuli wyraźny brak przedmiotów: ekonomika przedsiębiorstw turystycznych lub ekonomika przedsiębiorstw hotelarskich. Świadczy to o konieczności realizowania przedmiotu "ekonomika przedsiębiorstw turystycznych" przed praktyką zawodową, także o mocno odczuwanym braku na Wydziale Turystyki i Rekreacji specjalności hotelarstwa, zlikwidowanej kilka lat temu.

Przeszło połowa studentów /14 na 23/ wypowiedziała się za wprowadzeniem rachunkowości przedsiębiorstw turystycznych. Przedmiot ten znajdował się uprzednio w planie studiów i należałoby zapewne przedyskutować możliwość jego powtórnego włączenia do programu nauczania. Również ponad 50 % respondentów wypowiedziało się za szerszym objęciem programem studiów zagadnień z marketingu.

Na podstawie przytoczonych opinii można wnioskować, że studenci w czasie praktyk odczuwają niedostatek wiedzy z zakresu stosowanych przedmiotów ekonomicznych.

Ogólnie, studenci ocenili pozytywnie program praktyk, chociaż generalnie uważają, że tego typu praktyk zawodowych na specjalności "turystyka" jest za mało. W okresie zimowym praktyka w przedsiębiorstwie turystycznym daje możliwość dobrego zapoznania się z jego strukturą i zasadami funkcjonowania, ale nie stwarza możliwości uczestnictwa w pracy w pełnym sezonie turystycznym. Tak więc wskazane by było zwiększenie liczby praktyk albo czasu ich trwania, tak by studenci mogli spokojnie i dokładnie przygotować się /także w zakresie nadrobienia pewnych braków praktycznych, np. obsługa teleksu, szczegółowa kalkulacja imprez .../ do samodzielnego wykonywania powierzonych im zadań związanych z obsługą klientów w pełnym sezonie turystycznym.

Jest zrozumiałe, że dla wydania jednoznacznej opinii na temat przydatności wiedzy teoretycznej przekazywanej w toku studiów do realizacji programu praktyk, czy nawet wykonywania przyszłej pracy, wypowiedzi praktykantów należałoby uzupełnić opiniami ich bezpośrednich opiekunów, a także studiujących systemem zaocznym oraz absolwentów. Podczas prowadzonych w miarę możliwości rozmów ze wspomnianymi osobami, znajdowano najczęściej potwierdzenie stanowiska praktykantów.

Wielokrotnie przeprowadzane wizytacje praktyk, częste na ich temat dyskusje, upoważniają do wysunięcia następujących wniosków:

- potwierdza się duża przydatność wiedzy przekazywanej w ramach przedmiotów ekonomicznych do przygotowania do podjęcia pracy w przedsiębiorstwie turystycznym,
- wskazane byłoby zrealizowanie przed podjęciem praktyki zawodowej takich przedmiotów jak: ekonomika przedsiębiorstwa turystycznego z elementami marketingu, rachunkowość przedsiębiorstw turystycznych,
- należałoby zwiększyć czas trwania praktyk zawodowych lub umiejscowić je w takim okresie, by dawały studentom największe korzyści. Poza tym zastanowić się należy nad możliwością stworzenia warunków dla zapoznania się przez praktykantów z pracą różnych jednostek zajmujących się obsługą ruchu turystycznego.

Rozpatrując przedstawione wnioski należy bezwzględnie zwrócić uwagę na to, iż dotychczasowe plany i programy studiów przewidyujące 8-mio semestralny cykl nauczania są bardzo przeładowane. Utrudnia to studentom jakościowe wykończenie prac magisterskich oraz jednoczesne przygotowanie się do egzaminów semestralnych i końcowego. Z tych względów, jeśli miałyby być spełniony postulat poszerzenia programu o omawiane przedmioty oraz zwiększenia czasu praktyki zawodowej, to nasuwa się refleksja o potrzebie wydłużenia studiów do 9-ciu lub nawet 10-ciu semestrów. Warto tutaj przypomnieć, że wszystkie uczelnie w Polsce od 2 lub 3 lat realizują wydłużone programy studiów, a ich zakres w przeważającej większości jest węższy w porównaniu ze studiami na Wydziale Turystyki i Rekreacji. Dlatego postulat wydłużenia studiów nie wydaje się wygórowany.

W przeciwnym razie, pozostając przy dotychczasowym czasie studiów, należałoby wnioskować o wyraźne ograniczenie innych, jak się wydaje mniej przydatnych w pracy zawodowej w przedsiębiorstwie turystycznym przedmiotów i zajęć.

Wracając do podstawowej problematyki naszego wystąpienia warto pamiętać, że prawidłowo skonstruowany plan i program studiów, w tym odpowiednio dobrana praktyka oraz stworzenie możliwości pełnej realizacji jej założeń poprzez właściwą podbudowę teoretyczną, mogą zachęcić studentów do podejmowania pracy zawodowej zgodnie z kierunkiem wykształcenia.

Założenia programowe praktyki zawodowej

dla studentów III roku studiów w okresie I-II /4 tyg./

Kierunek: t u r y s t y k a.

1. Cel praktyki: zapoznanie studentów ze specyfiką działalności organizacyjnej i programowej biur i przedsiębiorstw turystycznych oraz bezpośrednie włączenie studentów do realizacji zadań tych jednostek poprzez praktyczne zapoznanie się ich z charakterem pracy i formami działania.
2. Podstawa prawna i organizacyjna praktyk: Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 27.VI.1983 r. /Dz.U. Nr 44, poz. 205 z dn. 1.VIII.83 r./ w sprawie praktyk studenckich.
3. Zadania studentów w biurach i przedsiębiorstwach turystycznych:
 - Zapoznanie się ze strukturą i organizacją pracy biura /przedsiębiorstwa/ turystycznego.
 - Zapoznanie się z przepisami prawnymi normującymi pracę biura i realizację usług turystycznych.
 - Odbycie spotkania z dyrekcją /kierownictwem/ biura.
 - Poznanie form i zasad współpracy jednostki z jej organami nadrzędnymi, władzami terenowymi i ze środowiskiem.
 - Uczestniczenie w zebraniach i naradach.
 - Zapoznanie się z programem i planami szczegółowymi zadań biura.
 - Obsługa turystów:
 - a. przyjęcie zamówienia i jego zarejestrowanie,
 - b. założenie teczki imprezy i opracowanie jej programu,
 - c. rezerwacja i zamawianie świadczeń,
 - d. potwierdzenie przyjęcia zamówienia,
 - e. realizacja świadczeń, sposoby kontroli realizacji świadczeń,

- f. rozliczenie i fakturowanie imprezy,
 - g. przechowywanie dokumentacji,
 - h. odwoływanie imprezy, reklamacje,
 - i. odpowiedzialność materialna pracowników biur turystycznych,
 - j. sprawozdawczość,
 - k. zapoznanie się z obsługą informacyjną i reklamą biura poprzez uczestniczenie w pracy punktów IT pozostających w gestii danego biura.
- Uczestniczenie, w miarę możliwości, w imprezie zaprogramowanej i przygotowanej przez studenta w charakterze pomocnika osoby prowadzącej imprezę.

Jan Staszczuk

Akademia Wychowania Fizycznego
w Poznaniu

KILKA UWAG O POSTAWACH STUDENTÓW WOBEC PRAKTYK ZAWODOWYCH

I.1. Na powodzenie praktyki zawodowej /rozumiane jako realizacja jej celów programowych/ wywiera wpływ wiele czynników. Umownie można je podzielić na trzy grupy: związane z uczelnią przygotowującą założenia programowe praktyk jak też wyposażającą studentów w wiedzę niezbędną dla ich odbycia, czynniki występujące w zakładzie przyjmującym studentów-praktykantów oraz czynniki lokalizujące się w szeroko rozumianej osobowości samego studenta. Sam wpływ owych czynników można ujmować w dwóch aspektach: opisowym, rekonstruującym stan rzeczywisty, oraz normatywnym, postulującym zmiany warunkujące powodzenie praktyk. Uważam, że ta ostatnia grupa czynników psychospołecznych jest niedoceniana, a w każdym razie nie jest ujmowana w ramach celowego oddziaływania organizatorów praktyk. Ich wpływ na przebieg poszczególnych praktyk jest zaś istotny, często dysfunkcjonalny. W moim wystąpieniu nie mam zamiaru odrabiać tych zaległości. Chciałbym tylko przedstawić z opisowego punktu widzenia niektóre mechanizmy regulujące zachowanie studentów podczas praktyk.

2. Dla uporządkowania wypowiedzi posłużę się koncepcją postawy społecznej związanej w tradycji socjologicznej z nazwiskami G.W.Allporta, F.Znanickiego, M.B.Smitha, St.Nowaka i innych, jednakże w sposób instrumentalny, lepiej opisujący przedstawianą rzeczywistość. Przyjmijmy zatem, że można twierdzić o istnieniu względnie trwałej struktury organizującej całość działalności studenta na praktyce, a związanej z jej funkcjonalną charakterystyką. Obejmuje elementy poznawcze /wiedzę o praktyce/, stosunek emocjonalno-oceniający oraz pewną tendencję do zachowań wobec praktyki jako przedmiotu postawy. Ten ostatni komponent jest kształtowany przez przymus zaliczenia praktyki wynikający z programu studiów.

3. Empiryczną podstawę moich rozważań stanowią wyniki ponad trzyletnich własnych obserwacji prowadzonych z pozycji opiekuna praktyk, wzbogacanych materiałami uzyskanymi drogą wywiadów swobodnych z studentami jak też zakładowymi opiekunami praktyk. Były to praktyki studentów II i III roku studiów o kierunku "turystyka" Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Ze względu na miejsce praktyk można je podzielić na dwie grupy: praktyki w ośrodkach wypoczynkowych w charakterze pracowników kulturalno-oświatowych oraz praktyki w działach socjalnych zakładów pracy. Sporadycznie praktyki odbywały się w przedsiębiorstwach turystycznych.

II.1. Zakres jak i też treść przedmiotowa komponentu poznawczego postawy są zastraszająco niewielkie. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim wiedzy wyjściowej, związanej z wyborem miejsca praktyki, przewidywaniem przyszłych obowiązków i przygotowaniem do ich podjęcia. W większości przypadków opiera się ona na własnym, potocznym doświadczeniu praktykanta /można postawić hipotezę, że owa geneza wiedzy sprawia, iż jej poziom jest niewiele wyższy od wiedzy studentów innych kierunków/. Wymagana jest przy tym wiedza użytkowa "gorąca" /w myśl podziału proponowanego przez J.Kozieleckiego/, bezpośrednio związana z procesem decyzyjnym, której student nie może posiadać /dysponuje co najwyżej tzw. wiedzą "zimną"/. Ten dysonans ulega gwałtownemu pogłębieniu w pierwszych dniach praktyki. Opiekunowie, widząc początkową nieporadność praktykanta, odsuwają go od bardziej złożonych sytuacji, uniemożliwiając tym samym przejście tej umownie nazwanej wiedzy zimnej w stan wiedzy gorącej. W rezultacie student podczas praktyki wykonuje zadania proste i oczywiste. Do tego celu wcale nie musi ujawniać, a nawet posiadać umiejętności nabywanych podczas studiów. Powyższy mechanizm wyjaśnia swoisty paradoks związany z faktem, iż studenci nasi doskonale sobie radzą z wszelkimi zadaniami "pedagogicznymi", do czego są w niewielkim stopniu przygotowywani. Dysponuje wszakże znacznie większym zasobem wiedzy potocznej, powstałej drogą własnego doświadczenia /a jest to wiedza gorąca/.

2. W zdecydowanej większości studenci mają negatywny stosunek do praktyk. Przyczyn tego stanu jest wiele: stereo-

typy funkcjonujące w środowisku studenckim na temat praktyk, brak poczucia przydatności praktyk dla kształtowania umiejętności zawodowych; istnieje wreszcie związek ze stanem komponentu poznawczego powodujący poczucie frustracji, bezcelowości itd. /Jest to swoisty syndrom "intruza" w zakładzie, o czym wspominało wielu studentów/. Ważny jest jeszcze jeden mechanizm związany z traktowaniem przez studentów praktyk jako czas wolny od zajęć uczelnianych a tym samym jako czas wolny. O znaczeniu tego mechanizmu świadczy często spotykana argumentacja uzasadniająca wybór miejsca praktyk. Powodzeniem cieszą się zakłady położone w miejscach atrakcyjnych turystycznie /atrakcyjnych wszelako dla wypoczynku samego studenta/ oraz w miejscu zamieszkania, w wypadku studentów spoza Poznania. Wszelkie obowiązki nakładane w czasie praktyki - a przypomnijmy, że praktyki odbywają się w czasie wakacji - spotykają się z negatywną reakcją studenta gdyż - w myśl jego przekonań - pochłaniają jego czas wolny. Zmiany początkowej negatywnej oceny praktyk wynikają z dwóch przyczyn. Pozytywną ocenę uzyskiwały takie zakłady, które nie wypełniały przyjętych przez siebie obowiązków, sankcjonowały nieobecności, lenistwo itd. Kilkakrotnie spotkałem się ze zmianą oceny spowodowaną satysfakcją z dobrze wykonane-go odpowiedzialnego zadania, co zostało docenione przez kierownictwo zakładu. /Przykładowo w jednym z warszawskich prywatnych biur podróży stosowano nagrody pieniężne, zaś zadowolenie studentów wynikało nie tyle z jej wielkości, co z faktu nagradzania/. Niestety, w praktyce dominował pierwszy wariant zmiany ocen.

3. Komponent behawioralny postawy /ową tendencję do zachowań względem przedmiotu postawy/ cechowała generalna tendencja do minimalizowania wszelkiej aktywności, a zwłaszcza samoaktywności. Działalność studenta na praktyce była rezultatem oddziaływania czynników spoza postawy, np. wymagań zakładowego opiekuna praktyk, organizacji pracy w zakładzie czy wreszcie pewnych nieformalnych "zadaniowych" umów pomiędzy opiekunem a praktykantem. Stan ten jest zrozumiały, jeśli uwzględnimy wartość elementów poznawczych i emocjonalnych postawy. Z drugiej zaś strony jeszcze raz należy podkreślić fakt, iż komponent behawioralny w wielu przypadkach nie mógł się ujawnić. Studentom stwarzano

po prostu małe możliwości działania, nie odpowiadające ich indywidualnemu odczuciu własnej wartości i możliwości działania. Doprawdy trudno się im dziwić, skoro spotykałem przypadki wykorzystywania praktykantów w charakterze gońców, pokojowych czy nawet recepcjonistów, ale tylko na dyżury nocne itd. Opiekunowie praktyk wyjaśniali ten stan wskazując m.innymi na szczególną odpowiedzialność prawną i finansową pewnych prac, nieodpowiednią porę praktyk /luty - planowanie działalności, wakacje - sezon, jesień - rozliczanie sezonu itd./. W rezultacie studenci ujawniali swoje zaangażowanie i samodzielność przede wszystkim w przypadku wspomnianych zadań pedagogicznych. Wielu kierowników ośrodków uznawało bowiem, że jest to mniej ważny zakres ich działalności, gdzie ewentualne potknięcie studenta nie może zaszkodzić.

III. Na podstawie przedstawionych powyżej charakterystyk poszczególnych komponentów postawy można się pokusić o pewną próbę typologii postaw. Przypominam jednak, że nie ma ona na celu pełnego opisanie i wyjaśnienia zjawiska, lecz co najwyżej zasygnalizowanie pewnych tendencji w zachowaniach studentów-praktykantów.

1. Najbardziej pożądana z punktu widzenia procesu dydaktycznego jest postawa zaangażowana. Studenci mają neutralny czy też lekko dodatni stosunek emocjonalny wobec praktyk, dysponują wystarczającą wiedzą "zimną", by jej podołać, i umiejętnościami adaptacji do nowych warunków działania /wiedza "gorąca"/, zaś świadomi celów praktyki aktywnie realizują założenia programowe. Z taką postawą spotkałem się w czasie moich doświadczeń tylko dwukrotnie. Nie oznacza to oczywiście, że tylko tak mała liczba studentów jest właściwie przygotowywana do odbycia praktyki. Znaczącą rolę w ujawnianiu postawy zaangażowanej ma do spełnienia zakładowy opiekun praktyk, gdyż jak wspomniałem, wartość komponentu poznawczego jest niska. Niestety, w większości przypadków studentów dobrych /a opinie miałem na podstawie "uczelnianej znajomości"/ działalność opiekunów czy też atmosfera całego zakładu /a traktuję ten termin umownie/ wywierała odwrotny, często demoralizujący skutek. Wspomniane dwa przypadki mogły zaistnieć tylko dlatego, że studenci wiązali z tym zakładem pracy swoją przyszłość zawodową, a przez to wzajemne kontakty były częstsze i bardziej profesjonalne.

2. Najczęściej spotykałem się z postawą, którą umownie proponuję nazwać "postawą zewnątrzsterowną". Studenci tacy dysponują pewną wiedzą o praktyce jak też umiejętnościami adaptacji, ich stosunek emocjonalny jest nieznacznie ujemny, zaś brak jest jakiejkolwiek samodzielnej działalności. Dla właściwej realizacji zadań programowych praktyki niezbędna jest zatem zewnętrzna stymulacja: ciągła kontrola, stopniowanie trudności, elastyczność w stosowaniu nagród i kar. Jak widać, o realizacji potencjalnych możliwości studentów decyduje zakładowy opiekun praktyk, a z tym jest różnie, niestety najczęściej niewesoło.

3. Wśród studentów na praktyce częsta jest również swoista postawa mini-maxu, co należy rozumieć jako minimum obowiązków a maksimum czasu wolnego od obowiązków praktyki. Decyduje o tym wysoce ujemna wartość komponentu emocjonalnego postawy. Studenci tacy starają się ograniczyć swoje obowiązki tylko do tych, które wystarczą do uzyskania zaliczenia. Postawa taka często spotyka się z swoistym poparciem opiekunów poprzez wspomniany "zadaniowy" sposób prowadzenia praktyk.

4. Zbliżona w swojej charakterystyce do poprzedniej postawy jest postawa zaliczeniowa. Głównym celem praktyk jest zaliczenie. Obie postawy różni tylko sam sposób jego uzyskania. W przypadku postawy zaliczeniowej opiera się on na pozamerytorycznych, nieformalnych porozumieniach pomiędzy praktykantem a opiekunem praktyk. Łatwo je osiągnąć, jeśli opiekunem jest ktoś znajomy czy bliski. Stąd postawy takie spotykamy wtedy, kiedy praktyki odbywają się w miejscach zamieszkania studentów /w wypadku studentów spoza Poznania/, w zakładzie pracują krewni czy nawet rodzice studenta itd. Niestety, powyższy mechanizm często decyduje o wyborze przez studentów miejsca swoich praktyk.

IV. W tym miejscu, na zakończenie, należałoby poczynić kilka wniosków natury ogólnej. Cele przyświecające naszemu spotkaniu powinny sprawić, że wnioski powinny mieć normatywny charakter. Jak przeciwdziałać? Jak niwelować postawy negatywne? Nie odpowiadając na to pytanie zmienię nieco jego optykę. Zastanówmy się, jak wspierać i kształtować postawy pozytywne, a te przecież przeważają wśród naszych studentów.

Jerzy Groch, Włodzimierz Kurek
Uniwersytet Jagielloński

PROGRAM I REALIZACJA PRAKTYCZNYCH ĆWICZEŃ Z GEOGRAFII TURYZMU NA STUDIACH GEOGRAFICZNYCH NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM

Program uniwersyteckich studiów z zakresu geografii uwzględnia w szerokim zakresie zajęcia praktyczne realizowane w formie ćwiczeń terenowych regionalnych oraz praktyk z poszczególnych dyscyplin geografii. Wynika to z przedmiotu badań geografii, którym jest środowisko przyrodnicze oraz działalność gospodarcza człowieka. Poznanie bowiem procesów zachodzących w środowisku przyrodniczym oraz sposobów jego wykorzystania przez ludzi możliwe jest jedynie na drodze doświadczeń empirycznych, a nie poprzez teoretyczne rozważania.

W ramach ćwiczeń terenowych regionalnych, które odbywają się na I, II i III roku studiów, studenci geografii poznają wszystkie regiony geograficzne Polski, ich środowisko przyrodnicze oraz gospodarkę człowieka. Ćwiczenia te realizowane są w formie wycieczek autokarowych, np. w Karpaty, w Sudety, w Góry Świętokrzyskie, na Wybrzeże itp. oraz w formie wędrówek pieszych, np. w Tatry, Beskidy, czy na Wyżynę Krakowsko-Częstochowską. Ćwiczenia te mają charakter kompleksowy, gdyż zapoznają studentów z elementami środowiska geograficznego, gospodarką człowieka, z historią, sztuką, etnografią itd.

Praktyki terenowe, realizowane na I i II roku studiów prowadzone są z zakresu geomorfologii, hydrografii, klimatologii, kartografii i geografii społeczno-ekonomicznej. Ta forma zajęć dydaktycznych umożliwia studentom poznanie metod badań terenowych stosowanych w poszczególnych dziedzinach geografii oraz umożliwia wykonanie prac, które często są użyteczne w praktyce planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

Autorzy niniejszego komunikatu od wielu lat prowadzą praktyki z geografii społeczno-ekonomicznej, obowiązujące studentów

na II roku studiów w wymiarze 2 tygodni. Są to praktyki odbywane najczęściej na terenach o złożonych funkcjach gospodarczych, co umożliwia realizację badań z różnych dziedzin geografii społeczno-ekonomicznej, a zwłaszcza z geografii ludności, osadnictwa, rolnictwa, przemysłu, a także turystyki.

Problematyka realizowanych w czasie praktyk badań z zakresu geografii turystyki obejmuje zagadnienia waloryzacji środowiska przyrodniczego, ruchu turystycznego, zagospodarowania turystycznego, a także zagadnienie wpływu turystyki na społeczno-gospodarcze przemiany badanego regionu.

Metody badawcze stosowane w czasie praktyk terenowych oraz uzyskiwane wyniki zilustrować można konkretnym przykładem. Otóż w 1985 roku praktykę z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej zorganizowano na terenie Podhala. Jej celem było zbadanie zakresu i stopnia przemian społeczno-gospodarczych dokonujących się na terenach wiejskich Podhala pod wpływem rozwoju funkcji turystycznej. Przygotowanie do praktyki polegało głównie na zgromadzeniu materiałów kartograficznych /np. map topograficznych i geodezyjnych/, danych statystycznych z zakresu ludności, budownictwa, rolnictwa i turystyki z okresu ostatnich kilkunastu lat.

Prace wykonywane przez studentów składały się z dwóch etapów.

Pierwszy polegał na zbieraniu materiałów statystycznych i opisowych obrazujących aktualny stan rozwoju gospodarki oraz turystyki w poszczególnych gminach Podhala. W celu uzyskania odpowiednich materiałów zastosowano metody badań wyczerpujących i reprezentacyjnych. W badaniach metodą wyczerpującą posłużono się istniejącymi w biurach statystycznych i turystycznych, w urzędach gminnych, w PZU itd. spisami ludności, budynków, ich wyposażenia, spisami rolnymi itp. Ponadto badania wyczerpujące polegały na inwentaryzacji i kartowaniu zagospodarowania turystycznego, usług, komunikacji itp. Metody reprezentacyjne polegały natomiast na badaniach ankietowo-sondażowych. Były one wykonywane przez studentów w gospodarstwach domowych, wynajmujących turystom kwatery prywatne.

Pytania zawarte w ankiecie dotyczyły m.in.: 1/ informacji o

liczbie mieszkańców gospodarstwa, ich wieku, miejscu pracy, zarobkach itp.; 2/ opisu budynku mieszkalnego /materiał budynku, ilość kondygnacji, liczba pokoi, powierzchnia użytkowa, liczba wynajmowanych turystom pokoi, wyposażenie budynku itp./; 3/ charakterystyki turystów mieszkających w badanym budynku, tzn. ich wieku, płci, miejsca stałego zamieszkania, zawodu, długości pobytu, sposobu żywienia itp.; 4/ informacji o wielkości gospodarstwa rolnego, strukturze użytków, liczbie zwierząt, wydajności, wyposażeniu w maszyny itp.; 5/ rodzaju i kosztów przeprowadzonych inwestycji w ostatnich latach itp.

W drugim etapie pracy przeprowadzano analizę zebranych materiałów stosując metody statystyki opisowej i przedstawiano wyniki badań w formie opisowej i kartograficznej.

Omówione powyżej praktyczne zajęcia terenowe obowiązują studentów I i II roku studiów. Począwszy od III roku studenci dokonują wyboru specjalizacji spośród 4 następujących: 1/ geografia fizyczna kompleksowa, 2/ geografia społeczno-ekonomiczna, 3/ hydrologia, meteorologia i klimatologia, 4/ geografia turystyki.

Program specjalizacji z geografii turystyki zawiera 18 przedmiotów, na które przeznaczają się 600 godzin wykładów i ćwiczeń. Formę zajęć praktycznych mają trzy przedmioty:

- 1/ organizacja i technika obsługi ruchu turystycznego /45 godzin zajęć/,
- 2/ pilotaż i przewodnictwo turystyczne /60 godzin/ oraz
- 3/ praktyki dyplomowe /6 tygodni/.

Program ćwiczeń z organizacji i techniki obsługi ruchu turystycznego zakłada praktyczne zapoznanie się studentów z funkcjonowaniem biur turystycznych. Stąd też są one odbywane w biurach obsługi turystów pod opieką ich doświadczonych pracowników. Uczestniczą w nich studenci IV roku.

Ćwiczenia terenowe z pilotażu i przewodnictwa turystycznego są realizowane na IV roku specjalizacji geografii turystyki w formie 8-dniowej wycieczki autokarowej, krajowej lub zagranicznej. Głównym celem ćwiczeń jest wyrobienie u studentów umiejętności samodzielnego organizowania i prowadzenia imprez turystycznych,

krajowych lub zagranicznych. Oprócz celu dydaktycznego istotnym zadaniem jest także poszerzenie wiadomości z zakresu geografii regionalnej zwiedzanego obszaru, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z jego funkcją turystyczną. W związku z tym, oprócz informacji o terenie, przekazywanej przez studentów słuchaczom na trasie przejazdu, odbywane są także spotkania z przedstawicielami władz terenowych oraz biur planowania przestrzennego i organizacji turystycznych. Aktywne uczestnictwo studentów w ćwiczeniach rozpoczyna się już z chwilą wyboru trasy wycieczki oraz opracowania jej szczegółowego programu. Poza merytorycznym przygotowaniem ćwiczeń /m.in. samodzielnym opracowaniem przewodnika zawierającego informacje naukowe o trasie wycieczki/, obowiązkiem studentów jest także aktywny udział w ich zorganizowaniu /redagowanie pism zamawiających świadczenia, przygotowanie dokumentacji i materiałów na wyjazd itp./. Za realizację programu w poszczególnych dniach wycieczki są odpowiedzialne 2-3 osobowe zespoły studentów pełniące w tym czasie funkcję pilotów i przewodników. Ocena poprawności ich działania jest przedmiotem wspólnej dyskusji, odbywanej każdego dnia wycieczki.

Dotychczas odbyły się trzy wyjazdy ćwiczeniowe w Karpaty polskie oraz jeden na Słowację i jeden na Węgry.

W 1984 r. trasa wycieczki prowadziła przez główne obszary turystyczne Karpat polskich, od Beskidu Śląskiego po Bieszczady. W Beskidzie Śląskim celem ćwiczeń było przede wszystkim poznanie walerów turystycznych regionu oraz problemów związanych z zagospodarowaniem uzdrowisk i miejscowości turystycznych, zwłaszcza Ustronia, Wisły, Szczyrku, Istebnej i Koniakowa. W rejonie Tatr i Podhala tematem ćwiczeń był rozwój ruchu turystycznego ze szczególnym uwzględnieniem zjawisk negatywnych spowodowanych nadmierną jego koncentracją. W Beskidzie Sądeckim najwięcej uwagi poświęcono problemowi rozwoju funkcjonalno-przestrzennego uzdrowisk /Krynicy, Muszyny, Piwnicznej i Żegiestowa/, ich urbanizacji oraz degradacji środowiska przyrodniczego. W Beskidzie Niskim i Bieszczadach skoncentrowano się na zagadnieniach właściwego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych w procesie postępującej aktywizacji turystycznej tego regionu.

W podobny sposób były zorganizowane wycieczki na Słowację i na Węgry.

Praktyki dyplomowe odbywają się po III i IV roku studiów. Ich celem jest zebranie materiałów do pracy magisterskiej. Są to praktyki terenowe. Cechują się one zróżnicowaną metodyką prowadzonych badań, uzależnioną od realizowanego tematu pracy.

